

Fondové pilíře důchodových systémů zemí V4 a jejich produkty

Diplomová práce

Vedoucí práce:

doc. Ing. Eva Vávrová, Ph.D.

Bc. Klára Šteffková

Brno 2015

Poděkování

Chtěla bych mnohokrát poděkovat své vedoucí diplomové práce paní doc. Ing. Evě Vávrové, Ph.D., za její ochotu, cenné rady, připomínky a pomoc při psaní této práce, a také panu Ing. Oldřichu Šobovi, Ph.D., za pomoc při vypracovávání námětu diplomové práce a správné nasměrování. Dále bych chtěla poděkovat své rodině za podporu při studiu a poskytnutí potřebného zázemí pro vypracování práce.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci: **Fondové pilíře důchodových systémů zemí V4 a jejich produkty** vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 18. května 2015

Abstract

Šteffková, K., *Funded pillars of pension systems in V4 countries and their products*. Diploma thesis. Brno: Mendel University, 2015.

The thesis is focused on the functioning of pension systems in Visegrad countries, especially on the importance of the particular funded pillars within these systems. The whole pension system is analysed for each country, including the general comparison with focusing on the funded pillars and their products. The comparison is based on selected criteria. This thorough comparison then helps to form the suggestions for funded pillars in Czech Republic, which could lead up to improvement of the current situation regarding the social security in our country.

Keywords

Pension system, funded pillar, pension funds, pension reform, Czech Republic, Slovak Republic, Poland, Hungary.

Abstrakt

Šteffková, K., *Fondové pilíře důchodových systémů zemí V4 a jejich produkty*. Diplomová práce. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2015.

Práce je zaměřena na fungování důchodových systémů v zemích Visegrádské skupiny, zejména pak na význam jednotlivých fondových pilířů v rámci těchto systémů. Pro každou zemi je analyzován celý důchodový systém a následně je provedena komparace těchto systémů obecně, i se zaměřením na fondové pilíře a jejich produkty. Srovnávání je provedeno na základě zvolených kritérií. Na základě tohoto srovnání jsou vyvozena doporučení pro fondové pilíře České republiky, která by mohla vést ke zlepšení stávající situace týkající se důchodového zabezpečení země.

Klíčová slova

Důchodový systém, fondový pilíř, penzijní fondy, penzijní reforma, Česká republika, Slovenská republika, Polsko, Maďarsko.

Obsah

1	Úvod a cíl práce	11
1.1	Úvod	11
1.2	Cíl práce	12
1.3	Metodika	12
2	Teoretické aspekty důchodových systémů	15
2.1	Zdroje financování penzijních systémů.....	15
2.2	Významná rizika spojená s průběžným a fondovým financováním	16
2.3	Typy penzijních schémat	16
2.4	Formy zdanění penzijních systémů	17
3	Český důchodový systém	18
3.1	1. pilíř – Důchodové pojištění.....	19
3.2	2. pilíř – Důchodové spoření	21
3.3	3. pilíř – Doplnkové penzijní spoření.....	24
4	Slovenský důchodový systém	29
4.1	1. pilíř - Důchodové pojištění.....	30
4.2	2. pilíř – Starobní důchodové spoření.....	31
4.3	3. pilíř – Doplnkové důchodové spoření	34
5	Polský důchodový systém	37
5.1	1. pilíř – Fond sociálního zabezpečení.....	38
5.2	2. pilíř – Otevřené penzijní fondy	40
5.3	3. pilíř – Doplnkové důchodové spoření	42
6	Maďarský důchodový systém	45
6.1	1. pilíř – Státní důchodové pojištění.....	46
6.2	2. pilíř – Povinný penzijní fond.....	47
6.3	3. pilíř – Dobrovolné penzijní fondy	50
7	Srovnání penzijních systémů důchodových systému zemí V4	52
8	Srovnání produktů fondových pilířů zemí V4	57

8.1	Počet účastníků.....	57
8.2	Výnosnost a rizikovost penzijních fondů	60
8.2.1	Struktura majetku penzijních fondů	61
8.2.2	Výnosnost penzijních fondů	62
8.2.3	Rizikovost penzijních fondů	64
8.3	Náklady penzijních fondů.....	66
8.4	Poplatky	67
8.5	Benefity	72
8.6	Likvidita	75
9	Diskuse a doporučení	80
10	Závěr	84
11	Literatura	85

Seznam obrázků

Obr. 1	Vývoj reálné průměrné roční výnosnosti penzijních fondů v letech 2007-2012	64
Obr. 2	Průměrná volatilita penzijních fondů v letech 2007-2012	65
Obr. 3	Přehled výše jednotlivých poplatků ve 2. pilíři zemí V4	71
Obr. 4	Přehled výše jednotlivých poplatků ve 3. pilíři zemí V4	72

Seznam tabulek

Tab. 1	Přehled přebytků/deficitů účtu důchodového pojištění	19
Tab. 2	Přehled výše měsíčního státního příspěvku a daňových odpočtů	26
Tab. 3	Strategie investování v 2. pilíři důchodového systému	34
Tab. 4	Sazby pojistného sociálního zabezpečení v Polsku	40
Tab. 5	Přehled věku odchodu do důchodu maďarského důchodového systému	47
Tab. 6	Srovnání základních charakteristik 1. pilíře zemí V4	52
Tab. 7	Srovnání základních charakteristik 2. pilíře zemí V4	53
Tab. 8	Srovnání základních charakteristik 3. pilíře zemí V4	54
Tab. 9	Náhradový poměr pilířů penzijního systému zemí V4 v letech 2011 a 2013	55
Tab. 10	Celkový náhradový poměr zemí V4 v letech 2009-2013	56
Tab. 11	Přehled počtu účastníků fondových pilířů zemí V4	58
Tab. 12	Počet účastníků 2. fondového pilíře ČR v letech 2013 a 2014	59
Tab. 13	Přehled struktury majetku penzijních fondů zemí V4 za rok 2007, 2011 a 2013	61
Tab. 14	Přehled průměrných reálných výnosových měr penzijních fondů v letech 2007-2012	63
Tab. 15	Výše celkových aktiv penzijních fondů v milionech Kč v letech 2007-2013	66
Tab. 16	Přehled provozních nákladů penzijních fondů v letech 2007-2013	67
Tab. 17	Poplatky penzijních fondů	70
Tab. 18	Přehled zvýhodnění fondových pilířů	74

Tab. 19	Srovnání aspektů likvidity fondových pilířů
----------------	--

78

Seznam zkratk

V4	Visegrádská čtyřka
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
PAYG	pay-as-you-go
DB	defined benefit
DC	defined contribution
NDC	notional defined contribution
TEE	taxable contributions, exempt accumulations, exempt withdrawals
EET	exempt contributions, exempt accumulations, taxable withdrawals
APS ČR	Asociace penzijních společností České republiky
APF ČR	Asociace penzijních fondů České republiky
DSS	Důchodcovská správcovská společnost
DDS	Doplňková důchodová společnost
FUS	Fundusz Ubezpieczeń Społecznych
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych
KRUS	Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
FRD	Fundusz Rezerwy Demograficznej
PTE	Powszechne towarzystwo emerytalne
OFE	Otwarty fundusz emerytalny
KNUiFE	Komisja Nadzoru Ubezpieczeni Funduszy Emerytalnych
KNF	Komisja Nadzoru Finansowego
PPE	Pracowniczych Programy Emerytalne
IKE	Indywidualne Konta Emerytalne
IKZE	Indywidualne Konta Zabezpieczenia Emerytalnego
ONYF	Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgató
PSZÁF	Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete
ON	Önkéntes Nyugdíjpénztár

1 Úvod a cíl práce

1.1 Úvod

Problémy začlenit se mezi evropské tržně orientované ekonomiky po roce 1989 a snaha o společnou spolupráci, jež by vedla k evropské integraci, byly jedním z hlavních důvodů vzniku Visegrádské trojky (sdružení států Československé federativní republiky, Polska a Maďarska), později, po rozpadu Československa, Visegrádské čtyřky (V4). Po přijetí všech čtyř členských států do Evropské unie v roce 2004 se spolupráce mezi jednotlivými zeměmi ještě více utužila a je zaměřena zejména na společné zahraničně-politické aktivity a udržování celkové stability ve střední Evropě.

Neblahý vliv na důchodové systémy těchto 4 zemí měly pozůstatky komunistické vlády v podobě silného přerozdělovacího systému s významnou rolí státu, jež se ukázaly s vývojem stárnutí populace jakožto silně nepříznivé z důvodu neudržitelnosti systému. Země tak postupně začaly do svých důchodových systémů prostřednictvím reforem začleňovat rovněž kromě parametrických úprav pilíře prvního (zejména zvyšování věku odchodu do důchodu, pravidla valorizace, atd.), také kapitálově financované pilíře s cílem navýšit budoucí důchodové dávky ekonomicky aktivního obyvatelstva a zajistit tak všem přiměřenou životní úroveň v důchodovém věku.

Maďarsko zavedlo 2. pilíř v roce 1998, následované o rok později Polskem. Slovensko přistoupilo k důchodové reformě o pár let později, a to v roce 2005. Česká republika se připojila k reformám penzijního systému jako poslední ze států Visegrádské čtyřky. Malá důchodová reforma týkající se převážně parametrických změn systému vstoupila v platnost v lednu roku 2012. V rámci Velké důchodové reformy platné od 1. ledna roku 2013 byl pak zaveden soukromý fondový 2. pilíř, nazýván též jako důchodové spoření, do něž si mohou účastníci dobrovolně vyvést část finančních prostředků ze státního důchodového pojištění.

Vláda Bohuslava Sobotky tento kapitálově financovaný pilíř v listopadu minulého roku zrušila s úplnou platností k 1. lednu roku 2016. V Polsku došlo v roce 2013 k částečnému zestátnění druhého pilíře z důvodu rychle rostoucího zadlužení země. Maďarský premiér Orbán oznámil v roce 2010, že si stát ponechá odvody, jež měly původně směřovat do 2. pilíře, a to v zájmu zachování rozpočtového cíle veřejných financí. Změnou nastavení tohoto pilíře ho pak učinil pro maďarské obyvatelstvo natolik neatraktivním, že v něm v současnosti setrvává z původních několika milionů pouze pár desítek tisíc obyvatel. Slovenský pilíř na rozdíl od předchozích problémů jeho visegrádských sousedů neprošel v posledních letech změnami, jež by výrazně změnil jeho nastavení. Naproti tomu byl v průběhu jeho fungování již třikrát otevřen a umožnil tak slovenským obyvatelům rozhodnout se, zda v něm chtějí setrvat dále, či odvádět pojistné pouze do státního systému.

Zdá se, že existence fondových pilířů je pro správné fungování penzijních systémů, ve smyslu zajistit dostatečnou životní úroveň obyvatel ve stáří, nezbytnou, ovšem učinění rozhodnutí o nastavení těchto pilířů by měla předcházet dlouhodobá analýza s ohledem na historický i budoucí vývoj a aktuální možnosti obyvatel dané země. Na druhé straně, i přes to, že se nastavení pilíře může pro danou zemi jevit jako žádoucí, je důležité, aby v zemi panovala politická stabilita ústící v konsenzus a mohlo se tak předejít jak výrazným systémovým změnám v podobě jeho rušení či znovuzavádění, tak v neposlední řadě také ztrátě důvěry obyvatel.

1.2 Cíl práce

Cílem této diplomové práce je vyhodnocení analýzy jednotlivých důchodových systémů a následné srovnání produktů fondových pilířů zemí Visegrádské čtyřky. Dílčím cílem práce je rovněž vyhodnocení komparace obecného začlenění a významu fondových pilířů v důchodovém systému, včetně srovnání základních prvků důchodových systémů jako celku v rámci těchto čtyř zemí.

Na základě tohoto srovnání budou formulována doporučení, týkající se převážně parametrických úprav a nastavení fondových pilířů, zejména pak aktuálně fungujícího pilíře třetího, která by mohla být pro Českou republiku inspirací v rámci zavádění budoucích reforem penzijního systému, a která by rovněž měla přispět ke zlepšení aktuální situace týkající se důchodového zabezpečení v České republice.

V rámci dosažení cíle jsou stanoveny výzkumné otázky, které by měly být na základě vypracování práce objasněny a přispět tak ke správné formulaci závěrečných doporučení pro český důchodový systém. Znění těchto otázek je následující:

- Co mají společného a v čem se naopak výrazně odlišují důchodové systémy zemí V4?
- V čem tkví neúspěch zavádění druhého fondového pilíře do důchodových systémů zemí V4?

1.3 Metodika

Práci tvoří tři základní celky. První část se v rámci literární rešerše zabývá nejdříve obecným popisem důchodového systému jako celku včetně uvedení jednotlivých typů penzijních schémat, financování systému, možných rizik, aj. Následuje podrobný popis konkrétních penzijních systémů zemí Visegrádské skupiny. Jednotlivé pilíře jsou popsány a tento popis rovněž zahrnuje pilíře nefondové státní z důvodu možnosti uceleného pohledu a lepšího pochopení dané problematiky. V rámci popisu jednotlivých pilířů jsou rozebrány důležité charakteristiky, které odpovídají zejména na otázky: jak daný pilíř funguje, kdo jej spravuje, jak velké jsou odvody účastníka, popř. jeho zaměstnavatele, kdy má

účastník nárok na penzi, jaké má možnosti při volbě pobírání této penze, a zda je účast nějakým způsobem zvýhodněna.

Následující část diplomové práce se věnuje komparaci a vyhodnocení obecného začlenění analyzovaných důchodových systémů. Toto obecné srovnání je pro jednotlivé pilíře učiněno na základě následujících kritérií: druh účasti, způsob financování systému, typ důchodového plánu, správa systému, existence státní garance, celková výše odvodu (za zaměstnance i zaměstnavatele). V této části jsou rovněž pro ucelenější přehled porovnány jednotlivé čisté náhradové poměry pro 3 typy účastníků: s podprůměrnou (0,5 násobek průměrné mzdy), průměrnou a nadprůměrnou (1,5 násobek průměrné mzdy) mzdou v dané zemi. Čistý náhradový poměr je pak se zohledněním daně z příjmů definován následovně (data.oecd.org, 2015):

Individuální čistý důchod

Čistá mzda dosahovaná před odchodem do důchodu

Jako zdroj dat posloužila odborná publikace zemí pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a další odborné zahraniční články či publikace věnující se důchodovému zabezpečení. Na základě dat z databáze Eurostat je rovněž uveden přehled celkových náhradových poměrů z důvodu možnosti objektivnějšího posouzení výše penzí. Celkový náhradový poměr je definován jako (mpsv.cz, 2011):

Důchod jedinců pobíraný ve věku 65-74 let

Příjem pracujících jedinců ve věku 50-59

Ve třetí části diplomové práce je provedena podrobná komparace penzijních fondů fondových pilířů. Pro možnost srovnávání byly pro tuto práci vybrány ukazatele, které je možné kvantifikovat a přehledně srovnat v rámci daných fondových pilířů. Jednotlivé ukazatele byly pro účel komparace v minulosti využity jak Bezděkovou komisí, tak např. organizací OECD pro možnost posouzení celkové úrovně fungování fondových pilířů a jejich produktů.

- počet účastníků,
- struktura majetku penzijních fondů,
- výnosnost a rizikovost penzijních fondů,
- náklady penzijních fondů,
- poplatky,
- benefity,
- likvidita.

V rámci této komparace jsou číselné ukazatele čerpány opět především z odborných publikací a penzijních statistik zemí pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, databáze Eurostat a ze zveřejněných dat Asociace penzijních fondů ČR. Dále

jsou data čerpána z českých i zahraničních stránek jednotlivých institucí zabezpečujících daný systém.

Tabulky zobrazující přehled výše výnosů a nákladů jsou doplněny pro jednotlivé státy aritmetickým průměrem ukazatelů. Ten posloužil jednak při výpočtu směrodatné odchylky (viz níže) a jednak pro možnost jednoduššího srovnání jednoho ukazatele v rámci všech zemí.

Podkapitole Výnosnost penzijních fondů předchází přehled struktury majetku penzijních fondů z důvodu možnosti podání objektivnějšího okomentování těchto výnosností. Ukazatelem je pak reálná průměrná výnosová míra zahrnující změnu indexu spotřebitelských cen pro daný rok a zohledňující výnosnost veškerých penzijních fondů dané země.

V podkapitole Rizikovost penzijních fondů je vypočtena průměrná volatilita penzijních fondů na základě vzorce směrodatné odchylky:

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n}}$$

Kde:

n = celkový počet pozorování,

x_i = hodnota i -tého pozorování,

\bar{x} = aritmetický průměr všech pozorování. (Radová, 2009)

V kapitole věnující se nákladovosti penzijních fondů je vyobrazen relativní přehled provozních nákladů fondů, který udává poměr provozních nákladů k celkovým aktivům daného fondu.

Konec kapitol Poplatky, Benefity a Likvidita doprovází tabulky, resp. grafy, ve kterých je pro přehlednost dané kapitoly vyobrazen souhrn nejdůležitějších souvislostí týkajících se daného ukazatele.

Kapitola Poplatky využívá pro komparaci 3 základní druhy poplatků: za správu aktiv z celkové hodnoty majetku fondu, ze zhodnocení investice a z výše příspěvku účastníka.

V kapitole Likvidita je srovnávána možnost účastníka odstoupení od smlouvy, výše případné sankce za toto odstoupení, možnost jednorázového výběru či předčasného důchodu, popř. jeho typ. Likvidita je definována jako schopnost přeměny na disponibilní finanční prostředky při vynaložení minimálních časových a finančních nákladů. Představuje důležité investiční rozhodovací kritérium investora. (cnb.cz, 2003)

Na základě těchto komparací jsou v rámci kapitoly Doporučení a diskuse stanovena vhodná doporučení pro úpravu fondových pilířů, jež by mohla vést ke zlepšení stávající situace důchodového zabezpečení České republiky.

2 Teoretické aspekty důchodových systémů

Před samotným popisem důchodových systémů jednotlivých zemí Visegrádské skupiny je smyslem následující kapitoly vymezit obecné, avšak podstatné charakteristiky těchto systémů, s nimiž se můžeme setkat ve většině odborných publikacích.

Pro představení základního fungování penzijních systémů budou definovány možnosti financování důchodového systému – neboli z jakých zdrojů je možno získat prostředky na vyplácení důchodů včetně rizik těchto systémů, a také základní typy penzijních plánů, které pak charakterizují možnosti určení výše budoucích dávek.

2.1 Zdroje financování penzijních systémů

Jednou z nejdůležitějších vlastností každého důchodového systému je volba zdroje jeho financování, tedy prostředků, ze kterých budou vypláceny penze. V následujícím textu jsou vymezeny 3 základní druhy, a těmi jsou státní rozpočet, PAYG neboli průběžný systém a fondové financování.

Státní rozpočet – Zdrojem pro výplatu penzí zde mohou být např. daně z příjmů, kdy se za uplatnění nejvyšší míry solidarity jeví systém nejméně výhodným pro bohaté, neboť lidé s nadprůměrným příjmem odvádí do systému více, ale dostávají relativně méně než lidé s nižšími příjmy.

Fond oddělený od státního rozpočtu – V takovémto fondu se nevytváří žádný kapitál, který by mohl být zhodnocován na finančních trzích, neboť příspěvky pracujících účastníků jsou ihned přerozdělovány současným důchodcům. Takto průběžné financování, jež využívá drtivá většina zemí je také nazýváno jako PAYG, neboli „*pay-as-you-go*“. V tomto systému je charakteristická vysoká míra mezigenerační solidarity, ovšem nesprávné nastavení může vést k nerovnosti mezi příjmy v podobě sociálního pojištění placené ekonomicky aktivním obyvatelstvem a výdaji na důchodové dávky. Tato nerovnost pak musí být díky zákonnému nároku na důchod dotována ze státního rozpočtu.

Fondové financování – V tomto systému si pojištěnci vytvářejí kapitálové rezervy, jež jsou následně v průběhu času investovány a zhodnocovány, a poté použity na financování jejich vlastních důchodů. Příspěvky jsou tedy spořeny a dochází k tvorbě kapitálu. Míra solidarity je v tomto případě nulová, neboť odvody účastníků jsou umístěny na jejich vlastních účtech a nejsou dále používány na financování dávek současných důchodců, jak je tomu u průběžného systému. Tento princip je uplatňován ve většině soukromých penzijních systémů a jeho nespornou výhodou je nemožnost vzniku mezigeneračního dluhu. (Krebs, 2010)

2.2 Významná rizika spojená s průběžným a fondovým financováním

Každý z jednotlivých druhů systémů, které byly popsány v předcházející podkapitole, s sebou nese jak výhody spojené s jeho užíváním, tak i rizika, která by neměla být politiky opomíjena. V následujících odstavcích jsou vymezena 4 významná rizika, jež mají na fungování obou základních druhů systémů podstatný vliv.

- a) Demografická – nepříznivý demografický vývoj v podobě stárnutí populace, má ze zásady více negativní vliv na průběžné systémy, jež jsou zřejmě již z principu jejich fungování. Nelze ovšem tvrdit, že fondovým systémům se toto riziko vyhýbá. V této souvislosti by byl pokles podílu pracovníků na celkové populaci doprovázen relativní nadbytečností kapitálu ve vztahu k práci, což může mít za důsledek pokles míry výnosnosti kapitálu. (Janda, 2012)
- b) Politická – jsou taková, kdy výše důchodů ovlivňují politická rozhodnutí. Z hlediska penzijních fondů je zde hrozba zneužití těchto fondů k jiným účelům než byly založeny, PAYG systémy ohrožuje změna legislativy. Dle Bezděka (2010) je ve vyspělých demokraciích politické riziko větší problémem pro PAYG systémy než pro fondové systémy.
- c) Riziko kapitálového trhu – toto riziko charakteristické pro fondové systémy. V jeho názvu je možné najít riziko inflace, riziko fluktuace míry výnosnosti a také riziko změny devizového kurzu.
- d) Rodinné – v zemích s PAYG systémem je v mnoha situacích spjat důchod jednoho z manželů s důchodem toho druhého. Proto má toto riziko v podmínkách rostoucí rozvodovosti negativní vliv na PAYG systém, neboť vede k nižším důchodům (zejména pak u žen). Fondové systémy tomuto riziku nepodléhají. (Bezděk, 2010)

2.3 Typy penzijních schémat

Mezi základní typy penzijních schémat neboli plánů patří dávkově či příspěvkově definovaný systém. Jakousi zvláštní kombinací obou těchto systémů je poté systém NDC.

Dávkově definovaný systém – neboli *defined benefit (DB)*, účastníkovi garantuje danou výši dávek a je tak poměrně přesným ukazatelem pro výpočet důchodu. Hlavními faktory vstupujícími do výpočtu jsou pak počet let přispívání do systému a výše příjmů účastníka. Nositel rizika je v tomto případě ten, kdo za systém odpovídá. Výpočet konkrétní výše důchodu je poměrně složitým v porovnání s příspěvkově definovaným systémem a využívá komplikovaných pojistně matematických metod. (Slaný, 2007)

Příspěvkově definovaný systém - neboli *defined contribution (DC)*, se zohledněním budoucí výše penze neposkytuje účastníkovi takovou jistotu jako DB systém. Výše budoucích penzí závisí nejen na velikosti, ale také na míře výnosu z investování těchto prostředků na kapitálovém trhu. Riziko zde nese tedy účastník systému. Výpočet měsíční výše důchodu dle obecného schématu v tomto případě vypadá následovně:

$$\frac{\text{Celková výše naspořené částky (včetně zhodnocení)}}{\text{Počet let očekávané doby života ve věku odchodu do důchodu} \times 12}$$

Hypotetický příspěvkově definovaný systém – *notional defined contribution (NDC)*, je kombinací obou výše uvedených systémů. Každý účastník má zde svůj pomyslný individuální účet, který obsahuje účastníkovi příspěvky včetně jejich zhodnocování v čase, které však není představováno tržní mírou výnosnosti, ale je definováno jako míra růstu základu (tedy mezd a platů), z něhož jsou placeny příspěvky. Výše penze je pak závislá na celkových hypotetických úsporách. Fakticky jsou ovšem tyto příspěvky použity na výplatu současným důchodcům a na takto pomyslných účtech jsou zachycovány pouze „papírově“. (Krebs, 2010)

2.4 Formy zdanění penzijních systémů

Variabilita penzijních systémů z mezinárodního hlediska souvisí také s jejich daňovým režimem, který může být v daném systému uplatňován v základě ve dvou formách. Hovoříme zde o EET či TEE systému, a to v závislosti na tom, zda dani z příjmů podléhají pouze penze, či rovněž výnosy získané z investování prostředků.

V EET systému jsou jak odváděné příspěvky, tak případné investiční výnosy z úspor osvobozeny od zdanění, ale vyplacené penze již dani z příjmu podléhají. Příspěvky jsou tedy daňově odečitatelnou položkou, výnosy z příspěvků dani nepodléhají, ale dani se poté celá vyplácená penze.

V TEE systému se příspěvky odvádějí ze mzdy až po zdanění a nejsou tedy daňově odečitatelnými. Na druhé straně výnosy ani vyplacené penze již zdaňovány nejsou a jsou účastníkovi vypláceny v čisté výši.

Na základě dvou uvedených charakteristik lze konstatovat, že většina zemí využívá systém EET pro povinné penzijní plány a systém TEE pro dobrovolné systémy. (Bezděk, 2010)

3 Český důchodový systém

Český důchodový systém prošel v posledních letech mnoha významnými změnami. Ty měly nejdříve charakter parametrických úprav průběžného systému, v podobě zavedení pravidel valorizace v roce 1992, následovanými o několik let později zvýšením potřebného věku pro získání starobní penze, snížením starobního důchodu při předčasném odchodu do důchodu či zvýšením sazby důchodového pojištění z 26 % na 28 %, a to v roce 2003. Ani jedna ze změn však nevedla k významnému zlepšení životní úrovně důchodové populace a ani budoucích vyhlídek současné ekonomicky aktivní populace.

Významnější a nejen parametrické změny byly učiněny v letech 2010-2012 v reakci na nediversifikovaný systém¹ a vysokou míru solidarity, a jsou označovány jako „malá důchodová reforma“. Stalo se tak, když v roce 2011 připravila Poslanecká sněmovna novelu zákona o důchodovém pojištění, s níž reagovala na nález Ústavního soudu. Ten nesouhlasil s konstrukcí stávajícího důchodového systému a zrušil ustanovení zákona § 15 o důchodovém pojištění, jež stanovoval způsob výpočtu základu, z něhož je poté určována procentní výměra důchodu. (Rubeš, 2013)

V návaznosti na „malou důchodovou reformu“ vznikla poté reforma „velká“, jež změnila konstrukci dosavadního českého důchodového systému zavedením nového 2. fondového pilíře, tzv. důchodového spoření. S platností od 1. ledna roku 2013 se tak mohli účastníci penzijního systému dobrovolně rozhodnout, zda budou kromě odvodu do státního systému účastni i v tomto novém privátním systému spoření na důchod. V neposlední řadě se změny dotkly rovněž penzijního připojištění, které se touto reformou změnilo na doplňkové penzijní spoření a rovněž prošlo řadou parametrických úprav, jež měly účastníky motivovat především k vyšším úlozkám. (mpsv.cz, 2014)

Následné spekulace a politické diskuze o výhodnosti či nevýhodnosti nového fondového pilíře bývalé Nečasovy vlády vzala nová vláda Bohuslava Sobotky zkrátka, neboť 12. listopadu 2014 odhlasovala zrušení tohoto pilíře, a to s platností od 1. ledna roku 2016. V následující části práce budou definovány základní vlastnosti všech stávajících pilířů. Fondové pilíře budou rozebrány z hlediska jejich významu a přínosu pro český důchodový systém.

¹ Až 95% příjmů důchodů pochází z průběžného systému 1. pilíře

3.1 1. pilíř – Důchodové pojištění

Průběžný, dávkově definovaný systém a mezigenerační solidarita. Takto by se daly definovat jedny ze základních vlastností 1. pilíře českého důchodového systému, jenž se nazývá Důchodové pojištění. Spolu s nemocenským pojištěním pak hovoříme o tomto celku jako o sociálním zabezpečení. Tento pilíř je povinným systémem na základě zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění, jež nabyl účinnosti 1. ledna roku 1996 zavedením účtu důchodového pojištění v rámci státních finančních aktiv. Z hlediska právní úpravy je od této doby pojištění jednotným pro všechny pojištěnce a neexistují žádná speciální odvětví z hlediska profese. ² (mpsv.cz, 2014)

Pro základní charakteristiku 1. pilíře jsou tedy typické následující znaky:

- pay-as-you-go systém,
- DB neboli dávkově definovaný systém,
- povinná účast,
- jednotná právní úprava,
- princip solidarity,
- vyplácení dávek v případě stáří, invalidity, ovdovění či osíření,
- universalita,
- státní garance,
- dvousložková konstrukce výpočtu.

(Gregorová, 1998)

První dvě zmíněné charakteristiky byly již podrobně popsány v předcházející kapitole a jsou jimi charakterizovány většiny národních důchodových systémů. Díky průběžnému financování vyvstává v tomto pilíři hrozba neudržitelnosti systému zejména pro jeho citlivost na demografický vývoj populace. Z dlouhodobého hlediska totiž nejen u nás ale i v ostatních státech Evropy dochází ke stárnutí populace, kdy aktuální počet důchodců převažuje nad počtem ekonomicky aktivního obyvatelstva. Z tohoto důvodu nastávají v důchodových účtech významné schodky.

Tab. 1 Přehled přebytků/deficitů účtu důchodového pojištění

ROK	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
+/-	10,7	9,0	2,2	12,6	6	-30,5	-29,9	-39,5	-49,4	-49,7

Zdroj: mfcz.cz, 2014

² Výjimkou jsou vojáci, hasiči a další skupiny spadající pod tzv. silové resorty, pro něž platí jisté odchylky pouze z organizačně-administrativního hlediska

Z tabulky lze vidět rapidní propad z roku 2008 na rok 2009 což mělo zřejmě za následek nejen vysoký počet odchodů do důchodu ale také do předčasného důchodu. Další vliv na tento schodek měla pak také zvýšená nezaměstnanost, tedy snížený počet ekonomicky aktivního obyvatelstva přispívajícího do systému, jako důsledek finanční krize z roku 2008.

Požadavek povinné účasti je jednou z forem, jak zabránit vzniku chudoby, a je základním prvkem principu občanské solidarity. Je nezbytný rovněž z důvodu zajištění potřebných prostředků na úhradu vyplácených důchodů. Sazby důchodového pojištění, jež je pojištěnec povinen odvádět ze své mzdy činí:

- a) 6,5 % pro ty, jež nejsou zapojení v 2. pilíři důchodového spoření,
- b) 3,5 % pro ty, jež jsou zapojení v 2. pilíři důchodového spoření.

Pro zaměstnavatele a osoby samostatně výdělečně (OSVČ) činné jsou platné následující sazby:

- a) 21,5 % na důchodové pojištění z celkových 25 %, jež je povinen odvádět státu (zbývající 2,3 % na nemocenské pojištění a 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti),
- b) 28 % u OSVČ z celkových 29,2 % (zbývající 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti),
- c) 25 % u OSVČ, která je účastna v 2. pilíři důchodového spoření z celkových 26,2 %.

(cssz.cz, 2014)

Důchodový systém je jednotný pro všechny fyzické osoby výdělečně činné na území České republiky. V systému tedy nejsou žádné skupiny osob diskriminovány či jinak zvýhodňovány na úkor ostatních. Tento princip rovněž zahrnuje zavedení obdobných podmínek pro přiznávání vdovského a vdoveckého důchodu. (Krebs, 2010)

Princip sociální solidarity patří mezi stěžejní principy sociální politiky. Člověk je totiž svojí existencí za všech okolností v jisté míře odkázán i na druhé a je závislý na soužití společnosti jako celku. Z hlediska důchodového pojištění zde hovoříme o solidaritě mezigenerační, tedy solidarity mezi ekonomicky aktivním a ekonomicky neaktivním obyvatelstvem. V soudobých moderních společnostech se sociální solidarita realizuje především pomocí redistribuční a transferové politiky státu. (Gregorová, 1998)

Dosažením stanovené věkové hranice a přispíváním do systému daný počet let vzniká účastníkovi nárok na vyplácení dávek starobního důchodu. Díky posledním reformám byly oba dva parametry zvýšeny s cílem snížení schodku důcho-

dového účtu. Ty se nedotkly pouze těch, jež byli narozeni před rokem 1936, kdy důchodový věk u mužů činí 60 let a u žen v závislosti na počtu dětí maximálně 57 let. U pojištěnců narozených mezi lety 1936 a 1977 dochází k postupnému navyšování důchodového věku. U mužů je toto zvyšování konstantním, a to o 2 měsíce za každý rok, o který se narodil dříve po roce 1936. U žen dochází k navyšování o 4 měsíce za účelem postupného vyrovnání věku jak pro bezdětné ženy, tak pro ženy s jakýmkoliv počtem dětí, neboť bylo toto rozdělování považováno za diskriminační prvek, který nebral na zřetel, že mít děti je ryze osobní záležitost každé ženy. (cssz.cz, 2014) (Janda, 2012)

Pro jedince narozené roku 1977 je tedy jednotný důchodový věk jak pro muže, tak pro ženy 67 let. U ročníků narozených po tomto roce se důchodový věk stanoví přičtením dvojnásobku rozdílu, jež je mezi daným rokem narození jedince a rokem 1977. Pokud vezmeme v potaz tedy generaci např. z roku 1990, je rozdíl mezi danými léty 23 let a důchodový věk je o dalších 46 měsíců, tedy 3 roky a 10 měsíců, prodloužen od původních 67 let. Do důchodu se tedy daný jedinec dostane v necelých 71 letech.

Druhým faktorem je délka pojištění, která je stanovena na 35 let pro ty, kteří důchodového věku dosáhnou později než v roce 2018. Tento fakt je poněkud přijatelnějším, bere-li se v potaz, že v současné době odcházejí do důchodu lidé, kteří mají splněno okolo 40-42 let pojištění. (Janda, 2012)

Účet důchodového pojištění spravuje státní instituce Česká správa sociálního zabezpečení, která má na starosti mimo nemocenské pojištění také lékařskou posudkovou službu. Při splnění výše zmíněných podmínek, jež jsou stanoveny zákonem, má účastník systému vždy a bez výjimky právo na vyplácení sociálních dávek a může si je tak nárokovat. (cssz.cz, 2014)

Dávkově definovaný systém stanovuje jasnou konstrukci výpočtu důchodové dávky. Ta se zde skládá ze dvou složek a to ze základní a procentní výměry. Základní výměra je stanovena pevnou částkou 2 400 Kč měsíčně a procentní výměra se pak stanovuje individuálně procentní sazbou z výpočtového základu na základě získané doby pojištění. Výpočtový základ se určí na základě osobních výdělků za jednotlivý kalendářní rok a jejich vynásobením koeficientem nárůstu všeobecného vyměřovacího základu. Konstrukce výpočtu je poměrně složitou a pro účely práce tedy nebude dále rozebírána. (cssz.cz, 2014)

3.2 2. pilíř – Důchodové spoření

Od 1. ledna 2013 existuje díky tzv. „velké důchodové reformě“ nová možnost spoření na osobní důchodový účet v podobě fondového financování systému. Do této možnosti spoření se lze zapojit dobrovolně, ale nevratně. Hlavním důvodem vzniku tohoto pilíře byla především dlouhodobá neudržitelnost průběžného důchodového pojištění díky jeho prohlubujícím se schodkům s cílem kompenzovat budoucí snížené důchodové dávky při zachování či lépe zlepšení ekonomické úrovně obyvatelstva.

I přes to, že dnes nedokáže nikdo přesně spočítat výši státní penze za 30 let, je jisté, že bude výrazně nižší, než je penze dnešní. V dnešní době vydělávají v průběžném systému na jednoho důchodce 2 pracující lidé, za 30 let to bude už jen jeden člověk. Stát tedy nebude mít na to, aby udržel současnou výši důchodů. (Loužek, 2014)

Mezi hlavní parametry 2. pilíře lze zařadit:

- Je fondově financován.
- Klient do něj odvádí 3 % ze svého sociálního pojištění a 2 % navíc z vlastních prostředků.
- Účast ve II. pilíři je dobrovolná, ale nevratná.
- Vstup do II. pilíře je omezen horní věkovou hranicí 35 let (do poloviny roku 2013 do něj však mohli vstoupit i starší klienti).
- Lze zvolit 3 formy výplaty důchodu, naspořené prostředky jsou předmětem dědictví.
- Prostředky jsou vázány až do důchodového věku klienta.
- Prostředky jsou zhodnoceny dle výběru strategie spoření (od konzervativní po dynamickou).

Výše spoření je v 2. pilíři dána celkem 5 %, z toho:

- 3 % z vyměřovacího základu (hrubé mzdy) při snížení důchodového pojištění, které je odváděno současným důchodcům, z 28 % na 25 % (z pohledu zaměstnance pak z 6,5 % na 3 %),
- 2 % z hrubé mzdy navíc, kterými si účastník navýší státní 3 %.

(Rubeš, 2013)

Výsledkem je tedy zvýšení povinných celkových odvodů z příjmu o 2 %. Pokud ale uvažujeme, že 3 % z původního důchodového pojištění dostaneme od státu (neboť za normálních okolností by byla součástí důchodového pojištění) a povinností je přidat pouze 2 % z „vlastní kapsy“, jeví se tento pilíř jako velmi výhodným, neboť v žádném jiném produktu spoření na důchod nedostáváme od státu více, než si sami spoříme.

Důchodové spoření je odváděno správcem pojistného (finančnímu úřadu), který je převede do klientem vybrané penzijní společnosti. Naspořené úspory vč. jejich zhodnocení za celou dobu spoření slouží k pravidelné výplatě důchodů. Po výběru formy výplaty důchodu penzijní společnost převede naspořené prostředky pojišťovně, se kterou klient uzavřel na konci spoření smlouvu.

Po vstupu do systému důchodového spoření není možné, až do přiznání státního starobního důchodu, ze systému vystoupit. Jakmile je smlouva zaregistrovaná v Centrálním registru smluv, je možné ji pouze vypovědět či dohodnout se na jejím ukončení za účelem převodu prostředků k jiné penzijní společnosti. V tomto případě končí její platnost dnem zaregistrování další smlouvy o důchodovém spoření v Centrálním registru smluv. (mfcz.cz, 2014)

Účastníkem důchodového spoření se může stát osoba, které ještě nebyl přiznán starobní důchod podle zákona o důchodovém pojištění z 1. pilíře, je starší 18 let a uzavře smlouvu nejpozději do konce kalendářního roku, ve kterém dosáhne věku 35 let. Při startu 2. pilíře umožnili zákonodárci také vstup osobám starším 35 let. Platí zde, že čím déle ve druhém pilíři jedinec spoří, tím déle se jeho úspory mohou zhodnocovat a vydělávat a tím vyššího zhodnocení může dosáhnout. Dle Asociace penzijních společností České republiky (APS ČR) by mělo v případě spoření po 30 let tvořit zhodnocení v době odchodu do důchodu téměř polovinu naspořené částky. (apfcr.cz, 2014)

Při splnění podmínek ukončení spoření (přiznáním státního starobního důchodu z 1. pilíře) má účastník nárok na výběr ze tří forem pobírání důchodu. Předchází tomu převedení prostředků na vybranou pojišťovnu dle klienta. Ta prostředky, ze kterých vyplácí pravidelný důchod, dále zhodnocuje. Po uzavření smlouvy s pojišťovnou není možné pojišťovnu změnit a převést své úspory k jiné pojišťovně. Výplaty, na něž má účastník nárok, jsou:

- 1) doživotní starobní důchod – dávky jsou vypláceny v pravidelných měsíčních splátkách doživotně v dohodnutém termínu. V případě úmrtí klienta propadá zbytek úspor pojišťovně,
- 2) doživotní starobní důchod se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu po dobu 3 let – rozdíl oproti první formě spočívá v možnosti klienta určit jednu tzv. „oprávněnou osobu“, které pojišťovna vyplácí důchod ve stejné výši po dobu dalších tří let ode dne úmrtí klienta. Oprávněnou osobu může klient měnit kdykoliv v průběhu výplaty penze dodatkem smlouvy s pojišťovnou,
- 3) starobní důchod na dobu 20 let – důchod je vyplácen na určenou dobu ode dne zahájení výplaty, v pravidelných měsíčních peněžitých splátkách a v dohodnutém termínu. V případě úmrtí klienta v době výplaty se stává nevyplacená část úspor předmětem dědictví.

(Rubeš, 2013)

Každá penzijní společnost, kterou si klient vybere po vstupu do 2. pilíře musí klientům nabídnout spoření ve čtyřech zákonem určených důchodových fondech. Prostředky svěřené do správy penzijní společnosti nejsou pak státem nijak garantovány, ve smyslu jejich návratnosti jako například vklady u bank či stavebních spořitelů. Zákonem je omezeno do jakých cenných papírů, kterých emitentů, jaké bonity a s jakým měnovým rizikem mohou tyto fondy investovat. Čtyři základní strategie investování jsou tedy následující:

- 1) Konzervativní fond – prostředky mohou být investovány pouze do vybraných dluhopisů a nástrojů peněžního trhu vydaných centrálními bankami a zeměmi OECD, Evropským fondem finanční stability, Evropské centrální banky, Evropské investiční banky, Světové banky či Mezinárodního

měnového fondu. Do dluhopisů může fond investovat max. 30 % hodnoty majetku, ostatní majetek je zhodnocován formou vkladů u bank se splatností nejdéle 2 roky. 100 % hodnoty majetku musí být zajištěno proti měnovému riziku. Poplatky jsou 0,4 % ročně z naspořené částky a 10 % ze zhodnocení investice.

- 2) Fond státních dluhopisů – Fond investuje bez omezení prostředky do státních dluhopisů České republiky a České národní banky (ČNB). Do dluhopisů musí fond investovat nejméně 90 % hodnoty majetku, zároveň však do zahraničních dluhopisů max. 30 % hodnoty majetku. 100 % hodnoty majetku musí být zajištěno proti devizovému riziku. U tohoto fondu je tedy nejnižší riziko ztráty a má rovněž nejnižší poplatky – 0,3 % z naspořené částky ročně a žádné poplatky za zhodnocení naspořené částky.
- 3) Vyvážený fond – zhodnocuje prostředky investicemi do akcií, cenných papírů standardních akciových fondů a do jiných od akcií odvozených nástrojů. Tyto investice mohou tvořit max. 40 % hodnoty majetku fondu. Ostatní prostředky jsou umístěny konzervativně. Nejméně 75 % hodnoty majetku musí být zajištěno proti devizovému riziku. Poplatky fondu jsou 0,6 % z naspořené částky ročně a 10 % ze zhodnocení investice.
- 4) Dynamický důchodový fond – zhodnocuje prostředky investicemi do akcií, cenných papírů standardních akciových fondů a do jiných od akcií odvozených nástrojů. Tyto investice mohou tvořit max. 80 % hodnoty majetku fondu. Kromě akcií může fond investovat i do cenných papírů fondů kolektivního investování, kromě fondů zaměřených na nemovitosti. Nejméně 50 % hodnoty majetku musí být zajištěno proti měnovému riziku. Poplatky fondu jsou 0,6 % z naspořené částky ročně a 10 % ze zhodnocení investice.

(Rubeš, 2013)

Zvolenou strategii je možné dle libosti měnit. Jednou ročně je změna strategie zdarma, za každou další si fondy účtují 500 Kč. (Loužek, 2013)

Jelikož dle rozhodnutí vlády Bohuslava Sobotky bude 2. pilíř ke dni 1.1.2016 kompletně zrušen, účastníci budou mít možnost si nechat své doposud naspořené prostředky buď vyplatit nebo převést do 3. pilíře v podobě Doplnkového penzijního spoření. (vlada.cz, 2014)

3.3 3. pilíř – Doplnkové penzijní spoření

Možnost penzijního připojištění v České republice byla vytvořena přijetím zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením. Česká republika se tak stala jednou z prvních zemí střední Evropy, které zavedly dodatkové penzijní spoření. (Krebs, 2012)

Díky „velké důchodové reformě“ se tento pilíř od 1. ledna roku 2013 nazývá Doplnčkovým penzijním spořením a vyčlenilo se v jednotlivých penzijních společnostech do tzv. transformovaných fondů. Již z názvu má tento pilíř význam podobný jako 2. pilíř důchodové spoření, a to doplnit budoucí důchodové dávky jedince, díky prognózovanému poklesu důchodu státního.

Podle nového zákona 427/2011 Sb. je tak možné od 1.1.2013 uzavírat nové smlouvy již jen pro spoření do nových účastnických fondů. Hlavní změnou původního penzijního připojištění se státním příspěvkem je oddělení úspor klientů od majetku správce – penzijní společnosti.

V praxi to vypadá tak, že pokud se účastník rozhodne vstoupit do nového účastnického fondu, který spadá pod jistou banku, nachází se fyzicky účastníkovi prostředky v bance jiné. Fondy smí s těmito penězi nakládat výlučně pro investiční účely a nikoliv je používat na financování svého provozu.

(Rubeš, 2013)

Co se týká původního penzijního připojištění, to bylo zachováno v podobě transformovaných fondů a umožňuje tak věrným klientům spořit na důchod za podmínek, které platily ještě před zavedením doplnčkového penzijního spoření. Nemění se tak nároky ze spoření, druhy výplat ani záruka každoročního kladného zhodnocení vložených prostředků. Nicméně i klient, jež má z minulosti uzavřenou smlouvou penzijního připojištění může z transformovaného fondu přejít do účastnického. Nevýhodou převodu je pak zánik možnosti čerpat po 180 naspořených měsících tzv. výsluhovou penzi, byla-li ve smlouvě sjednána; či zánik možnosti oprávněné osoby čerpat na původní smlouvě sjednanou pozůstalostní penzi, která v aktuálním doplnčkovém penzijním spoření neexistuje. Oprávněná osoba tedy dostane naspořené prostředky, ovšem bez státních příspěvků.

(Loužek, 2013)

Pro základní vystihnutí podstaty 3. pilíře jsou charakteristické následující znaky:

- fondové financování,
- dobrovolnost,
- výhody pro klienta v podobě státních příspěvků a daňového zvýhodnění,
- možnost výběru strategie,
- variabilita,
- výplata úspor penzijní společnosti či pojišťovnou.

Účast každého občana na doplnčkovém penzijním spoření je dobrovolná a zakládá se smluvně. Účastníkem může být každá fyzická osoba, pokud je starší 18 let. Zároveň však tato osoba nesmí mít platnou smlouvu původního penzijního připojištění uzavřenou před 1.12.2012. Klient nemůže zároveň spořit v transformovaném fondu libovolné penzijní společnosti. (pfc.p.cz, 2014)

Nárok na státní příspěvek ke svému spoření má jedinec s trvalým pobytem v České republice či s bydlištěm na území členského státu Evropské unie / Evropského hospodářského prostoru.

V obou případech je nutné, aby byl účasten českého důchodového pojištění nebo aby pobíral důchod z českého důchodového pojištění (starobní či invalidní), nebo byl účasten veřejného zdravotního pojištění v České republice. (Rubeš, 2013) Je-li výše měsíčního příspěvku účastníka 300-999 Kč, činí výše měsíčního státního příspěvku částku 90 Kč a 20 % z částky přesahující 300 Kč. U příspěvku 1000 Kč a výše, činí výše měsíčního státního příspěvku částku 230 Kč. Státní příspěvky jsou dle zákona nárokovány penzijní společnostmi na každý měsíc, ve kterém uložil klient úložku v hodnotě 300 Kč a více. Nová výše státních příspěvků platí od 1.1. 2013 pro veškeré smlouvy včetně těch, uzavřených před rokem 2013. Nově se tak sjednocuje výše státních příspěvků, které byly před vznikem Doplňkového penzijního spoření vyplácené ve dvou variantách.³ (Loužek, 2013) Přehled výše příspěvků včetně daňových odpočtů jsou znázorněny v následující tabulce.

Tab. 2 Přehled výše měsíčního státního příspěvku a daňových odpočtů

Měsíční příspěvek klienta	Měsíční státní příspěvek v Kč do roku 2012		Měsíční státní příspěvek v Kč od roku 2013	Daňové odpočty (roční částka v Kč)	
	Spoření před 1.4. 2000	Smlouvy od 1.4. 2000	Pro všechny smlouvy	v roce 2012	v roce 2013
100	40	50	0	0	0
200	72	90	0	0	0
300	96	120	90	0	0
400	112	140	110	0	0
500	120	150	130	0	0
600	120	150	150	1 200	0
700	120	150	170	2 400	0
800	120	150	190	3 600	0
900	120	150	210	4 800	0
1 000	120	150	230	6 000	0
1 500	120	150	230	12 000	6 000
2 000	120	150	230	12 000	12 000

Zdroj: Rubeš, 2013

Z tabulky je patrná snaha vlády motivovat účastníky k vyšším pravidelným měsíčním úložkám, což také dosvědčuje výše odpočtů, které jsou nyní možné pouze za předpokladu, že klient na svůj penzijní účet vloží za rok částku vyšší než

³ Různé pro „staré“ smlouvy uzavřené do 1.4.2000 a pro smlouvy od tohoto data dále

12 000 Kč. Jak pro daňové účely, tak pro účely určení výše státního příspěvku se započítává pouze výše příspěvků klienta, nikoliv zaměstnavatele.

Zvýhodnění přináší stát nejen pro samotné účastníky, ale rovněž pro ty, kteří se na jejich účasti participují. Pro zaměstnavatele je výhodné přispívat zaměstnancům na jejich Doplnkové penzijní spoření z několika důvodů. Jednak je jejich příspěvek daňově uznatelným nákladem v neomezené výši a příspěvek do výše 30 000 Kč ročně je osvobozen od placení pojistného na sociální a zdravotní pojištění zaměstnavatele. Stejný limit je od roku 2013 uplatňován i pro spoření do Transformovaného fondu. (pfcpcz, 2014)

V souvislosti se strategií spoření zákon penzijním společností ve 3. pilíři dává při sestavení nabídky volnost v počtu a zaměření fondů. Jediný povinný fond je tzv. Povinný konzervativní fond. Tímto se 3. pilíř odlišuje od 2. neboť vytvoření a nabídka různých fondů včetně jejich kombinace záleží pouze na rozhodnutí jednotlivých penzijních společností.

Povinný konzervativní fond uděluje penzijní společnosti povinnost investovat pouze do vybraných dluhopisů a nástrojů peněžního trhu vydaných centrálními bankami a zeměmi OECD, Evropským fondem finanční stability, Evropské centrální banky, Evropské investiční banky, Mezinárodního měnového fondu či obdobných institucí se zárukou států OECD. Ostatní majetek je zhodnocován formou vkladů u bank se splatností 2 roky. Maximálně 30 % majetku fondu může být investováno do vybraných dluhopisů, nástrojů peněžního trhu a jiných krátkodobých závazků se srovnatelným ratingem. 100 % hodnoty majetku musí být zajištěno proti měnovému riziku. (Rubeš, 2013)

Podmínkou získání naspořené penze v 3. pilíři je dosažení věku, který je o 5 let nižší, než je věk potřebný pro vznik nároku na starobní důchod z 1. pilíře a zároveň nejméně 60 měsíců spoření. Naspořené prostředky účastníka lze vyplatit těmito způsoby:

- 1) Jednorázové vyrovnání – klientovi je vyplacena najednou celá požadovaná částka. Pokud klient zároveň nevyužije i možnosti výplaty penze (kombinované dávky), jsou mu vyplaceny veškeré prostředky. Na rozdíl od ostatních forem výplaty dávek je podmínkou získání prostředků dosažení plného důchodového věku, potřebného pro vznik nároku na starobní důchod.
- 2) Odbytné – vyplácí se klientovi při předčasném ukončení smlouvy, za podmínky že spořil alespoň 24 měsíců. Částku odbytného, na které má klient nárok, tvoří prostředky klienta ke dni zániku smlouvy redukované o poskytnuté zálohy státních příspěvků v původní výši. Při kladném hospodaření klientovi zůstávají výnosy ze státních příspěvků, při propadu hodnoty příspěvků je ale možné použít na dorovnání těchto příspěvků i část klientových úspor. (pfcpcz, 2014)
- 3) Starobní penze na určenou dobu – penze se vyplácí vždy a pouze klientovi, a to tak, aby předpokládaná doba výplaty trvala nejméně 3 roky. Klient

má možnost měnit v průběhu výplaty strategii a fondy, ve kterých se mu zhodnocují prostředky do doby jejich úplného vrácení. Výplata penze probíhá alespoň 4x za rok, pokud minimální výše splátky činí 500 Kč.⁴

- 4) Invalidní penze na určenou dobu – podmínkou výplaty penze je pobírání invalidního důchodu pro invaliditu 3. stupně z 1. pilíře a zároveň splnění podmínky spoření nejméně 35 měsíců. Penzijní společnost vyplácí penzi po dobu nejméně 3 let ve splátkách v určené výši či v určeném počtu splátek. Při této výplatě nepodléhá žádná část vyplácených prostředků dani.
- 5) Úhrada jednorázového pojistného pro doživotní penzi – klient si v tomto případě zvolí, že výplatu penze bude spravovat nikoliv penzijní společnost, ale jím zvolená pojišťovna. Penzijní společnost tak provede úhradu jednorázového pojistného ve prospěch pojišťovny, která vyplácí klientovi penzi v pravidelných splátkách v neklesající výši, které musejí být vypláceny doživotně alespoň 4 za rok. Při této výplatě nepodléhá žádná část vyplácených prostředků dani.
- 6) Úhrada jednorázového pojistného pro penzi na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší důchodu – výplata penze musí být stanovena tak, aby trvala nejméně 3 roky v dohodnuté a přesně stanovené výši. Na rozdíl od doživotní penze podléhá srážkové dani výplata výnosů. (Rubeš, 2013)

V případě úmrtí jedince před vznikem nároku na jednorázové vyrovnání se určené osobě vyplácí odbytné. Pokud není sjednaná určená osoba, stává se odbytné předmětem dědictví. Při úmrtí po vzniku nároku na jednorázové vyrovnání se určené osobě vyplácí veškeré naspořené prostředky, včetně státních příspěvků. V případě úmrtí při vyplácení penze se určené osobě vyplatí jednorázové vyrovnání v podobě výše dosud nevyplacených prostředků účastníka. (Loužek, 2013)

⁴ Hlavním lákadlem je tzv. Předdůchod, který není nic jiného než výplata penze ze 3. pilíře nejdříve 5 let před dosažením důchodového věku, jež přináší účastníkům dané výhody, které by u předčasného důchodu nemohly nabýt.

4 Slovenský důchodový systém

Slovenská republika patří k významným zemím, které provedly částečnou privatizaci důchodového systému podle doporučení Světové banky. Podobně jako Maďarsko či Polsko provedlo radikální reformu svého důchodového systému, která zavedla příspěvkově definovaný povinný systém starobního důchodového spoření, přebudovalo průběžný systém a posílilo význam dobrovolných důchodových schémat. (Loužek, 2013)

Již po 17. listopadu roku 1989 prošlo sociální zabezpečení dvěma zásadními změnami. První změnou bylo sloučení výkonu důchodového zabezpečení a nemocenského pojištění do jedné státní instituce Slovenské správy sociálního zabezpečení, která zde působí od roku 1992. V roce 1993 poté došlo v rámci transformace sociální sféry ke změně institucionálního uspořádání a vytvoření veřejnoprávní instituce – Národní pojišťovny. Toto spojení se ovšem časem ukázalo jako nefunkční a došlo tak ke zřízení pluralitního systému zdravotních pojišťoven a Sociální pojišťovny, jež svoji činnost jako veřejnoprávní instituce vykonává od roku 1995. Od 1. dubna roku 2002 převzala Sociální pojišťovna od Slovenské pojišťovny výkon pojištění a pojištění zodpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úraze a při chorobě z povolání. (socpoist.sk, 2014)

Důchodový systém, který na Slovensku fungoval do 31. prosince 2003, byl nespravedlivý a z dlouhodobého hlediska pro stát neudržitelný. Všichni lidé dostávali přibližně stejné důchody bez ohledu na to, jak velké odvody po dobu svého ekonomicky aktivního života platili. Rok 2004 se tedy pro Slovensko stal významným mezníkem díky přijetí zákona o sociálním pojištění č. 461/2003 Z.z. Za vlády Mikuláša Dzurindy a ministra práce a sociálních věcí Ludovíta Kaníka spustila Národní rada Slovenské republiky dlouho očekávanou důchodovou reformu. Působnost Sociální pojišťovny se rozšířila o pojištění v nezaměstnanosti a garanční pojištění, jehož agendu převzala od Národního úřadu práce. Od 1. ledna 2005 přibyly Sociální pojišťovně nové povinnosti spojené s realizací starobního důchodového spoření, tedy 2. pilířem důchodové reformy. (dochodky.com, 2014)

Slovensko tak vytvořilo systém tří pilířů, kdy prvním je průběžný státní systém, který představuje Sociální pojišťovna, druhý pilíř, jež vznikl v roce 2005, představuje spoření u důchodových správcovských společností a třetí, dobrovolný pilíř, jež představuje doplňková důchodová schémata. V následujících kapitolách budou tyto jednotlivé pilíře podrobně rozebrány.

4.1 1. pilíř - Důchodové pojištění

Základní principy fungování 1. slovenského průběžného pilíře „Dôchodkoveho poistenia“ se velmi podobají českému systému. Důchodová reforma na Slovensku z roku 2004 podstatně posílila princip ekvivalence a oslabila princip solidarity fungování důchodového systému. Nejen důchody na individuálních účtech, ale i důchody v 1. pilíři jsou závislé na příspěvcích do systému. Snížila se proto rozsah přerozdělování. Přechází se od uplatňování neopodstatněně vysoké míry solidarity ke zvýraznění zásluhovosti a posílení individuální odpovědnosti za situaci po odchodu do důchodu. (Loužek, 2013)

Mezi základní charakteristiky prvního pilíře lze zahrnout následující:

- průběžně financovaný systém PAY-AS-YOU-GO,
- ND neboli dávkově definovaný systém,
- řízený zákonem č. 461/2003, o sociálním pojištění,
- přiměřená míra solidarity a vysoká míra zásluhovosti,
- zajišťován Sociální pojišťovnou jako veřejnou institucí,
- 2 samostatné podsystémy,
- povinná účast.

(Koldinská, Štefko, 2011)

Projevem výrazného prvku zásluhovosti v tomto systému je propojení výše plateb do systému s výší poskytovaných dávek. Nároky pojištěnce vůči pojistnému systému se odvíjejí od zaplaceného pojistného, jež je hlavním zdrojem financování systému. Důchodové pojištění tvoří dva samostatné jednotlivě financované podsystémy, které spravuje Sociální pojišťovna. Těmi jsou:

- 1) starobní pojištění jakožto pojištění na zabezpečení příjmu v případě stáří a úmrtí,
- 2) invalidní pojištění jako pojištění pro případ poklesu schopnosti vykonávat výdělečnou činnost v důsledku dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu pojištěnce a pro případ úmrtí.

(employment.gov.sk, 2014)

Důchodové pojištění je povinné zákonné pojištění a účast na tomto pojištění vzniká oprávněným osobám přímo ze zákona. Výše sazby důchodového pojistného odváděného:

- 1) z hrubé mzdy zaměstnance činí 7 %, z toho 4 % představuje starobní důchodové pojištění a 3 % pojištění invalidní,
- 2) zaměstnavatelem 17 %, z toho 14 % putuje na starobní důchody a 3 % na invalidní,

- 3) pro osoby samostatně výdělečně činné 24 %, z toho 18 % putuje na starobní důchody a 6 % na invalidní.

Celkové pojistné, které tedy putuje do průběžného pilíře, činí 18 %. Pro všechny výše zmíněné účastníky navíc platí, že maximální vyměřovací základ (hrubá měsíční mzda) z jehož je pojistné odváděno činí 4120 Eur. ⁵ (socpoist.sk, 2015)

Do roku 2004 vzniknul pojištění na vyplácení dávek nárok po uplynutí 25 let, kdy účastník odváděl sociální pojištění do systému a dosažení důchodového věku pro muže 60 let a pro ženy od 53 let, kde se poté určení odvíjelo od počtu vychovaných dětí, tedy velmi podobně jak tomu bylo v českém systému před proběhnutými reformami. U mužů narozených v období 1944-1945 a u žen v období 1947-1961 se důchodový věk prodlužuje o stanovený počet kalendářních měsíců, v závislosti na tom, v kterém kalendářním roku dosáhne osoba původní důchodový věk. (employment.gov.sk, 2014)

Od 1. ledna roku 2004 prošel systém významnými parametrickými úpravami. Nárok na starobní důchod účastník prokáže dosažením důchodového věku a splněním potřebné doby pojištění, jež aktuálně činí 15 let. Důchodový věk pak činí jednotně 62 let u mužů i žen, jež se začne uplatňovat až u mužů narozených po roce 1946 a u žen od roku narození 1962. (socpoist.sk, 2015) Existuje možnost dřívějšího odchodu do důchodu, jež se však postihne krácením o 0,5 % za každý měsíc před standardním věkem odchodu do důchodu a naopak pozdější odchod je zvýhodněn bonusem 0,5 % za každý měsíc. (Koldinská, Štefko, 2011)

4.2 2. pilíř – Starobní důchodové spoření

Postupné snižování poměru platitelů do systému státního důchodového pojištění a pobíratelů důchodových dávek od roku 1998⁶, vedlo rovněž k zvyšování míry závislosti důchodců a v konečné podobě tento fakt přiměl vládu v roce 2004 založit 2. fondový pilíř důchodového systému na Slovensku. Cílem bylo především maximalizovat a zajistit bezpečí důchodů vyplácených příjemcům dávek a zajistit udržitelnost a celkovou stabilitu systému. (Koldinská, Štefko, 2011)

Tento pilíř byl založen zákonem č. 43/2004 o starobním důchodovém spoření a v souvislosti s tímto zákonem je důležité zmínit, že na základě jeho přijetí se všechny právní předpisy Evropského společenství a Evropské unie staly součástí slovenského právního řádu a jsou plně použitelné. (Loužek, 2013)

Hlavními parametry 2. slovenského pilíře jsou:

- fondové financování,

⁵ Platný od 1.1. 2015 do 31.1. 2015 pro veškeré fondy sociálního pojištění

⁶ V roce 2010 připadalo na hlavu důchodce 2,42 pracujícího obyvatelstva, dle prognóz pak v roce 2030 toto číslo bude 1,49

- příspěvkově definovaný systém povinného spoření,
- povinný příspěvek 4 % z vyměřovacího základu,
- dodatečný dobrovolný příspěvek,
- 6 důchodcovských správcovských společností (DSS),
- ve fázi placení příspěvků zajišťován soukromými důchodovými institucemi,
- ve fázi vyplácení důchodů zajišťován institucemi zajišťujícími životní pojištění,
- 3 formy výplaty důchodů,
- 3 základní druhy strategií investování.

V období od 1.4. do 1.9. roku 2012 byl zavedený povinný vstup do pilíře pro prvopojištěnce, od 1.9. 2012 je pilíř opět otevřený a dává tak možnost volby osobám mladším 35 let. Ty se mohou rozhodnout, zda se pilíře účastní či nikoliv. Pokud prvopojištěnec do pilíře vstoupí, má možnost do dvou let opět vystoupit. (socio.sk, 2015)

Zapojení do 2. pilíře není pro účastníky nikterak dražší, neboť je v tomto případě část odvodů, přesněji řečeno 4 %, jež platí zaměstnavatel Sociální pojišťovně (14 % z vyměřovacího základu) je zasíláno na osobní důchodový účet do dané DSS, jež si účastník sám zvolil. Na účet Sociální pojišťovny tak místo 18 % připadne pouze 14%. Vyvedené peníze se budou v důchodových fondech investovat a zhodnocovat tak, aby při účastníkově odchodu do důchodu byla hodnota co nejvyšší. Do 1.9. roku 2012 činila sazba pro 2. pilíř 9 %. (employment.gov.sk, 2014)

Starobní důchodové spoření zahrnuje dvě fáze. V první spořicí fázi dochází k odvodu části pojistného na osobní důchodový účet střadatele. V této fázi si účastník může vybrat kromě DSS rovněž také důchodové fondy, ve kterých chce své příspěvky zhodnocovat. Rovněž má střadatel možnost zasílat do dané DSS dobrovolný příspěvek v neomezené výšce, ovšem daňově zvýhodněny budou jen ty příspěvky do výše 2 % ze základu daně. Ve druhé výplatní fázi se střadatelům vyplácí starobní důchod či předčasný starobní důchod⁷ a pozůstalým lze vyplácet pozůstalostní důchod. Nárok na výplatu starobního důchodu vzniká dosažením důchodového věku. (employment.gov.sk, 2014)

Ze starobního důchodového spoření se starobní resp. předčasný starobní důchod vyplácí formou:

- a) **doživotního důchodu** – vyplácí se pojištěnci do doby jeho smrti na základě smlouvy o pojištění důchodu, kterou spořitel uzavře s vybranou životní pojišťovnou. V této smlouvě se lze dohodnout také na pozůstalost-

⁷ Podmínkou vyplácení je vznik nároku pojištěnce na předčasný důchod z 1. pilíře anebo součet sum předčasných důchodů z 1. a 2. pilíře je ke dni počátku jejich vyplácení vyšší než 1,2 násobek sumy životního minima pro jednu plnoletou fyzickou osobu

ním krytí⁸ a zvyšování důchodu. Pokud pojištěnec zemře do 7 let v období vyplácení důchodu, zůstatek sumy, která měla být vyplacena po dobu těchto 7 let, případně oprávněné osobě určené ve smlouvě. Pokud nebyla oprávněná osoba určena, je suma předmětem dědického řízení.

- b) **dočasného důchodu** – vyplácí se pojištěnci po předem dohodnuté období ve smlouvě o pojištění důchodu (5, 7 nebo 10 let). Pokud pojištěnec zemře dříve, než mu bude vyplacena celá suma, nevyplacená částka není předmětem dědického řízení
- c) **programového výběru** – pojištěnci se důchod vyplácí na základě smlouvy, jež uzavře nikoliv s životní pojišťovnou, ale s DSS. V této smlouvě si pojištěnec určí výši měsíční sumy nebo dobu vyplácení důchodu. V případě smrti pojištěnce v době vyplácení je zbylá suma proplacena oprávněné osobě, a pokud nebyla určena ve smlouvě, stává se předmětem dědického řízení. V rámci tohoto výběru lze sumu dle poslední novely zákona o starobním důchodovém spoření vybrat také jednorázově.⁹

(socpoist.sk, 2014)

Podmínkami vyplácení dočasného důchodu či programového výběru jsou:

- 1) součet sum doživotních důchodů z obou pilířů musí být vyšší než důchod, na který by měl pojištěnec nárok, pokud by v 2. pilíři nebyl účasten a zároveň,
- 2) součet sum všech doživotních důchodů je vyšší než fiktivní důchod z prvního pilíře získaný za 42 let důchodového pojištění při hodnotě průměrného osobního mzdového bodu rovné 1,25.

(socpoist.sk, 2014)

Důchodcovské správcovské společnosti povinně spravují jeden dluhopisový garantovaný důchodový fond (peněžní a dluhopisové investice) a jeden akciový negarantovaný důchodový fond (investiční strategie spojené s investováním do široké škály investičních instrumentů včetně akcií). Důchodový fond je majetek rozdělený na důchodové podíly ve vlastnictví spořitelů (investorů). Důchodový fond nemá právní subjektivitu a je spravovaný DSS, přičemž majetek fondu musí být oddělený od majetku DSS. Při rozhodování o volbě důchodových fondů by měl brát pojištěnec v úvahu, že starobní spoření je spojeno s dlouhodobým investováním a spořením a tomuto by měl přizpůsobit svoji vlastní investiční strategii. Stát rovněž zavedl podmínku, že výnos žádného důchodového fondu nesmí výrazně zaostávat za průměrným výnosem podobných důchodových fondů na Slovensku. U mladších spořitelů tak může být ojedinělá potenciální ztráta

⁸ V případě úmrtí příjemce důchodu vyplácí životní pojišťovna pozůstalé osobě pozůstalostní důchod po dohodnutou dobu, a to jeden či dva roky.

⁹ Na jednorázový výběr by měl mít podle odhadů příští rok nárok 12 % spořitelů a v dalších letech jedna pětina. (investujeme.sk, 2015)

v budoucnosti vyrovnána poměrně vysokým výnosem z rizikovějších instrumentů, naopak pro starší jedince je vhodnější zvolit konzervativnější strategii. (dochodky.com, 2012)

V následující tabulce je vyznačen přehled jednotlivých strategií, které si může účastník 2. pilíře vybrat. V současnosti si může pojištěnec zvolit 2 důchodové fondy, přičemž jeden z nich musí být dluhopisový. Účastník se rovněž může kdykoliv rozhodnout že změní fond anebo dokonce DSS.

Tab. 3 Strategie investování v 2. pilíři důchodového systému

Typ fondu	Portfolio fondu	Charakteristika	Kdo může být ve fondu
Růstový fond	až 80 % majetku může být investováno do akcií	nejrizikovější fond, jeho cílem je co nejvyšší výnos, dosažené výnosy se v čase mohou výrazně měnit	občan, který má více jak 15 let do důchodu, vhodnější pro mladší účastníky
Vyvážený fond	až 50 % může být investovaných do akcií a min. 50 % musí být investováno do dluhopisů	méně rizikový fond, cílem je zabezpečit stabilní výnos při nízkém riziku	občan, který má více jak 7 let do důchodu, doporučuje se lidem středního věku
Konzervativní fond	až 80 % majetku musí být investováno do dluhopisů	málo rizikový fond, cílem je udržet hodnotu investic občana na jeho účtě před odchodem do důchodu	občan bez ohledu na to, kolik let má do důchodu

zdroj: dochodkove fondy, dostupne z: openiazoch.sk, 2014

Ačkoliv hlavním cílem slovenské (ale i maďarské a polské) důchodové reformy bylo zajistit dlouhodobou finanční udržitelnost důchodového systému, problémem jsou vzniklé deficity důchodového účtu 1. pilíře během přechodného období. Vyvedení části sociálního pojištění do soukromých penzijních fondů nebylo zadarmo. ČR naproti tomu zvolila skromnější přístup k důchodové reformě, který minimalizuje rozpočtové náklady během delšího časového období. (Loužek, 2013)

4.3 3. pilíř – Doplnkové důchodové spoření

V širším pojetí je 3. pilířem každé pravidelné spoření či investování, které je nad rámec povinného důchodového pojištění. Patří zde tedy kapitálové životní pojiš-

tění, investiční životní pojištění, doplňkové důchodové spoření, investice do podílových fondů nebo zlata či jiné investiční programy. V užším pojetí, kterým se bude zabývat i následující kapitola, je poté 3. pilíř vnímán jako doplňkové důchodové spoření dle zákona č. 650/2004 o doplňkovém důchodovém spoření, do roku 2004 nazývané doplňkové důchodové pojištění.

Mezi hlavní charakteristiky doplňkového důchodového spoření patří:

- Jedná se o fondově financovaný systém.
- Příspěvkově definovaný systém založený na dobrovolné bázi.¹⁰
- Zajišťován institucemi pro doplňkové důchody.
- Možnosti příspěvků zaměstnavatele a daňové zvýhodnění.
- 4 možnosti vyplácení dávek.

(employment.gov.sk, 2014)

Doplňkové důchodové spoření je dobrovolná forma spoření na důchod s možností příspěvků zaměstnavatele. Účastník uzavírá účastnickou smlouvu s doplňkovou důchodovou společností (DDS) aby mohl spořit – investovat svoje pravidelné příspěvky formou nákupu důchodových jednotek v důchodových fondech. Výška příspěvků zaměstnavatele je součástí účastnické smlouvy uzavřené mezi zaměstnavatelem a DDS. Za zaměstnance vykonávající rizikové práce platí příspěvky jejich zaměstnavatel, zaměstnanec po dobu trvání smlouvy příspěvky může anebo nemusí platit. Ostatní zaměstnanci si jako účastníci 3. pilíře platí své příspěvky sami, pokud uzavřeli zaměstnavatelskou smlouvu, může za ně platit příspěvky zaměstnavatel. Zaměstnavatel má právo placení příspěvků podmínit také přispíváním zaměstnanců. Výsledná suma na konci spoření závisí na výšce finančních prostředků, které zaměstnanec resp. jeho zaměstnavatel odvedli v době spoření do DDS a na míře jejich zhodnocení.

(employment.gov.sk, 2014)

Od 1.1. 2014 rovněž platí možnost daňové úlevy jak pro účastníka, tak pro zaměstnavatele. Pro účastníka je to snížení daňového základu o 180 eur ročně. Podmínkou je ale uzavření smlouvy od této periody nebo zrušení starého dávkového plánu, pokud byla smlouva uzavřena před tímto datem. Zaměstnavatel, který přispívá svým zaměstnancům, si může uplatnit příspěvky jako odpočitatelné položky od základu daně až do výše 6 % z hrubé mzdy konkrétního zaměstnance, který uzavřel doplňkové důchodové spoření. (poistenie.sk, 2014)

Účastník 3. pilíře, který uzavřel smlouvu po 1.1.2014 (nemá dávkový plán) má nárok na jednu z následujících forem pobírání důchodových dávek:

¹⁰ S výjimkou zaměstnanců vykonávajících tzv. **rizikové práce** (práce spadající do 3.-4. kategorie veřejného zdravotnictví, tanečníci v divadlech i souborech, či hudební umělec vykonávající profesi hráče na hudební nástroj)

- 1) **doplňkový starobní důchod** – ve formě doživotního nebo dočasného starobního doplňkového důchodu (vyplácí se po dobu nejméně 5 let). Účastníkovi, který požádá DDS o vyplácení dávek, se tyto dávky vyplácejí pokud:
 - a. vznikl účastníkovi nárok na výplatu důchodu z 1. pilíře,
 - b. vznikl účastníkovi nárok na výplatu předčasného starobního důchodu z 1 pilíře anebo,
 - c. dovršil věku 62 let.
- 2) **doplňkový výsluhový důchod** – ve formě doživotního nebo dočasného výsluhového důchodu, vyplácí se účastníkovi, pokud období, za které platil zaměstnavatel příspěvky za zaměstnance z důvodu vykonávání rizikových prací, trvalo nejméně 10 let a účastník dovršil věku 55 let. Dočasný výsluhový doplňkový důchod se vyplácí nejméně po dobu 5 let.
- 3) **jednorázové vyrovnání** – účastníkovi se vyplácí jednorázové vyrovnání z důvodu:
 - a. vyplácení invalidního důchodu pro pokles schopnosti vykonávat výdělečnou činnost o víc jak 70 % pokud o vyplácení jednorázového vyrovnání požádá,
 - b. splnění podmínek na vyplácení doplňkového starobního anebo výsluhového důchodu, pokud o jejich vyplácení požádá a pokud suma odpovídající aktuální hodnotě důchodového účtu účastníka je nižší jak dvojnásobek průměrné měsíční mzdy za předchozí kalendářní rok,
 - c. zrušení příspěvkového doplňkového důchodového fondu anebo
 - d. zrušení DDS s likvidací, kterému předchází zrušení veškerých doplňkových důchodových fondů.
- 4) **předčasný výběr** – účastníkovi, který nesplnil podmínky na vyplácení starobního či výsluhového doplňkového důchodu, a požádá o předčasný výběr, se vyplatí suma předčasného výběru odpovídající součinu aktuální hodnoty doplňkové důchodové jednotky ze dne předcházejícího dni určenému v žádosti o vyplácení předčasného výběru a počtu všech doplňkových jednotek z příspěvků zaplacených účastníkem. Příspěvky, které za účastníka odvedl zaměstnavatel na základě zaměstnanecké smlouvy nelze v této formě vyplatit.

(dochodky.com, 2014)

Pro účastníky, kteří uzavřeli „starou“ smlouvu do konce roku 2013 platí staré podmínky a mají tak nárok na důchod z 3. pilíře o něco dříve, a to při dosažení nejméně 55 let, za podmínky placení příspěvků po dobu nejméně 10 let. (poistenie.sk, 2014)

5 Polský důchodový systém

Systém důchodového zabezpečení v Polsku rovněž prošel v období několika posledních let významnou přeměnou, odpovídající novým společenským a ekonomickým uspořádáním v zemi. Cílem reformy byla snaha o řešení problémů původního systému důchodového zabezpečení a příprava na očekávané změny ve společnosti a jejich vliv na systém.

Důchodová reforma v Polsku odstartovala začátkem roku 1999. Její nevyhnutelnost byla způsobena zejména zhoršujícím se demografickým vývojem z hlediska důchodového systému, který měl za následek zvýšení odvodového zatížení z 25 % roku 1981 na 38 % v letech 1987-1989 a které v období před spuštěním reformy dosáhlo úrovně 45 %. Při zavedení důchodové reformy se předpokládalo, že nový důchodový systém bude poskytovat důchody z prvního a druhého pilíře na úrovni důchodů poskytovaných z nereformovaného důchodového systému. To znamená, že hlavním cílem důchodové reformy bylo především udržení finanční stability systému. Druhým důležitým předpokladem bylo dosažení reálné výnosnosti finančních prostředků pojištěnců na osobních účtech v 2. pilíři. (The Social Protection Committee, 2012)

Jedním z charakteristických znaků důchodové reformy bylo zachování průběžného systému financování důchodů (1. pilíř) a zavedení systému NDC v průběžně financovaném pilíři. Jeho nevyhnutelným předpokladem je zavedení individuálních účtů pojištěnců v 1. pilíři, na kterých je evidované zaplacené pojistné do 1. pilíře. Důchodová reforma nahradila monopolní postavení systému založeného na průběžném financování s definovanými dávkami, ve kterém byly všechny důchody placené státem a financované z daní. Původní systém se ukázal jako neefektivní z pohledu společnosti právě pro jeho monopolní postavení a využívání vysoké míry mezigenerační solidarity. Vyznačoval se vysokou mírou výdajů, kdy jejich velikost směřující na důchodové dávky, dávky v nezaměstnanosti a rodinné přídatky dosáhly až 15 % HDP. Pokud by se reforma neuskutečnila, tento podíl by neustále narůstal. Přijetím nového zákona o důchodovém zabezpečení byl ustanoven třípilířový systém. Strategií nového důchodového systému v Polsku bylo účinně čelit hrožícím rizikům jejich diversifikací. Každý ze systému povinného pojištění na stáří zabezpečuje solventnost důchodového systému jiným způsobem. (emerytura.gov.pl, 2014)

Významným mezníkem pro důchodový systém byl rok 2013, kdy polský premiér Donald Tusk v září oznámil, že stát odebere penzijním fondům veškeré jimi držené dluhopisy a ty následně zlikviduje. Základem reformy tedy bylo „zestátnění“ části prostředků z 2. fondového pilíře. Důvodem této reformy byl bohužel především zájem vlády snížit vysoký státní dluh. Polsko mělo totiž uzákoněno, že státní dluh nesmí překročit 60 % HDP a jelikož se v této době k hranici velmi rychle přibližovalo, bylo nutné nastolit úsporná opatření, jež byla z důvodu blížících se parlamentních voleb pro vládu krajně nežádoucí. Částka, kterou stát

vyvedl do 1. pilíře, činila 153 miliard zlotých, neboli přes 1 bilion korun. Polští obyvatelé dostali 4 měsíce na rozhodnutí, zda ve fondech částečně setrvají, či plně přejdou do 1. průběžného pilíře. Dle listu *Gazeta Wyborca*, nyní klienti, jež se rozhodli u penzijních fondů přetrvat, činí necelá 2 %, a 2. pilíř se tak stal velmi nestabilním s nejistou budoucností. (Tůma, 2013)

5.1 1. pilíř – Fond sociálního zabezpečení

V Polsku existují paralelní odlišné důchodové systémy provozované na různých principech. Většina účastníků 1. pilíře funguje v rámci systému provozovaném fondem sociálního zabezpečení (*FUS = Fundusz Ubezpieczeń Społecznych*) jež je spravován úřadem sociálního zabezpečení (*ZUS = Zakład Ubezpieczeń Społecznych*) dle tzv. „nových pravidel“, ovšem pravidla pro jejich stanovení jsou poměrně komplikovaná a obsahují řadu výjimek.

Pro osoby narozené před 1.1.1949, jež bylo při zavedení reformy v roce 1999 více jak 50 let, platí původní předreformní systém dle „původních pravidel“ založený na dávkovém definování. Výše jejich důchodových dávek tak nezávisí na odvedených příspěvcích v minulosti. (zus.pl, 2014)

Pro všechny ostatní osoby, jež v roce 1999 byly mladší 50 let lze charakterizovat první polský pilíř následovně:

- průběžně financovaný systém,
- povinný, příspěvkově definovaný systém (NDC),
- nejednotnost systému,
- existence individuálních důchodových účtů,
- demografický rezervní fond jako součást prvního pilíře,
- poskytování starobních, pozůstalostních a invalidních penzí včetně nemocenského pojištění a pojištění proti pracovním úrazům.

(mpips.gov.pl, 2014)

Základní průběžný systém se vyznačuje z pohledu universality jeho částečnou nejednotností. Existují zde totiž oddělené důchodové soustavy pro zaměstnance, zemědělce a ozbrojené složky či soudce.

Zemědělské schéma je spravováno Pokladnou zemědělského pojištění (*KRUS = Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego*), kde je platí, že ten, jenž je pojištěn u fondu sociálního zabezpečení, není pojištěn u fondu zemědělců. Důchodový fond zemědělců je pokryt z části ze čtvrtletně odváděných příspěvků zemědělců (kteří platí nižší příspěvky na důchodové pojištění než zaměstnanci) a z větší části - téměř 95 % - ze státního rozpočtu.

Důchodový systém pro ozbrojené složky není založen na pojistném principu, protože zde nedochází k odvodům příspěvků. Dávky jsou vypláceny přímo ze

státního rozpočtu. Účast ve schématu je pro příslušníky ozbrojených složek automatická. (zus.pl, 2014)

Sazby důchodového pojištění jsou ze strany zaměstnance rozlišovány dle toho, zda vstoupil od roku 1999 do 2. pilíře či nikoliv.¹¹ Pro účastníky, na které se vztahují stará pravidla systému, a pro ty, kteří se do 2. pilíře rozhodli nevstoupit, platí sazba 9,76 % z hrubé mzdy a stejně velkého příspěvku zaměstnavatele. Do 1. pilíře jde tedy celkem 19,52 %. Z pohledu zaměstnance, jenž je účasten v 2. pilíři platí opt-out ve výši 7,3 %. Od zaměstnance pak tedy putuje do 1. pilíře 2,46 %, celkem do pilíře putuje 12,22 % hrubých příjmů do výše 2,5 násobku národní průměrné mzdy. (Pensions at a glance, 2013)

Jednotlivé účty účastníků, kde dochází ke střádání odvedeného pojistného, spravuje úřad sociálního zabezpečení. Strop na započitatelné pojistné je 250 % průměrné mzdy a pomyslný kapitál na individuálním účtu se indexuje jako 75 % čtvrtletního růstu příspěvkové báze. Na tyto individuální účty se rovněž připisují příspěvky za dobu, kdy jedinec pobírá podporu v nezaměstnanosti, vykonává vojenskou povinnou službu, v případě ženy je na mateřské dovolené či pečuje o invalidního člena rodiny. Příspěvky jsou za toto období hrazeny z veřejných rozpočtů. (zus.pl, 2014)

Nárok na tzv. zaručený důchod vzniká účastníkovi, pokud odváděl pojistné po dobu nejméně 25 let (20 let u ženy) a dosáhl důchodového věku. Ten činí jednotně pro ženy 60 let a pro muže 65 let. Důchod se nazývá zaručený, neboť se vláda snaží motivovat ekonomicky aktivní obyvatelstvo k delšímu setrvání v zaměstnání. Způsob výpočtu je konstruován takovým způsobem, že čím déle zůstanou účastníci v zaměstnání nad stanovený důchodový věk, tím více si důchodů užijí¹². Tato dávka tedy doplňuje důchody, jež plynou z 1. a 2. pilíře do výše minimálního prahu (zhruba 28 % průměrné národní mzdy v roce 1999). Minimální důchod je indexován jako všechny důchody – jeho růst nesmí být nižší než inflace a 20 % růstu reálných mezd v ekonomice a je financován z národního rozpočtu. (mpips.gov.pl, 2014)

Demografický rezervní fond (FRD = Fundusz Rezerwy Demograficznej) jakožto součást 1. pilíře byl vytvořen za účelem finanční stabilizace v dobách s nepříznivým demografickým vývojem. Při existenci deficitu fondu sociálního zabezpečení je fond využíván k doplnění těchto deficitů, naopak v dobách vykazování přebytku fondu, tvoří tyto přebytky příjem rezervního fondu. Hlavním zdrojem financování jsou především výnosy z investic, finanční prostředky odvozené od privatizace státních podniků a rovněž část příspěvků (1 %) z odvodů

¹¹ Osoby narozené v roce 1969 a mladší byly do 2. pilíře nuceny vstoupit povinně, dobrovolně se mohly rozhodnout osoby narozené v letech 1949-1968

¹² Výše důchodu zde závisí na zaznamenaných a indexovaných množstvích finančních prostředků z 1. a 2. pilíře na individuálním účtu a rovněž na průměrné očekávané délce života daného jedince, jež se vypočítává v jeho době odchodu do důchodu

příspěvků těch jedinců, pro která platí „stará pravidla“ systému a nejsou účastní druhého pilíře. (zus.pl, 2014)

V rámci úřadu sociálního zabezpečení fungují kromě zmíněného fondu sociálního pojištění (FUS) i ostatní fondy jako je fond práce či fond zaměstnavatelských příspěvků. Úřad sociálního zabezpečení tak slouží nejen jako zdroj financování důchodových dávek, ale obdobně jako v ČR či SR slouží i k doplnění příjmů z důvodu ztráty zaměstnání, dlouhodobé nemoci či invalidity. V následující tabulce je proto znázorněn přehled jednotlivého pojistného placené jak zaměstnanci, tak zaměstnavateli. (zus.pl, 2014)

Tab. 4 Sazby pojistného sociálního zabezpečení v Polsku

	zaměstnanec	zaměstnavatel	celkem
důchodové pojištění 1. pilíř	9,76%	9,76%	19,52%
invalidní a pozůstalostní důchodové pojištění	1,50%	6,50%	8,00%
nemocenské pojištění	2,45%	-	2,45%
pojištění proti pracovním úrazům	-	0,67%-3,86%	0,67-3,86%
fond zaměstnavatelských příspěvků	-	0,10%	0,10%
fond práce	-	2,45%	2,45%
překlenovací penzijní fondy	-	1,50%	1,50%
zdravotní pojištění	9,00%	-	9,00%

Zdroj: zus.pl, 2014

5.2 2. pilíř – Otevřené penzijní fondy

Tento fondový pilíř důchodového zabezpečení polských obyvatel vzniknul při důchodové reformě v roce 1999 s cílem rozložit rizika, která vyplývala z předchozího nastavení systému, a s cílem podpořit zejména jeho finanční stabilitu. Systém je spravován Všeobecnou penzijní společností (*PTE = Powszechna towarzystwo emerytalne*), jež zakládá a spravuje Otevřené penzijní fondy (*OFE = Otwarty fundusz emerytalny*). Těch v Polsku v současné době existuje celkem 15.

Fondy jsou spravovány soukromými subjekty a vybrané příspěvky investují do nástrojů finančního trhu. Správcovská společnost může spravovat dva fondy – jeden s riskantnější a druhý s konzervativní strategií (do roku 2004 to byl pouze jeden fond). Všeobecná penzijní společnost i otevřené penzijní fondy mají podobu akciových společností a jsou samostatnými právníckými osobami, majetek účastníků je tak oddělen od majetku společnosti.

Na oba dva subjekty dohlíží od roku 2002 veřejná instituce Komise pro dohled nad pojišťovnamy a penzijními fondy (*KNUiFE = Komisja Nadzoru Ubezpieczeni Funduszy Emerytalnych*), jejíž agendu převzala od roku 2006 na základě ustanovení zákona O dohledu nad finančním trhem ze dne 21. července 2006 Komise pro finanční dozor (*KNF = Komisja Nadzoru Finansowego*). Instituce je zodpovědná za ochranu zájmu účastníků penzijních fondů udělováním licencí a prostřednictvím dozoru nad penzijními fondy. (emerytura.gov.pl, 2014)

Výběr pojistného jak v prvním, tak v druhém pilíři provádí úřad sociálního zabezpečení ZUS, jež je také zodpovědný za vymáhání pojistného. Každý měsíc posílají zaměstnavatelé zprávy o pojistném za své zaměstnance, na základě kterých je příslušná výše příspěvků transferována do daných penzijních fondů. Správcovské společnosti PTE platí úřadu sociálního zabezpečení poplatky za výběr pojistného a to ve výši maximálně 0,8 % převáděných příspěvků. (zus.pl, 2014)

System je povinný pro účastníky narozené po roce 1969 a rovněž pro ty, jež se narodili v letech 1949-1968 a účast si sami dobrovolně zvolili. Vstup byl zakázán pro účastníky, jenž byli v roce 1999 starší 50 let, tedy pro jedince narozené v roce 1948 a dříve. (centrumobslugiemerytalnej.pl, 2013)

Sazba pojistného v druhém pilíři činí 7,3 % z hrubé mzdy, ovšem ne celá částka připadne otevřenému penzijnímu fondu. Od 1. února roku 2014 připadne otevřeným penzijním fondům pouze 3,3 % a zbývající částka 4 % putuje do speciálního individuálního sub-úctu jež je součástí ZUS. Tyto částky budou valorizovány průměrným ročním tempem růstu HDP (v běžných cenách) za posledních pět let. Podíl příspěvků přidělených na sub-úcty do fondu sociálního zabezpečení (ZUS) a do otevřených fondů 2. pilíře se bude měnit až do roku 2017, kdy dosáhne 3,8 % a 3,5 %. Nahromaděný kapitál může být předmětem dědictví. (zus.pl, 2014)

Nárok na pobírání důchodu z 2. pilíře nastává v době dosažení důchodového věku. Jelikož je důchod z 2. pilíře úzce spjat s důchodem z průběžného systému, účastník si může zvolit pouze mezi pobíráním pravidelných anuit nebo doživotních splátek. V případě úmrtí pojištěnce v době přispívání do systému jsou veškeré nahromaděné prostředky převedeny v daném poměru manželovi/manželce zemřelého na jejich účet ve 2. pilíři a zbylá částka je vyplacena jednorázově osobám uvedených ve smlouvě. V případě úmrtí v době pobírání dávek vzniká nárok na příspěvky z penzijního fondu osobám určených účastníkem. Nashromáží-

děné prostředky jsou tedy na rozdíl od prvního pilíře předmětem dědictví. (Holub, Polnerová, Šlapák, 2005)

Fondy garantují účastníkům 2. pilíře minimální výnos do výše 50 % průměrného výnosu všech penzijních fondů nebo průměrný výnos fondů snížený o 4 % za poslední 2 roky, v závislosti na tom, která z částek je nižší. PTE provádí dodatečné dorovnávací platby do fondu, jež nedosáhnul požadované výnosnosti. Tyto platby jsou prováděny z rezervního fondu, který musí být vytvářen ve výši 1-3 % celkových aktiv. Pokud je vyhlášen bankrot penzijního fondu, rozdíl je dorovnán z veřejně spravovaného Garančního fondu. (emerytura.gov.pl, 2014)

Co se týče možností investování fondu před zásahem vlády v roce 2013, existovala zde povinnost diverzifikovat riziko v rámci investičního portfolia. Úlohou tohoto omezení bylo zabránit fondům investovat do rizikových aktiv. Možnosti alokace zdrojů jim vyplývali ze zákona. Fondy mohly investovat nejvíce 40 % prostředků do akcií společností kótovaných na burze, maximálně 5 % do zahraničních aktiv, 10 % na sekundárním trhu cenných papírů, 10 % do národních investičních fondů, 10 % do cenných papírů Polské národní banky a maximálně 15 % do nevládních dluhopisů. (emerytura.gov.pl, 2014)

Vládní rozhodnutí v posledních letech nemělo bohužel na druhý pilíř pozitivní dopad a v září roku 2013 bylo rozhodnuto o částečném zestátnění tohoto systému z důvodu rychle rostoucího zadlužení Polska. Čtrnáct milionů Poláků, kteří si tak platili odvody na investice v OFE a měli do důchodu více než 10 let, byli vystaveni rozhodnutí, na které měli 4 měsíce, a to zda ve fondech částečně zůstanou, či plně přejdou pod správu ZUS. Fondy se rovněž staly poměrně rizikovým nástrojem, neboť vládním nařízením se změnila i struktura jejich investování. Nově měly fondy příkaz neinvestovat další prostředky do státních dluhopisů a tři čtvrtiny prostředků nasměrovat do akcií. Nečekaným překvapením se poté dle listu Gazeta Wyborcza stalo, že pouze 2 % z původních účastníků se rozhodla v 2. pilíři setrvat. Budoucnost tohoto pilíře se tak stala velmi nejistou. (Palata L., 2014)

5.3 3. pilíř – Doplnkové důchodové spoření

Tento pilíř má jako v ostatních zemích Visegrádské skupiny podobu dobrovolného spoření na důchod. Již při reformě důchodového systému v roce 1999 bylo známo, že náhradový poměr vyplácený v rámci reformovaného systému se sníží. S ohledem na tuto skutečnost se předpokládalo, že převážná většina obyvatelstva vyčlení ze své mzdy rovněž část, která by putovala do třetího pilíře. Pouze částka důchodu plynoucí ze všech 3 pilířů důchodového pojištění tak může zajistit dostatečnou odpovídající životní úroveň důchodového obyvatelstva.

Pilíř zahrnuje jak zaměstnanecké penzijní plány (*PPE = Pracowniczych Programy Emerytalne*), tak individuální spoření na důchod. Do zaměstnaneckého penzijního plánu lze vstoupit pouze se souhlasem zaměstnavatele i zaměstnan-

ce. Zaměstnanec se může rozhodnout o placení části pojistného, které mu bude strháváno ze mzdy, nebo může za sebe nechat platit příspěvky pouze zaměstnavatele. Zaměstnanecké penzijní programy, kdy zaměstnavatel odvádí za zaměstnance pojistné, mají čtyři základní formy, kdy se obě strany musí při uzavírání pojistného dohodnout právě na jedné z nich. Těmi jsou:

- skupinové životní pojištění zaměstnanců sjednané u komerčních pojišťoven,
- placení pojistného za zaměstnance do vzájemné pojišťovací společnosti,
- placení pojistného za zaměstnance do zaměstnaneckého penzijního fondu,
- placení pojistného do otevřených investičních fondů.

(emerytura.gov.pl, 2014)

Příspěvek zaměstnavatele nesmí ve výše uvedených případech překročit 7 % ze základu pro výpočet klasických příspěvků do 1. a 2. pilíře.

Nashromážděné příspěvky účastníka mohou být vyplaceny jednorázově nebo převedeny do jiného PPE či IKE. Důvody čerpání prostředků jsou stanoveny zákonem. Nárok na výplatu pojistného nastává v jednom z uvedených případů:

- na žádost účastníka při dosažení věku 60 let,
- po předložení udělení práva na předčasný důchod po dosažení 55 let,
- na žádost oprávněné osoby v případě smrti účastníka,
- bez žádosti účastníka po dosažení věku 70 let.

(emerytura.gov.pl, 2014)

Individuální spoření mají podobu individuálního penzijního účtu (*IKE = Indywidualne Konta Emerytalne*) či individuálního účtu důchodového zabezpečení (*IKZE = Indywidualne Konta Zabezpieczenia Emerytalnego*).

Do individuálního penzijního spoření IKE má právo vstoupit občan starší 16 let. V případě tohoto druhu spoření není možné, aby kdokoliv jiný (zaměstnavatel popř. manžel/ka účastníka) přispíval na jeho účet. IKE lze založit bez ohledu na to, zda účastník je či není začleněn do PPE. V rámci IKE existují následující možnosti výběru formy spoření, těmi jsou:

- otevřený podílový fond,
- kapitálové životní pojištění,
- bankovní spořicí účet,
- dobrovolný důchodový fond,
- zprostředkováním nákupu / prodeje a vedení účtu cenných papírů makléřem.

(centrumobslugiemerytalnej.pl, 2014)

Výplata finančních prostředků v IKE probíhá pouze po dosažení důchodového věku či v případě nabytí nároku na důchod ve věku 55. Vyplácení důchodu je v tomto případě osvobozeno od daně z příjmů. Maximální výše příspěvků ročně činí 300 % prognózované průměrné měsíční mzdy pro daný rok (v letech 2004-2008 činila hranice pouhých 150 %).

Účastník může spoření kdykoliv ukončit a nashromážděné prostředky získat zpět. To je ovšem spojeno s povinností zdanit tyto příspěvky daní z kapitálových příjmů ve výši 19 %.

Výplata příspěvků může mít podobu pravidelných měsíčních splátek či jednorázového vyrovnání. Rovněž lze zvolit formu pozůstalostní výplaty, kdy po smrti účastníka bude vyplácení příspěvků směřováno k osobě jím určené ve smlouvě. Není-li účastníkem ve smlouvě určena osoba oprávněná, prostředky se stávají předmětem dědictví, ovšem v případě volby životní pojišťovny jakožto formy spoření připadají prostředky do nejbližší rodiny pojištěného v pořadí uvedeném v obecných podmínkách pojištění. (centrumobslugiemerytalnej.pl, 2014)

Možnost založení konta důchodového zabezpečení IKZE se v Polsku objevila až v roce 2012 jako nový dodatkový produkt spojený s dobrovolným spořením na důchod. V roce 2013 byly provedeny další parametrické úpravy tohoto produktu s cílem zvýšit jeho atraktivitu a posílit soukromé úspory na důchod. Formy spoření v rámci IKZE jsou stejné jako v případě IKE. (emerytura.gov.pl, 2014)

Roční limit odvodů do tohoto systému byl stanoven bez ohledu na výšku příjmů jedince. Je jím 1,2 násobek prognózované průměrné měsíční mzdy pro daný rok. V následujících letech se bude výška limitu postupně měnit v závislosti na rychlosti růstu mezd v Polsku. Výjimka v případě limitu se vztahuje na nezletilé osoby, které mohou vklady do IKZE provádět pouze v roce, ve kterém obdrželi příjmy z vykonávání pracovní činnosti a to do výše těchto příjmů. (emerytura.gov.pl, 2014)

Úhrn zaplacených příspěvků je odčitatelný od základu daně z příjmu. Účastníkovi se navíc ponechává flexibilita v rámci frekvenci přispívání. Přispívat lze měsíčně, čtvrtletně ale také například ročně. Nárok na výplatu z IKZE vzniká po dosažení věku 65 let a splnění minimální pětileté doby přispívání. V tomto případě výplata podléhá nízké sazbě daně z příjmů ve výši 10 %. Pokud by se účastník rozhodnul ukončit spoření kdykoliv dříve, podléhá výplata příspěvků vyšší sazbě daně z příjmů, v závislosti na době výběru (18 či 32 %). V případě smrti účastníka jsou prostředky předmětem dědictví a navíc nejsou zatíženy dědickou či darovací daní. (emerytura.gov.pl, 2014)

6 Maďarský důchodový systém

Důchodový systém Maďarska je starý téměř sto let. Důchodová schémata byla v Maďarsku původně vystavena na základě prvků přijatých v době Rakouska-Uherska. Vliv Bismarckova systému byl pak rozhodující i při zavádění státních programů v roce 1928. Maďarský důchodový systém byl po skončení druhé světové války vázán komunistickými záměry a pokyny, stejně tak jak tomu bylo v případě ostatních států střední a východní Evropy. Původní kapitálově financovaný systém byl pak nahrazen systémem průběžného financování, jehož problémy se ukázaly v plném světle na přelomu osmdesátých a devadesátých let minulého století. Postupné reformy, jež byly zahájeny na počátku devadesátých let, sloužily k zajištění finanční rovnováhy, ale zároveň měly za cíl snížit zátěž sociálně redistributivních prvků. Hlavní úlohou těchto reforem bylo co možná nejvíce snížit dlouhodobé zatížení maďarského rozpočtu důchodovým systémem. (Koldinská, Štefko, 2013)

V letech 1996 a 1997 byly přijetím nové sociální legislativy realizovány radikální reformní kroky a to prodloužení důchodového věku, zavedení komponentu kapitalizace do financování důchodového pojištění a nový způsob výpočtu důchodů. Současný důchodový systém byl z velké části zaveden v roce 1998, kdy bylo původní schéma založené na průběžném financování nahrazeno vícepilířovou strukturou v podobě zavedení druhého povinného kapitálového pilíře a systém byl tak změněn na systém smíšeného financování. Maďarsko se tak stalo 1. zemí Visegrádské skupiny, která zavedla do 2. pilíře investiční účty. (Koldinská, Štefko, 2013)

Podobně jako v případě polského 2. pilíře, učinila maďarská vláda zásadní rozhodnutí o zestátnění tohoto pilíře. Maďarský parlament schválil 13. prosince 2010 zákon, který umožní vládě převzít kontrolu nad majetkem v soukromých penzijních fondech. Tento zákon prakticky znamenal konec důchodové reformy z roku 1997. Jelikož účast ve 2. pilíři byla do té doby velmi vysoká, začaly peníze v 1. pilíři neboli ve státním rozpočtu znatelně chybět, a to i díky vlivu proběhnuvší ekonomické krize.

Maďarský premiér Viktor Orbán označil změny za nevyhnutelné z důvodu velmi vysokého veřejného dluhu, který v té době dosahoval 80 % HDP a byl nejvyšším ve střední Evropě. Aktiva penzijních fondů byla pod státní systém převedena 31. ledna 2011, pokud se ovšem majitelé penzijních fondů (tedy účastníci 2. pilíře) nerozhodli, že u tohoto pilíře setrvají. V tomto případě by ale ztratili zhruba 70 % příspěvků na penzi, neboť vláda navrhla, aby část odvodů do fondového pilíře placených zaměstnavatelem (tj. 24 % z hrubé mzdy) byla zrušena a jediným příspěvujícím by tak byl sám účastník. Tímto krokem se pro většinu obyvatel stal 2. pilíř velmi nevýhodným a i když premiér Orbán pilíř nezestátnil, jak se uvádí ve většině médiích, tímto svým rozhodnutím 2. pilíři značně uškodil. (Léko I., 2011)

6.1 1. pilíř – Státní důchodové pojištění

Roku 1997 byla uskutečněna komplexní reforma zákonného důchodového pojištění, jež vešla v platnost 1. ledna 1998. První pilíř zůstal nadále povinným státním důchodovým systémem, který je veřejně spravovaný a jeho financování probíhá na průběžném principu.

Dohled nad tímto pilířem vykonává ministerstvo pro lidské zdroje (Emberi Erőforrások Minisztériuma) a je spravován ústřední správou národního důchodového pojištění (ONYF = Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgató) a ředitelstvem pro důchodové pojištění okresních státních úřadů. Ředitelstvo pro vyplácení dávek (osobní orgán patřící do působnosti správy národního důchodového pojištění ONYF) v zásadě zodpovídá za vyplácení všech druhů důchodových dávek (kromě druhého pilíře). (onyf.gov.hu, 2013)

Mezi základní charakteristiky 1. pilíře lze zařadit následující:

- průběžně financovaný systém,
- povinný, dávkově definovaný systém,
- poskytování rovněž invalidních či pozůstalostních penzí,
- program premiových roků („předčasný důchod“),
- degresivní pravidlo pro výpočet penzí,
- valorizace v souladu se švýcarským modelem.

(onyf.gov.hu, 2014)

První pilíř důchodového systému, tzv. systém důchodů ze sociálního pojištění, představuje tedy dávkově definované a průběžně financované schéma. Peněžní prostředky, které mají být vyplaceny ve formě důchodů, jsou hrazeny primárně z důchodového pojištění a důchodových příspěvků shromážděných od zaměstnavatelů a pojištěnců (zaměstnanců) ve fondu důchodového pojištění a vzhledem k jeho deficitu rovněž podstatnou měrou i z rozpočtu, zatímco více než dvě třetiny invalidních důchodů jsou pokryty prostředky převedenými z Fondu národního pojištění. (Koldinská, Štefko, 2013)

Sazby sociálního pojištění pro zaměstnance činí celkem 18,5 %, z toho 10 % činí důchodové pojištění, 7 % zdravotní a zbylé 1,5 % představují příspěvek v případě nezaměstnanosti. Zaměstnavatel za zaměstnance odvádí důchodové pojištění ve výši 28,5 %, z toho 24 % činí důchodové pojištění, 3 % zdravotní pojištění a 1,5 % příspěvek v nezaměstnanosti. Celkem se tedy do 1. pilíře odvádí 34 % z hrubé mzdy zaměstnance. (onyf.gov.hu, 2014)

Nárok na starobní důchod vzniká pojištěnci při dosažení důchodového věku a odpracování určitého počtu let. Pro nárok na plnou penzi činí nutná doba v zaměstnání 20 let, pro částečnou penzi je to pak 15 let. Věk odchodu do důchodu je od roku 2009 určený na 62 let jak pro muže, tak pro ženy. Od roku 2010 se

věk postupně prodlužuje (o půl roku pro každou věkovou skupinu). Od roku 2022 bude pro osoby narozené v roce 1957 a dříve důchodový věk 65 let. První osoby, kterých se tedy předmětné zvýšení týká, jsou narozeny v roce 1957. Příslušný věk odchodu do důchodu je tedy následující:

Tab. 5 Přehled věku odchodu do důchodu maďarského důchodového systému

Rok narození	Věk odchodu do důchodu
do 1. ledna 1952	62
1953	62,5
1954	63
1955	63,5
1956	64
1957 a více	64,5

Zdroj: europa.eu, 2013

V roce 2005 byl zaveden nový nástroj na trhu práce. Jde o program prémiových roků určený na udržení starších osob v aktivním zaměstnání. Cílem programu je poskytnutí lidem pracujícím ve veřejné správě zjednodušení odchodu do důchodu tím, že jim umožní vykonávat jejich činnost na zkrácený úvazek. Zaměstnanci, kteří tedy pracují ve veřejné správě, odpracovali minimálně 25 let mající 3 roky do odchodu do důchodu, a souhlasí s účastí v programu práce se zkráceným úvazkem, budou pobírat 70 % své dosavadní mzdy, s tím, že čas strávený v rámci programu se rovněž započítává do nároků na sociální pojištění. Tyto dávky lze považovat za dávky předčasného důchodu. (europa.eu, 2013)

Pravidla pro výpočet důchodu jsou degresivní. Znamená to, že vyšší příjmy se do výpočtového základu započítávají menší měrou a pouze do určité výše. Delší odpracovaná doba zaměstnání je devalorizovaná. Výše důchodu závisí na průměrné mzdě zaměstnance a doby pojištění (odpracovaná léta).

Valorizace dávek je v souladu se švýcarským modelem: částečně souvisí s nárůstem cen, částečně se zvýšením mezd. V souladu s plánem vlády z roku 2009 se švýcarská valorizace změnila. Nový základ valorizace bude očekáván ve zvýšeném HDP. (onyf.gov.hu, 2014)

6.2 2. pilíř – Povinný penzijní fond

Dlouhotrvající diskuse nad nezbytností a směřováním důchodové reformy byly započaty již na počátku devadesátých let minulého století a soustředily se zejména na přejaté a nově vzniklé problémy důchodového systému. Reforma byla zahájena v roce 1998 a první soukromé fondy 2. pilíře založeného plně na kapitálovém financování byly založeny ve stejném roce. (Koldinská, Štefko, 2013)

Účast v 2. pilíři byla povinná pro ty, jež v roce vzniku pilíře vstupovali poprvé na trh práce. Ostatní, jež byli v době zavedení účastni ve starém systému, se mohli rozhodnout o volbě druhého pilíře rozhodnout do podzimu roku 1999. V případě, že se jedinec rozhodl do nového systému vstoupit, byla ponechána volba z pilíře opět vystoupit a vrátit se do původního sociálního pojištění až do 31. prosince 2000. Pokud se pojištěnec rozhodnul vrátit do původního systému, měl na výběr ze dvou možností: naspořená suma z 2. pilíře se pojištěnci převedla zpět do 1. pilíře anebo byla ponechána v soukromých fondech. Pokud se rozhodnul pro převedení naspořené sumy, bylo poté při výpočtu starobního důchodu posuzováno, jako kdyby nikdy ze systému nevystoupil. V případě rozhodnutí nepřevedení naspořených příspěvků včetně výnosu má účastník nárok na důchod redukováný o tyto příspěvky. (socioist.sk, 2014)

Do doby zavedení reformy byla třetina hrubé mzdy odváděna plně do 1. průběžného pilíře důchodového systému – 24 % odváděl zaměstnavatel a 9,5 % připadla na zaměstnance. Po reformě byl při vstupu do 2. pilíře zaměstnanec povinný odvádět celých 8 % do 2. pilíře (a pouze 1,5 % tedy putovalo do 1. pilíře), čímž takto přišel o čtvrtinu svých nároků na důchod, jež do té doby získal v 1. pilíři. Příspěvky zaměstnavatele nadále putovali do státního důchodového systému. Přes výše zmíněné skutečnosti však do fondů dobrovolně vstoupily po reformě celé 2 miliony lidí. Koncem roku 2010 to pak byly celé 3 miliony účastníků, z čehož milion činil sumu povinných vstupů a zbytek tedy připadnul na dobrovolná rozhodnutí.¹³ (Léko I., 2011)

Druhý pilíř je tedy představován důchody, vycházejícími z kapitálového financování. Příspěvky jsou shromažďovány a spravovány soukromými institucemi – penzijními fondy. V období akumulace prostředků fondy příspěvky investují, v době vyplácení poskytují doživotní důchody. Tyto instituce rovněž vyplácejí dávky. Finanční zdroje pocházejí z 20 % celkové výše příspěvků. Dávky jsou valorizovány podle pravidel přijatých pro 1. pilíř. Penzijní fondy mají oficiální formu vzájemných záložen, jejichž členové jsou zároveň spoluvlastníci fondu. Jsou řízeny správní radou a kontrolovány dozorcí radou. Dohled nad penzijními fondy byl do konce roku 2013 prováděn Státním finančním kontrolním úřadem (*PSZÁF = Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete*), který fondům vydával licence. V roce 2009 existovalo 22 licencovaných soukromých fondů. V případě nedostatku finančních prostředků fondu existuje instituce Garančního fondu, jež případné nedostatky fondu plně kryje. V případě, že fond nesplní očekávání klienta či nedosáhne slibovaného výnosu z investování, či z jiných důvodů, se může pojištěnec rozhodnout o převedení svých prostředků do jiného fondu. Účastníkům bylo rovněž garantována minimální výška penze z 2. pilíře ve výši 25 % hodnoty z penze pilíře prvního. (Koldinská, Štefko, 2013)

Nárok na důchod z 2. pilíře vzniká účastníkovi při vzniku nároku na důchod z 1. průběžného pilíře. Pro účastníky obou pilířů, jež odpracují více jak 38 let a pře-

¹³ Celkový počet obyvatel Maďarska činí necelých deset miliónů

kročí 62 let důchodového věku, se dávky zvyšují za každý další rok setrvání v zaměstnání o 0,3 %. Po získání nároku na starobní důchod budou účastníkům vypláceny důchody ze sociálního pojištění ve výši tři čtvrtin důchodu, na něž budou mít účastníci 1. pilíře nárok. Tento důchod bude doplněn soukromým důchodem pojištěnce vypláceným z jeho osobního konta. (socpoist.sk, 2009)

Druhy dávek ve formě anuit poskytovaných ze soukromých fondů jsou následující:¹⁴

- důchod vyplácený do konce života účastníka,
- důchod vyplácený členovi penzijního fondu nebo jeho dědicovi v předem stanoveném období,
- důchod vyplácený do konce života účastníka fondu a poté jeho dědici po dobu určitou,
- či společný doživotní důchod, jehož vyplácení začne v určitý den a je vyplácený dokud oba z manželů nezemřou.

Pokud účastník 2. pilíře zemře v době akumulace příspěvků před vznikem nároku na důchod, celá suma nashromážděných příspěvků se stává předmětem dědického řízení. Dědic může dostat celkovou sumu anebo se rozhodnout pokračovat ve spoření v 2. pilíři. V případě úmrtí účastníka ve výplatní fázi záleží nároky případných dědiců na tom, kterou z výše uvedených možností pobírání dávek účastník fondu zvolil. (socpoist.sk, 2009)

V polovině října roku 2010 premiér Viktor Orbán oznámil, že v zájmu dosažení rozpočtového cíle veřejných financí si stát do konce roku 2011 ponechá 8 % určených původně pro soukromé penzijní fondy. V té době šlo o zhruba 1,5 % HDP. Rovněž osoby vstupující do zaměstnání se od této doby mohou dobrovolně rozhodnout, zda do 2. pilíře vstoupit či nikoliv. Později se vláda domnívala, že by měl být druhý pilíř zrušen úplně, ovšem nechtěla měnit své stanovisko. Při prezentování „svobodné volby“ účastníka, který se tak mohl rozhodnout, zda v pilíři setrvat, či nikoliv, ovšem nastavila pro tento pilíř takové podmínky, které vytvořily situaci, ve které by bylo setrvání v tomto pilíři zcela iracionální. Pokud by se ve fondu totiž rozhodnul setrvat, posílal by nadále 10 % ze své mzdy do důchodového systému, ovšem přišel by o státní důchod placený jeho zaměstnavatelem ve výši 24 % z hrubé mzdy. Počet účastníků pilíře se tak během krátké doby „smrsknul“ z původních 3 miliónů na pár desítek tisíc. (Léko I., 2011)

Výše zmíněný zákon, jež vytvořil pomyslnou „důchodovou daň“ brzy podlehne ústavní kontrole a za aktuálních podmínek fungování lze říci, že tento pilíř v současné době není funkčním nástrojem důchodového systému Maďarska.

¹⁴ Jednorázová výplata celkové sumy naspořených prostředků se realizuje, pokud má člen penzijního fondu na svém kontě krytí, které přesahuje určenou sumu a požádá o vyplacení tohoto přebytku při započítání vyplácení soukromého důchodu

6.3 3. pilíř – Dobrovolné penzijní fondy

Od prosince roku 1993 fungují v Maďarsku dobrovolné penzijní fondy. Jejich vzniku předcházelo právní ustanovení pro jejich zřízení. Cílem bylo vytvořit organizovaný rámec pro dobrovolné úspory, jež by doplňovaly budoucí penze z prvních dvou pilířů důchodového systému. Tyto úspory jsou obvykle podporovány zaměstnavateli za existence výhodných daňových podmínek. (onyf.gov.hu, 2014)

Třetí pilíř Maďarska je tedy stejně jako v případě ostatních zemí Visegrádské skupiny tvořen dobrovolným spořením na důchod založeným na fondovém financování a je příspěvkově definovaný. Co do struktury je možné spořit individuálně či za přispívání zaměstnavatele nad limit v povinných penzijních fondech 2. pilíře, či spořit v dobrovolných penzijních fondech (*ON = Önkéntes Nyugdíjpénztár*), nebo využít zaměstnanecké důchodové programy ve 4. pilíři¹⁵. Na rozdíl od povinných penzijních fondů druhého pilíře, jež byly za své existence svými podmínkami výhodné zejména pro mladé účastníky, dobrovolné penzijní fondy mohou být výhodnou formou spoření pro jedince, jež mají blíže důchodovému věku. (Swiss life, 2013-14)

Hlavním rozdílem mezi povinnými a dobrovolnými penzijními fondy však zůstává fakt, že na rozdíl od povinného fondu, kde je příspěvek daný zákonem se mohou účastníci dobrovolného fondu rozhodnout o jeho výši. Dalším podstatným rozdílem je ten, že povinné penzijní fondy nenahrazují či nedoplňují penzi ze sociálního pojištění, ale naopak spolupracují s institucí sociálního pojištění a účastníci tedy dostanou z 1. pilíře penzi, jež je snižená o příspěvky putující do povinných penzijních fondů. Prostředky spořené v rámci dobrovolných fondů pak nikterak výši penze z 1. pilíře neovlivňují. (Reforming public pension, OECD, 2004)

Příspěvky do dobrovolných fondů jsou ukládány obvykle ve výši 2-6 % hrubé mzdy zaměstnance. Od zaměstnavatelů je pak většinou vyžadován příspěvek ve výši zhruba poloviny zaměstnancova příspěvku. Nárok na výplatu příspěvků vzniká účastníkovi při dosažení důchodového věku. Členové fondu se mohou ovšem rozhodnout již po 10 letech spoření, zda příspěvky obdrží ať už celkově či částečně (v tomto případě by s nimi bylo nakládáno jako se zdanitelným příjmem), nebo zda budou pokračovat ve spoření až do důchodového věku. Příspěvky je poté možno obdržet ve formě anuity, o jejíž výši a četnosti rozhodne účastník spoření. (Swiss life, 2013-14)

¹⁵ Tento pilíř doplňuje maďarský systém 3. pilířů a byl zaveden od 1. ledna roku 2008. Zaměstnanecká důchodová společnost má formu akciové či investiční společnosti, jež může být založena zaměstnavatelem či bankou nebo pojišťovnou. Důchodové programy mohou být poskytovány i jednotlivým zaměstnavatelům.

Daňovým zvýhodněním pro zaměstnavatele je možnost odečíst si až 30 % zaplacených příspěvků v průběhu roku od základu daně, maximálně však do výše 100 000 HUF. Zaměstnancovi je umožněno od základu daně odečíst až 20 % ročních příspěvků, opět maximálně do výše 100 000 HUF. (Swiss life, 2013-14)

Počet dobrovolných penzijních fondů a jejich členů zaznamenal dynamický růst a do roku 1999 fungovalo v provozu okolo 250 penzijních fondů. Dle údajů z března roku 2012 se tento počet snížil na 55 soukromých fondů v důsledku slučovacího procesu. Nicméně, počet členů zůstal poměrně vysoký a v systému bylo zapojeno v tomto roce 32,3 % pojištěnců neboli 1,245 miliónů účastníků. (onyf.gov.hu, 2014)

7 Srovnání penzijních systémů důchodových systému zemí V4

V předcházející části práce byly představeny a rozebrány jednotlivé pilíře penzijních systémů států Visegrádské čtyřky. Následující část se věnuje porovnání jednotlivých pilířů a jejich vlastností, přičemž jsou sestaveny tabulky, které této komparaci napomohou porozumět. Z hlediska jednotlivých pilířů je srovnáván způsob účasti i financování, typ výpočtu penzijních dávek (typ plánu), instituce spravující daný pilíř, existence garance státu a rovněž výše celkového odvodu z hrubé mzdy zaměstnance (včetně odvodu zaměstnavatele) do systému (pokud je dána).

Tab. 6 Srovnání základních charakteristik 1. pilíře zemí V4

1. pilíř	ČR	SR	Polsko	Maďarsko
účast	povinná	povinná	povinná*	povinná
způsob financování	PAYG	PAYG	PAYG	PAYG
typ plánu	DB	DB	NDC	DB
správa	ČSSZ	Sociální pojišťovna	Úřad soc. zabezpečení / Pokladna zem. pojištění	Správa důch. pojištění
státní garance	ANO	ANO	ANO	ANO
celková výše odvodu	28 %*	18 %	19,52 %	34 %

Zdroj: vlastní práce

* 24,5 % pokud je účastník zapojen i do 2. pilíře.

Největší procentní odvod do státního pilíře, který využívají v podobě penzí současní důchodci, je v Maďarsku, kde sazba, jež putuje do systému, činí celých 34 %. Zaměstnavatel přispívá ze dvou třetin 24 % a zaměstnanec pak 10 %. Naopak Slovenský občan včetně zaměstnavatele do průběžného systému odvádí nejméně, což má poté neblahý vliv na výši salda důchodového účtu a rovněž na výši důchodu. Zaměstnanec zde přispívá 4 % a zaměstnavatel pak pouhých 14 %. I přes výše zmíněné důsledky nízkých odvodů nicméně zůstává rozhodujícím faktorem o úrovni vyplácených důchodů náhradový poměr, jež bude probrán níže.

Za zmínku rovněž stojí fakt, že i přesto, že většina průběžných systémů obecně ve státech Evropské unie využívá dávkově definovaný plán, Polsko využívá k výpočtu penzí 1. pilíře poněkud jiný systém, a to hypotetický příspěvkové

definovaný systém. Každý zaměstnanec má svůj pomyslný účet, na kterém se mu strádá naspořené odvedené pojistné, a to se indexuje jako 75 % čtvrtletního růstu příspěvkové báze. Fakticky jsou tyto příspěvky ovšem opět použity na financování penzí současným důchodcům a jsou na individuálních účtech zachyceny pouze „papírově“.

Tab. 7 Srovnání základních charakteristik 2. pilíře zemí V4

2. pilíř	Česká republika	Slovensko	Polsko	Maďarsko
účast	nepovinná	nepovinná	povinná*	povinná**
způsob financování	fondové	fondové	fondové	fondové
typ plánu	DC	DC	DC	DC
správa	penzijní společnosti	Důchodcovské správcovské spol.	Všeobecná penzijní spol.	penzijní fondy
státní garance	NE	NE	NE	NE
celková výše odvodu	5 %	4 %	7,3 %	8 %

Zdroj: vlastní práce

* Vstup byl při vzniku pilíře v roce 1999 zakázán těm, jež byli starší 50 let, tedy pro jedince narozené v roce 1948 a dříve. Po reformě a částečném zestátnění v roce 2013 se stal pilíř dobrovolným

** V aktuální situaci lze konstatovat, že druhý pilíř není v Maďarsku aktivně využíván a veškeré pojistné je od zavedené reformy roku 2010 odváděno do 1. pilíře s výjimkou těch, jež se rozhodli u 2. pilíře setrvat

Ve všech zemích skupiny V4 jsou 2. pilíře založeny na fondovém financování a rovněž mají podobu příspěvkově definovaných systémů, kde výše jednotlivých penzí záleží rovněž na míře zhodnocení odváděných prostředků a riziko zde nese pouze účastník – ani jeden z pilířů tedy není garantován státem – klientovi tedy není garantováno, že to co do systému vložil, dostane zpět v plné výši, neboť je při investování prostředků možné dosáhnout i záporných výnosů. Na druhé straně je ovšem riziko minimalizováno oddělením prostředků účastníků od majetku společnosti, či zákonným ustanovením o struktuře financování, kdy v každém ze států existuje daná míra, kterou je nutné dodržet při investování do rizikovějších instrumentů finančního trhu, jako jsou akcie.

Od 1.9.2012 je na Slovensku povinný vstup do 2. pilíře zrušen, neboť byl v této době otevřen a účastníkům tak bylo umožněno odejít a příspěvky převést na účet sociální pojišťovny. Aktuálně je pilíř opět otevřen, a to v období od 15.

března do 15. června tohoto roku. Po uzavření může do pilíře vstoupit pouze pojištěnec mladší 35 let. (dochodky.com, 2015)

Odlíšnost lze spatřit ve výši odvodu, kdy v Maďarsku je za zaměstnance odváděno do systému dvakrát tolik co u Slovenského účastníka. Vzhledem k rozhodnutí řešení problému veřejného dluhu jak ze strany Maďarska, tak ze strany Polska lze říci, že ani jeden ze států nemá budoucnost svého druhého pilíře již z důvodu aktuálního nastavení a proběhnutých změn, zcela jasnou. Výjimkou se v tomto ohledu stává Česká republika, kdy vláda Bohuslava Sobotky odhlasovala zrušení tohoto pilíře, a to s úplnou platností ke dni 1.1.2016. Od příštího roku tedy čeká české občany pouze možnost navýšit si budoucí penzi založením Doplňkového penzijního spoření. Jediné Slovensko v tomto případě doposud neprovedlo výrazné změny, jež by ovlivnily funkčnost, či existenci tohoto pilíře.

Tab. 8 Srovnání základních charakteristik 3. pilíře zemí V4

3. pilíř	Česká republika	Slovensko	Polsko	Maďarsko
účast	dobrovolná	dobrovolná*	dobrovolná	dobrovolná
způsob financování	fondové	fondové	fondové	fondové
typ plánu	DC	DC	DC	DC
správa	penzijní společnosti	DDS	-	penzijní fondy
státní garance	NE	NE	NE	NE

Zdroj: vlastní práce

* S výjimkou zaměstnanců vykonávajících tzv. rizikové práce

Co do obecné struktury třetího pilíře je Česká republika velmi podobná té na Slovensku. V obojím případě se jedná o výběr penzijního fondu, jež spadá pod penzijní společnost, o volbě strategie, kterou se fond bude řídit při volbě složení klientova portfolia, doprovázenou daňovými úlevy jak pro zaměstnance, tak pro zaměstnavatele, pokud zaměstnanci do tohoto pilíře přispívá. V případě České republiky je navíc tento produkt ještě více ztraktivněn státními příspěvky od určité výše úločky. V Polsku je v rámci třetího pilíře možnost spořit individuálně či za účasti v zaměstnaneckých penzijních programech. V obou případech je při uzavírání smlouvy nutné rozhodnout o formě spoření, která může mít podobu životního pojištění, využití vzájemné pojišťovací společnosti, penzijního fondu, bankovního spoření, využití služeb makléře či otevřeného investičního / podílového fondu. Existuje zde tedy větší variabilita možností spoření a jak v případě ostatních států V4 také možnost daňových úlev. Maďarský systém dobrovolného

spoření je založen rovněž jako v případě ČR či SR na existenci penzijních fondů a rovněž i daňových úlev.

Pro znázornění životní úrovně důchodců v dané zemi lze využít ukazatele náhradového poměru, jakožto poměru mezi průměrným starobním důchodem a mezi průměrnou hrubou mzdou, udávaný v procentech. Určuje tak průměrné snížení příjmů občana po odchodu do důchodu. V následující tabulce je zobrazen přehled čistých průměrných náhradových poměrů u zaměstnance s průměrnou mzdou zemí skupiny V4 po zahrnutí daně z příjmů / penzí, platné v dané zemi. Náhradový poměr je vyobrazen rovněž pro povinné 2. a dobrovolné 3. pilíře, pokud byla data k dispozici, a zohledňuje rovněž nadprůměrnou čistou mzdu (1,5 násobek průměrné mzdy) a podprůměrnou čistou mzdu (0,5 % z průměrné čisté mzdy). Sledovaným obdobím je pak rok 2011 a rok 2013.

Tab. 9 Náhradový poměr pilířů penzijního systému zemí V4 v letech 2011 a 2013

NÁHRADOVÝ POMĚR (v %)	1. pilíř			2. pilíř			3. pilíř			
	0,5	1	1,5	0,5	1	1,5	0,5	1	1,5	
podprůměrná / průměrná / nad- průměrná čistá mzda										
ČR	2011	93,5	62,2	47	-	-	-	13,1	14,9	14,2
	2013	79,7	50,7	40,1	-	-	-	43,5	45,7	46,1
SR	2011	30,8	33,6	34,6	37,4	40,9	42,1	-	-	-
	2013	54,43	48,69	46,83	33,65	36,72	37,84	-	-	-
PL	2011	33,20	33,20	33,30	34,90	35,00	35,00	-	-	-
	2013	30,42	29,89	29,69	30,17	29,64	29,45	-	-	-
HU	2011	56,40	62,10	60,50	39,90	43,90	42,80	-	-	-
	2013	94,44	95,18	96,07	-	-	-	-	-	-

Zdroj: Pension at glance 2011, 2013; vlastní zpracování

Na první pohled lze vidět, že co se náhradového poměru týče, vede si u průměrných hodnot překvapivě Česká republika nejlépe ze všech srovnávaných států. Při dané úrovni minimálního důchodu by měl člověk s podprůměrnou čistou mzdou při zapojení do 3. pilíře v obou letech v důchodu příjmy přesahující jeho výdělků v době jeho zaměstnání. Na druhou stranu zde ovšem ztrácí člověk s nadprůměrnými příjmy, jehož důchod z 1. pilíře dosahuje pouze necelé poloviny jeho příjmů v době zaměstnání. Zajímavý je rovněž případ Maďarska po zavedení radikální reformy 2. pilíře v roce 2010, který sice nadále existuje, ale za velmi nevýhodných podmínek. Náhradový poměr v průběžném státním pilíři rapidně vzrostl a hodnotám se přibližuje těm, jež měl účastník v roce 2011 při zapojení v obou pilířích. Nejnižší náhradový poměr ať už v případě 1. nebo 2. pilíře existuje v Polsku, kde při posledním přepočtu v roce 2013 dosahuje necelých 30 % u 1. i 2. pilíře. Lze tedy konstatovat, že průměrný polský důchodce

získá penzi, jež bude rovna necelým 60 % průměrné polské mzdy. Hodnoty jsou si ovšem ve všech případech typů polské mzdy velmi rovné a ze všech sledovaných zemích by se dal systém považovat za nejspravedlivější.

Při sledování ukazatelů u fondových pilířů lze říci, že obecně při vyšší mzdě platí vyšší důchod, s výjimkou Polska, kde se ukazatel v posledním sledovaném období liší pouze o pár desetin od ukazatele průměrné či podprůměrné čisté mzdy.

Náhradové poměry jako ukazatele životní úrovně důchodců jsou však pouze teoretické a počítané na příkladech „příjmově typizovaných jedinců“, tj. jedinců s daným příjmem a dobou pojištění. Dané hodnoty tudíž plně neodrážejí realitu, neboť použité hypotetické hodnoty mohou být vůči této realitě značně nadhodnocené. Vhodnějším ukazatelem pro porovnání náhradových poměrů v daných zemích je v tomto ohledu „celkový náhradový poměr“ (Aggregate replacement ratio), který vyjadřuje poměr mezi výší důchodu pobíraných jedinci ve věku 65-74 let a výdělků pracujících jedinců ve věku 50-59 let. (Analyza, mpsv.cz, 2011)

Tab. 10 Celkový náhradový poměr zemí V4 v letech 2009-2013

Celkový náhradový poměr (v %)	2009	2010	2011	2012	2013
Česká republika	51	54	53	55	56
Slovenská republika	55	61	62	56	61
Polsko	56	57	59	58	60
Maďarsko	62	60	59	58	61

Zdroj: Eurostat, 2014

Na základě údajů z tabulky lze říci, že se všechny 4 země při nezávislosti počítaného náhradového poměru na době pojištění svými hodnotami sobě velmi přibližují. V posledním sledovaném roce zde naopak Česká republika, ač s rozdílem několika málo procent, vychází s hodnotou 56 % ze všech 4 zemí s nejnižším poměrem důchodu vůči mzdě.

8 Srovnání produktů fondových pilířů zemí V4

Fungování fondových pilířů se ve všech zemích Vísegrádské skupiny odlišuje. Sjednocujícím prvkem je však jejich účel zavedení, a to zabezpečit důchodové populaci dostatečné příjmy ve stáří tak, aby byly doplněny příjmy z prvního průběžného pilíře, který se stává z hlediska všech evropských zemí v důsledku globálního stárnutí populace finančně neudržitelný. I přes zavedení parametrických úprav 1. pilíře v podobě zvyšování věku odchodu do důchodu či potřebné doby pojištění napříč většinou evropských států je z hlediska Evropské komise prognózováno, že při zachování aktuálního nastavení náhradových poměrů a valorizace důchodu, budou prostředky účtu důchodového pojištění v příštích letech rapidně klesat a v roce 2050 by se výdaje na veřejné důchody snížily na jednu polovinu těch současných. (European Commission: The 2012 Ageing Report, 2012). Při zvážení rostoucího počtu důchodců je pak logické, že výše důchodů bude pro budoucí generace značně nedostačující a je zapotřebí tento výpadek příjmů doplnit ze soukromých penzijních fondů.

V předcházející části diplomové práce byly komplexně porovnány všechny tři pilíře důchodových systémů zemí Vísegrádské skupiny. Následující část práce se bude zaměřovat pouze na fondové pilíře využívající spoření na důchod (ať již obligatorní či dobrovolné) v soukromých penzijních fondech za účelem doplnění penze z průběžného systému. Tyto pilíře pak budou srovnány z hlediska počtu účastníků, výnosnosti a rizikovitosti fondů, likvidity, daňového zatížení a v neposlední řadě také z hlediska poplatků jednotlivých fondů. Cílem je vyvodit na základě tohoto detailního srovnání vhodné závěry a doporučení pro fungování českého penzijního systému.

8.1 Počet účastníků

Z hlediska vypovídací schopnosti o fungování fondových pilířů je tento ukazatel nejslabším článkem všech dalších srovnávaných parametrů - v této práci je však použit právě za účelem srovnání všech zemí V4 z hlediska popularity a vývoje daných penzijních fondů. Při zavedení povinné účasti v 2. pilíři je zřejmé, že zapojení by dosahovalo hodnot shodných s počtem ekonomicky aktivního obyvatelstva, avšak při zřízení těchto pilířů ve všech srovnávaných zemích byla ponechána možnost volby vstupu pro dané věkové kategorie či naopak nastaveno omezení vstupu (Polsko, viz tabulka č. 7 v předchozí části práce). Několikrát provedené otevření 2. pilíře na Slovensku mělo zcela jistě rovněž dopad na změnu počtu účastníků.

V rámci dobrovolných fondových pilířů má vliv na počet účastníků kromě nastavení různých výhod, ať již daňových tak např. příspěvků zaměstnavatele / státu, v neposlední řadě také reklamní kampaň daných penzijních společností / fondů, snažící se nalákat účastníky právě do konkrétního fondu.

V následující tabulce je znázorněn procentuální přehled zapojení ve 2. a 3. fondovém pilíři zemí Visegrádské skupiny. V případě Polska a Maďarska byly údaje z čerpaného zdroje dostupné pouze do roku 2011, u Slovenské a České republiky bylo možné na základě zveřejněných dat zahrnout také rok 2012. Relativní vyjádření určené v počtu celkových účastníků na počet zaměstnané populace ve věku 15-64 let podává ucelenější přehled, než pokud by byly použity pouze celočíselné hodnoty v podobě absolutního počtu účastníků.

Tab. 11 Přehled počtu účastníků fondových pilířů zemí V4

Počet účastníků v %		2. pilíř	3. pilíř
Česká republika	2009	-	60,2
	2010	-	61,2
	2011	-	62,1
	2012	-	57,5
Slovenská republika	2009	36,5	21,8
	2010	43,9	26,5
	2011	53,7	26,6
	2012	54	27
Maďarsko	2009	43,6	19,2
	2010	45,4	18,9
	2011	1,5	20
Polsko	2009	53	1,2
	2010	54,8	1,3
	2011	56,5	1,3

Zdroj: OECD, 2013; apfcr.cz, 2014; employment.gov.sk, 2014; Eurostat, 2014; vlastní zpracování

Nejvíce využívaným byl ve sledovaném období druhý fondový pilíř v Polsku, kdy v něm byla účastna více než polovina zaměstnané populace. Naopak v případě 3. dobrovolného pilíře je zastoupení minimální, a to především z důvodu variability forem spoření v tomto pilíři (možnost využití bankovního spoření, životního pojištění aj.)

V případě Maďarska je možné vidět rapidní propad počtu účastníků v roce 2011. To bylo samozřejmě způsobeno reformou zavedenou za vlády premiéra Orbána z roku 2010, kdy podmínky setrvání v druhém pilíři byly natolik nevhodné (viz literární rešerše), že jej opustilo téměř 97 % doposud registrovaných účastníků. Zajímavé z hlediska 3. dobrovolného pilíře je, že se tento pokles nepromítnul do navýšení počtu účastníků právě v tomto pilíři, kde ve sledovaném období tento počet tvoří konstantně zhruba 20 % zaměstnané populace.

Slovenský druhý pilíř zaznamenává postupný nárůst počtu účastníků i přes to, že byl několikrát otevřen a bylo tak umožněno pilíř opustit a zůstat pouze v prvním průběžném systému. Mírný nárůst rovněž zaznamenává také účast v doplňkovém důchodovém spoření.

Jelikož 2. pilíř v případě České republiky do konce roku 2012 neexistoval, jsou v tabulce uvedena data pouze za 3. pilíř v podobě doplňkového důchodového spoření. V porovnání s ostatními zeměmi V4 je tento pilíř bezesporu do počtu účastníků dominantním. Atraktivní ho pro účastníky činí zejména státní příspěvky, které fungují vedle příspěvků zaměstnavatele pouze v České republice. V posledním sledovaném období zaznamenal počet účastníků pokles o necelých 5 %, což mohlo být zapříčiněno reformou upravující parametry 3. pilíře (zrušení jednorázového vyrovnání, zavedení státních příspěvků od vyšších úložek, atd.) a rovněž také zavedením 2. pilíře, který začal platit od následujícího roku 2013.

Český 2. pilíř se bohužel nedočkal dlouhého fungování, neboť od příštího roku dojde k jeho úplnému zrušení. Pro přehled toho, do jaké míry zaujal české ekonomicky aktivní jedince, jsou v následující tabulce uvedeny počty účastníků za poslední 2 roky jeho existence, tedy za rok 2013 a 2014.

Tab. 12 Počet účastníků 2. fondového pilíře ČR v letech 2013 a 2014

počet účastníků	absolutní vyjádření	relativní vyjádření
2013	81 862	1,15
2014	83213	1,17

Zdroj: Apfcr.cz, 2014; vlastní zpracování

Zaznamenaná relativní účast je bezesporu nejnižší ve všech sledovaných státech v rámci jak 2. tak 3. pilíře, a činí něco málo přes 1 % zaměstnaných. Důvodem takto slabé účasti bylo působení několika faktorů současně. Jednalo se zejména o velmi slabou nedůvěru vládních opatření ze strany obyvatel, politické neshodě od počátku zavedení důchodové reformy (pravice vs. levice) a také o dostatečné neinformovanosti českých obyvatel. Druhým důvodem byla, a stále je existence velmi silného 3. doplňkového penzijního spoření, které účastníkům nabízí větší spektrum výhod než pilíř druhý.

Co do počtu účastníků je tedy s ohledem na aktuální situaci 2. pilíř nejvíce zastoupen na Slovensku, které účastníkům ponechává svobodu volby o setrvání pilíři v podobě jeho opětovného otevření. Při posledním třetím otevření v roce 2012 z něj vystoupilo 80 000 spořitelů a přibýlo pouhých 11 000 klientů. (pravda.sk, 2013). Slováci navíc naplánovali v tomto roce i jeho 4. otevření, a to právě nyní probíhá od 15. března po dobu tří měsíců. V průběhu této doby mají účastníci možnost vystoupit, a ti, jenž účastni nejsou, mohou do pilíře vstoupit. Prostředky přenesené při odchodu z 2. pilíře navýší státní kasu a důchodový účet Sociální pojišťovny tak získá více prostředků pro vyplácení současných penzí.

Největší zastoupení účasti ve 3. pilíři funguje v České republice a to již z výše zmiňovaných důvodů jeho atraktivnosti a rovněž také nefunkčnosti pilíře druhého. V následující kapitole budou nyní rozebrány jednotlivé pilíře z hlediska výnosnosti a rizikovosti.

8.2 Výnosnost a rizikovost penzijních fondů

Mnohem vyšší vypovídací schopnost, než-li je počet účastníků, má pro fondové pilíře výnosnost, respektive rizikovost penzijních fondů. V tomto ohledu je právě výnosnost pravděpodobně nejvíce sledovaným faktorem při rozhodování o výběru konkrétního fondu dané penzijní společnosti. Každého účastníka zajímá, do jaké míry bude fond schopen zhodnotit jeho prostředky, tedy o kolik procent navíc vzhledem k objemu vybraných příspěvků bude fond schopen tyto prostředky navýšit prostřednictvím investování na finančním trhu.

Výnosnost fondu ovlivňuje v první řadě především to, jaký typ investiční strategie (pokud je to umožněno) si účastník vybírá. Pokud je averzní k riziku, pravděpodobně zvolí konzervativnější typ strategie, která směřuje jeho prostředky do vládních dluhopisů či peněžních pokladničních poukázek, na druhou stranu ale nemůže při této strategii očekávat vysoké výnosy. Naopak účastník, jež vyhledává riziko a má zájem o vyšší výnosy zřejmě využije některou z dynamičtějších strategií, jež využívá investování části prostředků do rizikovějších instrumentů jako jsou například akcie. Většina penzijních fondů má v rámci všech států evropské unie v tomto případě omezení co se investic do rizikových instrumentů týče, a při každé této investici musí dodržovat maximální limit, který je možný do těchto instrumentů investovat. Limity jsou zavedeny především z důvodu zachování solventnosti daného fondu a minimalizování případných poklesů na finančních trzích, které se právě nejvíce promítají do cen akcií.

V České republice i na Slovensku mohou fondy při výběru nejvíce rizikové investiční strategie (dynamický důchodový / růstový fond) investovat do akcií maximálně až 80 % hodnoty majetku. Naproti tomu polské fondy před zásahem vlády v roce 2013, kdy došlo k jejich částečnému zestátnění, měly omezení investic do akcií v limitu pouze 40 % hodnoty majetku. Po tomto zásahu bylo fondům ze strany vlády nařízeno investovat 75 % prostředků do akcií a dokonce byly také zakázány jakékoliv další investice do státních dluhopisů. V případě maďarského pilíře existovala rovněž možnost volby 3 strategií v závislosti na averzi k riziku

účastníka. Co se týče 3. pilíře, v něm v současnosti existuje až 5 různých investičních strategií, kdy v nejrizikovější z nich fond investuje maximálně 50 % hodnoty majetku do akcií. Z výše zmíněných strategií má tedy Maďarsko v nejrizikovější strategii aktuálně nejnižší limit při investování do akcií.

8.2.1 Struktura majetku penzijních fondů

Předtím, než bude rozebrána samotná výkonnost fondů, bude v následující části práce znázorněno rozložení majetku penzijních fondů, a to těsně před finanční krizí v roce 2007, po vypuknutí krize v roce 2011, a dle posledních dostupných údajů také v roce 2013. Na základě těchto informací je pak možné podat objektivnější zdůvodnění jednotlivých výnosností penzijních fondů v daných letech.

Tab. 13 Přehled struktury majetku penzijních fondů zemí V4 za rok 2007, 2011 a 2013

rok 2007	Česká republika	Slovenská republika	Polsko	Maďarsko
vklady, hotovost	9,6	34,1	3,4	1,2
dluhopisy a směnky	75,2	49	61	66,8
<i>veřejný sektor</i>	82,4	38	97,2	90,8
<i>soukromý sektor</i>	17,6	62	2,8	9,2
akcie	5,9	8,9	34,6	14
pozemky a budovy	0,7	0	0	0,2
podílové fondy	4,5	2,6	0,5	16
ostatní investice	4,1	5,5	0,5	1,8
rok 2011	Česká republika	Slovenská republika	Polsko	Maďarsko
vklady, hotovost	7,9	28,1	5,7	4,2
dluhopisy a směnky	84,5	67,9	62,4	64
<i>veřejný sektor</i>	83,6	61,1	94,7	92,5
<i>soukromý sektor</i>	16,4	38,9	5,3	7,5
akcie	0,4	1,2	30,7	6,7
pozemky a budovy	0,8	0	0	0
podílové fondy	2,5	2,6	0,5	25,1
ostatní investice	1,9	0,2	0,7	0
rok 2013	Česká republika	Slovenská republika	Polsko	Maďarsko
vklady, hotovost	10,6	23,1	6	8
dluhopisy a směnky	86,5	74,8	51,8	83,1
akcie	0,3	1,3	41,5	6,2
ostatní investice	2,6	0,8	0,8	2,6

Zdroj: Global pension statistics, 2014; vlastní zpracování

Z uvedené tabulky lze říci, že české penzijní fondy patří k těm nejkonzervativnějším, a to díky nejvyššímu podílu investic do dluhopisů, zejména pak vládních. Původní podmínky doplňkového penzijního spoření garantovaly totiž účastníkům nezáporné zhodnocení, a pokud se účastník rozhodnul i po „velké důchodové reformě“ zůstat v transformovaném fondu původního penzijního připojištění, je nutné ze strany penzijních společností tyto podmínky nadále dodržovat. Podíl se navíc ve sledovaném období zvyšuje a v roce 2013 tvořily investice do dluhopisů celých 86,5 %. Výrazný je také pokles podílu investic do akcií po začátku Světové finanční krize v roce 2008 a to o celých 5,5 %. Z těchto informací je patrné, že většina českých účastníků volí raději konzervativnější fondy, které přinesou nižší, zato jistější výnos.

Slovenské penzijní fondy měly ve svém majetku v roce 2007 pouhých 49 %, tedy necelou polovinu, dluhopisů. Po krizi se ovšem tento podíl zvýšil na 74,8 %, přičemž Slovensko ze všech zemí V4 drží také největší podíl vkladů a hotovostí a řadí se tak mezi nejlídnější penzijní fondy. Zajímavé je také to, že v roce 2007 směřovala jako jediná z analyzovaných zemí větší podíl do dluhopisů v soukromém sektoru. Tento poměr se ale po krizi změnil a téměř stejný podíl, jenž směřoval před krizí do soukromého sektoru, tvoří nyní dluhopisy vládní.

Nejvíce akcií ve svém portfoliu drží bezesporu polské penzijní fondy, kdy jejich podíl dosáhl v roce 2013 až 41,5 %. Většina zbývajících částí pak připadne dluhopisům, a to především vládním. Rozložení investic maďarských penzijních fondů je z větší části připisováno dluhopisům, jejichž podíl se ve sledovaném období zvýšil o necelých 20 %. Maďarské penzijními fondy se tedy společně s českými a slovenskými rovněž momentálně drží konzervativnějších strategií.

8.2.2 Výnosnost penzijních fondů

Na základě předchozí analýzy rozložení portfolia penzijních fondů zemí V4 byly ze stejného zdroje čerpány také údaje, týkající se výnosností těchto fondů. Následující tabulka obsahuje reálné míry průměrných ročních výnosností jednotlivých penzijních fondů v rámci šestiletého období od roku 2007 po rok 2012, včetně. Reálná míra výnosnosti je bezesporu vhodnějším ukazatelem než-li míra nominální, neboť v sobě zahrnuje i změnu indexu spotřebitelských cen pro daný rok, tedy inflaci. Podává tak ucelenější přehled o tom, jak si dané fondy ve sledovaném období opravdu vedly, a zda při zohlednění inflace dosahovaly kladných výnosů tak jako v nominálním vyjádření.

Tab. 14 Přehled průměrných reálných výnosových měr penzijních fondů v letech 2007-2012

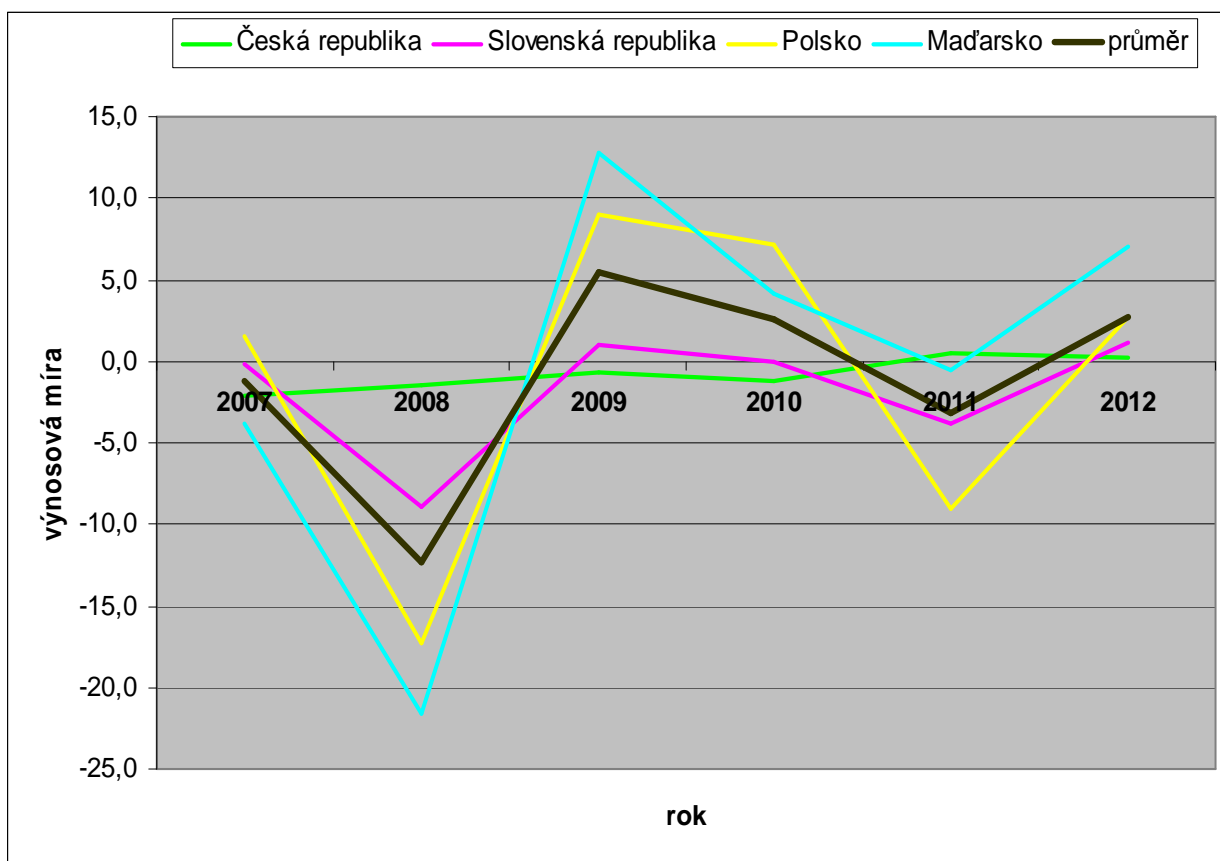
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	průměr
Česká republika	-2,1	-1,5	-0,6	-1,2	0,5	0,2	-0,79
Slovenská republika	-0,1	-8,9	1,0	0,0	-3,8	1,1	-1,80
Polsko	1,5	-17,3	8,9	7,2	-9,1	2,7	-1,02
Maďarsko	-3,9	-21,7	12,8	4,2	-0,5	7,0	-0,35
průměr	-1,1	-12,4	5,5	2,5	-3,2	2,8	-

Zdroj: Global pension statistics, 2013, vlastní zpracování

Na základě sledovaného období a vypočtených průměrů za 6 let vyšlo z porovnávání zemích překvapivě nejlépe Maďarsko, jehož penzijní fondy dosáhly v roce 2009 nejvyššího zhodnocení ze všech pozorovaných hodnot, a to 12,8 % a v roce 2012 celých 7 %. I přes to, že maďarské maďarské penzijní fondy neinvestují do akcií, byly schopny dosáhnout v daných letech vysokých výnosů. V roce 2011 tvořil totiž majetek fondů ze čtvrtiny investice do podílových fondů, jejichž složení mohlo být tvořeno rizikovějšími instrumenty, které přinesly tento dodatečný výnos. Největší propad nastal samozřejmě v případě všech zemí Vise-grádu na počátku finanční krize roku 2008. Zde si nejhůře vedlo Maďarsko, kdy celková průměrná roční výnosnost činila -21,7 %.

Zajímavé je, že majetek maďarských fondů nebyl tvořen ani z poloviny tak velkým podílem akcií jako v případě polských, a i přesto činilo znehodnocení polských fondů o necelá 4 % méně, přesněji -17,3 %. Výsledek tedy ukazuje, že větší podíl investic do akcií nutně neznamená i vyšší reálné výnosy.

Pro přehlednost průběhu vývoje ukazatelů byl vytvořen graf, ve kterém je rovněž také zaznamenána každoroční průměrná výnosnost na základě výnosností pozorovaných zemí.

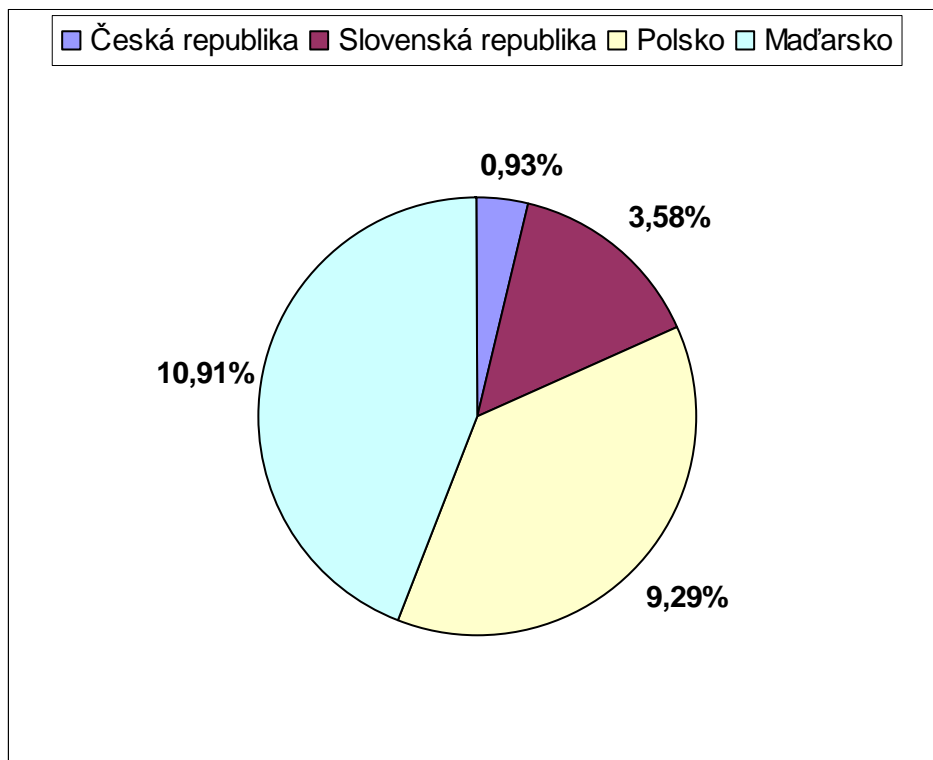
Obr. 1 Vývoj reálné průměrné roční výnosnosti penzijních fondů v letech 2007-2012
Zdroj: vlastní práce

Na základě pozorování grafu lze říci, že díky struktuře majetku fondu mají nejstabilnější, avšak nejnižší výnosy české penzijní fondy, které jsou z dlouhodobého hlediska podprůměrné a nedosahují ani na míru inflace. Nejhůře ze všech zemí však vyšly slovenské penzijní fondy, jejichž šestiletá průměrná výnosnost činí bezmála -1,8 %. Ačkoliv jsou polské fondy vysoce volatilní, dosahují druhé nejhorší průměrné výnosnosti hned za těmi slovenskými, a to -1,02 %. Vysoce volatilní jsou také maďarské fondy, které v roce krize sice dosáhly nejhlubšího propadu, avšak dlouhodobě si vedou z analyzovaných zemí nejlépe. Všechny země Visegrádu ovšem z dlouhodobého hlediska nedosahují se svými penzijními fondy reálných kladných výnosů, a co do výkonnosti se nedají tedy považovat za spolehlivé.

8.2.3 Rizikovost penzijních fondů

Na základě výpočtů pomocí směrodatné odchylky byla určena dle zkoumaných výnosností v letech 2007-2012 průměrná rizikovost jednotlivých fondů. Pomocí tohoto výpočtu lze tedy určit, jak moc jsou hodnoty odchýleny od průměru daných hodnot (tedy průměrných výnosností v jednotlivých letech). Vypočítané hodnoty jsou pouze demonstrativní, sloužící pro porovnání jednotlivých odchy-

lek zemí V4. Pro objektivní posouzení jednotlivých rizikovostí by muselo být zkoumané období zvoleno v delší perspektivě, neboť penzijní fondy jsou zaměřeny na dlouhodobé spoření. Pro účely této práce však postačuje i zvolené šesti-leté období.

Obr. 2 Průměrná volatilita penzijních fondů v letech 2007-2012
Zdroj: vlastní práce

V rámci zvoleného šestiletého období se na základě vypočtených hodnot potvrdilo, že Česká republika patří se svými fondy k velmi konzervativním zemím. Nízká volatilita je doprovázena také dlouhodobě nízkými výnosy – nejvyššího průměrného reálného zhodnocení dosáhly fondy v roce 2011, a to pouhých 0,5 %. Téměř 11 % rizikovosti dosahují maďarské penzijní fondy, o necelá 2 % méně, přesněji 9,29 % pak fondy polské. Výsledky ukazují, že i přes vyšší podíl akcií ve svém portfoliu Polsko nedosáhlo v daném období nejvyššího průměrného zhodnocení ani rizikovosti. Slovenské penzijní fondy jsou druhé nejméně volatilní, a to pravděpodobně z důvodu vyššího podílu držených vkladů a hotovostí, které představují téměř nulové investiční riziko.

Pro účastníky penzijních systémů je kromě výnosnosti důležitá také nákladovost penzijních fondů, která bude rozebrána v následující kapitole.

8.3 Náklady penzijních fondů

Společně s výnosy je třeba brát v úvahu kromě poplatků, které budou rozebrány v následující kapitole, také náklady penzijních fondů. Platí zde samozřejmě nepřímá úměra, a tedy čím vyšší jsou náklady daného penzijního fondu, tím nižší výnosy případnou klientovi.

Ukazatel nákladovosti udává poměr celkových nákladů fondu, které tvoří suma správních nákladů (např. na zaměstnance), provize, odpisy a rezervy, a celkových aktiv připadajících danému fondu. (duchodova-komise.cz, 2014)

Pro možnost objektivnějšího posouzení daných hodnot nákladovosti penzijních fondů je v následující tabulce zobrazen přehled výše celkových aktiv veškerých penzijních fondů dané země Visegrádu.

Tab. 15 Výše celkových aktiv penzijních fondů v milionech Kč v letech 2007-2013

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Česká republika	167 197	191 705	215 871	232 422	247 509	273 198	297 428
Slovenská republika	62 762	87 142	108 887	134 035	159 184	187 161	197 621
Polsko	973 849	962 423	1 250 772	1 538 191	1 579 756	1 892 634	2 120 808
Maďarsko	251 896	233 774	310 697	361 010	96 568	101 175	108 125

Zdroj: Funded pension statistics, 2015

Česká a Slovenská republika zaznamenává ve zkoumaném sedmiletém období konstantní nárůst celkových investic penzijních fondů. Aktuálně nejnižší hodnota aktiv zůstává v maďarských penzijních fondech. Propad hodnoty v období 2010-2011 je zřejmým důsledkem Orbánovy reformy. Nejvyšší hodnotu celkových investic tvoří Polsko, které ovšem v roce 2013 zažilo zřejmě jejich poslední výrazný nárůst. Na konci tohoto roku totiž polský premiér rozhodnul o přesunutí prostředků z 2. do 1. pilíře. Celková suma těchto prostředků činila přes 1 bilion korun českých, tedy zhruba polovinu aktiv soukromých penzijních fondů.

Data nákladovosti jsou v následující tabulce čerpána opět ze statistik Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. Jedná se o přehled provozních nákladů jako poměr k celkovým aktivům daného fondu, udávaný v procentech. Hodnoty jsou pro každou zemi vypočteny tak, že zohledňují veškeré existující penzijní fondy v dané zemi.

Tab. 16 Přehled provozních nákladů penzijních fondů v letech 2007-2013

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	průměr
Česká republika	1,4	1,6	1,6	0,7	0,7	0,8	1,5	1,19
Slovenská republika	0,8	0,7	0,6	0,5	0,4	0,7	0,8	0,64
Polsko	0,5	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,47
Maďarsko	0,9	1	0,7	1	13,7	1	1	2,76

Zdroj: Funded pension statistics, 2015; vlastní zpracování

I přesto, že v roce 2013 došlo v České republice novým zákonem k oddělení majetku fondu od majetku účastníků, náklady vzrostly oproti loňskému roku o 0,8 %. Data jsou totiž zachycena vždy k počátku roku a pravděpodobně nebyla tato změna při tvorbě statistik zachycena. Oddělením majetku se ovšem očekává, že náklady, které byly doposud zahrnovány a nesouvisely přímo se spořením klienta (tzn. náklady na marketing či distribuci) nebudou již klientovy účtovány v podobě poplatků a klient tak může očekávat vyšší výnosy. Nicméně se Česká republika průměrem řadí mezi země Visegrádu s druhými nejvyššími průměrnými náklady za sledované období. První příčku v nákladovosti zaujalo Maďarsko, a to zejména z důvodu prudkého nárůstu na z 1% na 13,7 % v roce 2011, způsobeného především prudkým poklesem celkových aktiv díky zestátnění druhého pilíře. Fondy se ovšem z odebrání prostředků rychle vzpamatovaly a další roky vykazovaly nákladovost ve výši 1 %. Nejnižšími náklady disponuje Polsko a to především díky vysokému objemu držení aktiv ve sledovaném období, a rovněž díky oddělení správy majetku fondů. Pohybují se v konstantní výši od 0,4 po 0,5 %. Nízké náklady má v porovnání s ostatními zeměmi také Slovenská republika i přesto, že hodnota celkových investic je ze všech zemí nejnižší. Důvodem je fakt, že na Slovensku oproti Česku funguje 2. i 3. pilíř s odděleným majetkem účastníků od majetku fondů od svého počátku.

Vliv nákladovosti se z pohledu klienta promítá do výše poplatků, které musí klient dané penzijní společnosti / fondu, ať už pravidelně či jednorázově, odvádět, a které mají, v neposlední řadě, vliv na celkovou výši obdržených prostředků. Porovnání jejich druhů a výše se věnuje následující kapitola.

8.4 Poplatky

Dalším důležitým aspektem z pohledu klienta je tedy výše jednotlivých poplatků, které si penzijní fond účtuje. Jejich druhy se v rámci mnoha odborných článků odlišují a rovněž jejich struktura je v jednotlivých zemích poměrně složitá.

V zásadě je ovšem lze v obecné rovině rozdělit na řádné a mimořádné. První jsou běžné poplatky, které jsou účtovány během spoření (vstupní, za správu aktiv, atd.) přímo z účtu klienta. Mimořádné poplatky se poté klientovi účtují např. při změně penzijního fondu či např. žádosti o četnější zasilání výpisů. (peníze.cz, 2013)

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj dělí poplatky na fixní a variabilní. Fixní poplatky nikterak nesouvisí s výší příspěvků a jsou pevně ukotveny ve smlouvě. Příkladem může být poplatek za uzavření smlouvy. Naproti tomu variabilní přímo souvisejí s výší spravovaných aktiv či výnosů. Mají podobu určitého procentního podílu z dané částky, např. ze získaných výnosů či obhospodařovaného majetku. (Pension at a Glance, 2011)

1) Česká republika

Penzijní společnosti nabízejí klientům možnost spoření (v rámci 2. i 3. pilíře) ve 4 fondech v závislosti na míře rizika, kterou jsou ochotni podstoupit. Od zvolené strategie se rovněž odvíjí maximální výše poplatků, která činí v rámci 2. pilíře pro:

- Fond státních dluhopisů – 0,3 % p.a. z průměrné roční hodnoty majetku fondu, žádné poplatky za zhodnocení.
- Konzervativní fond – 0,4 % p.a. z průměrné roční hodnoty majetku fondu, 10 % ze zhodnocení investice.
- Vyvážený fond – 0,5 % p.a. z průměrné roční hodnoty majetku fondu, 10 % ze zhodnocení investice.
- Dynamický fond – 0,6 % p.a. z průměrné roční hodnoty majetku fondu, 10 % ze zhodnocení investice.

V rámci 3. pilíře se výše poplatku odvíjí od skutečnosti, zda klient zůstal u transformovaného fondu – tedy původního penzijního připojištění, kde roční poplatek za správu aktiv činí 0,6 % a poplatek za zhodnocení 15 %. V rámci reformovaných účastnických fondů je u povinného konzervativního fondu poplatek stejný jako v případě 2. pilíře, v rámci ostatních účastnických fondů poté maximálně 0,8 % z majetku fondu a 10 % za zhodnocení.

2) Slovenská republika

Důchodcovská správcovská společnost nabízí klientům 2. pilíře stejně jako v případě České republiky výběr ze 4 strategií, u kterých je oproti českým fondům navíc zaveden poplatek za vedení účtu. Rozdílem ovšem je, že v rámci všech 4 strategií je poplatek z naspořené částky i za vedení účtu stejný a činí 0,3 % p.a. z čisté hodnoty majetku fondu a 1 % z výše příspěvku za vedení účtu. Po-

platek ze zhodnocení činí 10 % z překonaných historických maxim, absentuje jediné u indexového negarantovaného fondu. (virtualnadss.umb.sk, 2015)

Doplňkové penzijní spoření ve 3. pilíři podléhá následujícím poplatkům, s tím, že v rámci důchodové reformy v roce 2013 se od roku 2014 do roku 2020 tyto poplatky postupně snižují.

- Poplatek za správu příspěvkového fondu bude klesat od roku 2014 do roku 2020 z 1,8 % na 1,3 %.
- Poplatek za správu výplatního fondu bude klesat od roku 2014 do roku 2020 z 0,9 % na 0,65 %.

(poistenie.sk, 2013)

Na Slovensku tedy existuje poměrně odlišná struktura poplatků v rámci obou fondových pilířů. Zatímco v případě druhého pilíře účtuje důchodcovská správcovská společnost poplatky jak za správu aktiv, zhodnocení příspěvků či vedení účtu, ve třetím pilíři existují poplatky pouze za správu aktiv a absentují poplatky jak za zhodnocení příspěvků účastníka, tak za vedení důchodového účtu. Rovněž se odlišuje jejich výše ve spořicí a výplatní fázi, kdy je aktuálně příspěvková fáze zpoplatněna dvojnásobně vyšší sazbou z naspořené částky než v případě fáze výplatní.

3) Polsko

V rámci 2. pilíře se při spoření v otevřených penzijních fondech účtují následující poplatky:

- Poplatek za správu fondu jehož pevná část nesmí být vyšší než 0,54 % p.a. z celkových aktiv fondu; proměnná část závisí na výkonnosti fondu a jeho výše je 0,06 % p.a. z celkových čistých aktiv, v této výši si smí poplatek účtovat takový fond, jež dosáhl největší výnosnosti vložených prostředků daný měsíc, naopak fond, jež dosáhl nejnižší míry výnosnosti, neúčtuje variabilní poplatek žádný.
- Poplatek v podobě procentní srážky z vybíraných příspěvků účastníka, maximální výše činí 1,75 %.

(rankingofe.com.pl, 2015)

Ve 3. pilíři je struktura poplatků poměrně složitá. V rámci individuálních programů platí, že si dobrovolné penzijní fondy účtují poplatky výběrem procenta jak z každého příspěvku, tak i za správu aktiv. Výše účtovaných poplatků se v rámci jednotlivých fondů liší a za rok 2014 se pohybovala od 0,5 % po 2,99 % za správu aktiv a od 0 po 3,5 % z výše příspěvku. Některé fondy si také účtují poplatek za otevření účtu, většinou kolem 400 polských zlotých, tedy něco málo přes 2 700 Kč. (bank24.blox.pl, 2015)

Polské poplatky jsou co do struktury v rámci obou pilířů velmi komplikované. Poplatek za správu aktiv má v případě 2. pilíře pevnou a proměnou složku odvíjející se od výkonnosti daného fondu. Platí, že čím vyšší výnosnosti vložených prostředků fond dosáhnul, tím větší poplatek si smí účtovat. V případě obou pilířů se poplatky platí jak za správu aktiv, tak z příspěvku účastníka. V případě 3. pilíře si fondy navíc mohou účtovat poplatek za otevření účtu.

4) Maďarsko

V případě 2. pilíře byl v posledním roce před reformou, která provázela jeho zedstatnění, inkasován poplatek za správu aktiv ve výši 0,9 % p.a. z celkových aktiv fondu a dále 0,44 % p.a. z výše příspěvků. (OECD Private pensions, 2009)

Třetí pilíř, který je představován dobrovolnými penzijními fondy, které stejně jako v případě fondů 2. pilíře vybírají poplatky jak za správu majetku, tak za jednotlivé příspěvky klientů. Dle dostupných údajů z roku 2011 tyto poplatky činily průměrně 0,38 % z výše příspěvku a 0,8 % z celkové výše spravovaných aktiv klienta. (Pension at a Glance, 2011)

Tab. 17 Poplatky penzijních fondů

	Typ poplatku:	za správu aktiv	z příspěvků	za zhodnocení	za vedení/ otevření účtu
Česká republika	2. pilíř	ANO	NE	ANO ¹⁶	NE
	3. pilíř	ANO	NE	ANO	NE
Slovenská republika	2. pilíř	ANO	ANO	ANO	ANO
	3. pilíř	ANO	NE	NE	NE
Polsko	2. pilíř	ANO	ANO	NE	NE
	3. pilíř	ANO	ANO	NE	ANO
Maďarsko	2. pilíř	ANO	ANO	NE	NE
	3. pilíř	ANO	ANO	NE	NE

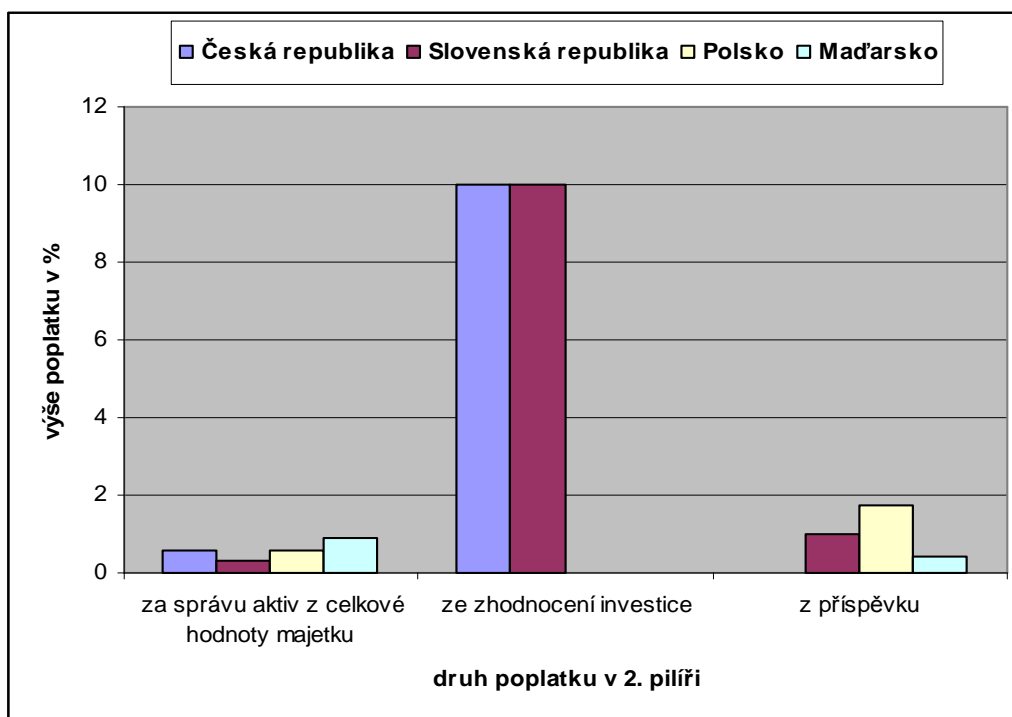
Zdroj: vlastní práce

¹⁶ NE u fondu státních dluhopisů

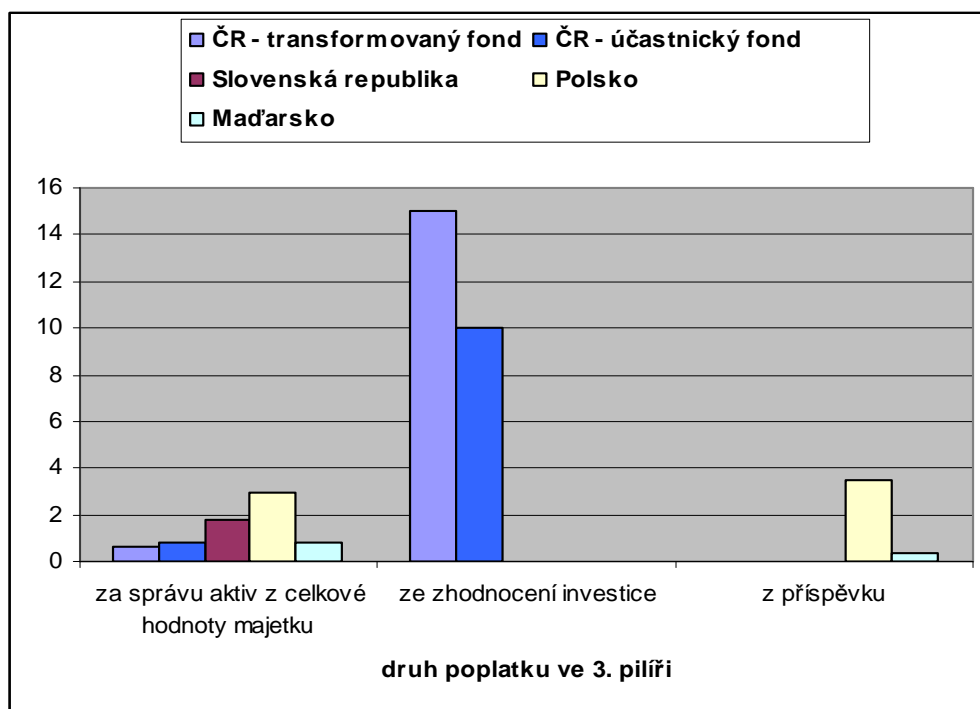
Tabulka číslo 17 vyobrazuje přehled existence jednotlivých druhů poplatků. Nejvíce druhů poplatků inkasuje Slovenská republika v případě druhého pilíře, kde si účtuje poplatek za vedení účtu, namísto dané pevné sazby, v podobě procentní srážky z jednotlivých příspěvků klienta. Oproti tomu 3. pilíř je zpoplatněn minimálně a to pouze poplatky za správu aktiv, který navíc plánuje do roku 2020 postupně snižovat. Aktuálně jsou ovšem tyto poplatky za správu aktiv nejvyšší ze zemí Visegrádu.

Česká republika jako jediná z analyzovaných zemí neúčtuje ani v jednom z pilířů poplatek v podobě procentní srážky z příspěvků, ale pouze za správu aktiv a za zhodnocení investice. Naproti tomu si účtuje poplatky ze zhodnocení investic, a to ve výši 10 či 15 % z překonaných historických maxim, v závislosti na tom, zda účastník 3. pilíře spoří v původním transformovaném, či novém účastnickém fondu.

Následující grafy vyobrazují přehled výše jednotlivých, a v dané zemi maximálních možných poplatků, nejdříve pro 2. a následně pro 3. pilíř. Celkově nejnižší poplatky inkasuje Maďarsko s výjimkou poplatku za správu aktiv u 2. pilíře. Nejvyšší poplatky ve 3. pilíři mohou vybírat polské penzijní fondy následované slovenskými. Jak již bylo zmíněno, české fondy jako jediné vybírají poplatek ze zhodnocení investice, jenž je nejvyšší v případě 3. pilíře a původních fondů. Fondy naopak nevybírají poplatek z příspěvku.

Obr. 3 Přehled výše jednotlivých poplatků ve 2. pilíři zemí V4
zdroj: vlastní práce

Obr. 4 Přehled výše jednotlivých poplatků ve 3. pilíři zemí V4
zdroj: Vlastní práce

8.5 Benefits

V případě dobrovolných fondových pilířů lze srovnat také výhody, které spoření v penzijních fondech svým účastníkům umožňuje. Hlavním cílem těchto výhod je zatraktivnit penzijní spoření pro co nejvíce klientů a dosáhnout co nejvyššího počtu účastníků tak, aby bylo minimum obyvatel závislých ve svém důchodovém věku na příjmech pouze z průběžného systému.

1) Česká republika

V případě 2. pilíře není účastníkům umožněno odečtení příspěvků od základu daně ani přispívání ze strany zaměstnavatele. Za benefit v nepravém slova smyslu lze v tomto případě považovat státní příspěvek v podobě 3 %, která původně putovala do 1. průběžného pilíře. Nevýhodou ovšem je, že by byl o tato 3 % účastníkům ponížen státní důchod. Žádné jiné výhody účast v tomto pilíři nepřináší.

Doplňkové penzijní spoření je oproti tomu výhodné jak pro účastníky, tak pro zaměstnavatele. Zaměstnavatel si může veškeré příspěvky pro účastníka odečíst od základu daně, navíc je účastníkovi osvobozen od daně z příjmů a od pojistného na sociální a zdravotní pojištění příspěvek zaměstnavatele do 30 000 Kč ročně. Pro účastníka je největší výhodou obdržení státních příspěvků ke každé měsíční úložce od 300 Kč a výše. Z pohledu účastníka je také nesporným benefitem

možnost přispívání zaměstnavatele. V neposlední řadě jsou to také daňové odpočty, které jsou pro účastníka možné pouze v případě ročních příspěvků vyšších než 12 000 Kč, maximálně však do 30 000 Kč za rok.

Třetí pilíř je aktuálně v České republice koncipován tak, aby motivoval účastníky k přispívání vyšších úložek, díky kterým tak mohou poté participovat na vícero benefitech.

2) Slovenská republika

V rámci 2. pilíře je možné, aby si účastník povinné odvody navýšil o dobrovolné příspěvky. Ty může účastník platit sám konkrétní důchodcovské správcovské společnosti, nebo se dohodnout ze zaměstnavatelem, že tyto dobrovolné příspěvky bude za něho odvádět. Výhodou je v tomto případě možnost odečtení účastnickových dobrovolných příspěvků do výše 2 % z hrubé mzdy.

V dobrovolném doplňkovém spoření jsou automaticky zvýhodněni ti zaměstnanci, jenž vykonávají rizikové práce (viz literární rešerše). Příspěvky jim totiž platí zaměstnavatel a sami si mohou zvolit, zda budou také přispívat či nikoliv. U ostatních účastníků zaměstnavatel může anebo nemusí přispívat. Pro účastníky zapojené v reformovaném systému existuje také možnost odečíst příspěvky od základu daně do výše 180 Eur ročně, tedy pouze do necelých 5 000 Kč. Zaměstnavatel si naproti tomu může uplatnit daňový odpočet do výše 6 % hrubé mzdy zaměstnance, kterému na doplňkové důchodové spoření přispívá.

3) Polsko

Aktuální nastavení polského 2. pilíře nepřináší účastníkům žádné druhy zvýhodnění. V rámci 3. pilíře lze prostřednictvím účasti v zaměstnaneckém penzijním plánu využít příspěvků zaměstnavatele (i bez přispívání účastníka). Ty jsou osvobozeny od pojistného na sociální zabezpečení do výše 7 % ze mzdy účastníka, nelze je ovšem odečíst od základu daně jako v případě České republiky či Slovenska. V rámci individuálního spoření lze účastníkovi příspěvky odečíst od základu daně, pouze pokud si zvolil program individuálního důchodového zabezpečení IKZE.

4) Maďarsko

Maďarský 2. pilíř momentálně svým nastavením přináší účastníkům spíše nevýhody, zaměření zde padá tedy na 3. pilíř v podobě dobrovolných penzijních fondů. Ty rovněž nabízejí účastníkům možnosti příspěvků ze strany zaměstnavatele, který si může 30 % těchto nákladů odečíst od základu daně, tak aby částka nepřesahovala 100 000 HUF, tedy něco málo přes 9 000 Kč. Samotný účast-

ník si může od základu daně odečíst až 20 % svých příspěvků, opět do výše maximálně 100 000 HUF.

Následující tabulka zobrazuje přehled existence jednotlivých forem zvýhodnění fondových pilířů. Pokud je účastníkovi umožněno odečíst příspěvky od základu daně, poslední sloupec tabulky udává maximální možnou výši tohoto odpočtu.

Tab. 18 Přehled zvýhodnění fondových pilířů

	Druh zvýhodnění:	příspěvek státu	příspěvek zaměstnavatele	daňově uznatelný náklad	maximální výše
Česká republika	2. pilíř	ANO	NE	NE	-
	3. pilíř	ANO	ANO	ANO ¹⁷	30 000 Kč
Slovenská republika	2. pilíř	NE	NE	ANO ¹⁸	2 % základu daně
	3. pilíř	NE	ANO	ANO	4 945 Kč
Polsko	2. pilíř	NE	NE	NE	-
	3. pilíř	NE	ANO ¹⁹	ANO ²⁰	neomezeně
Maďarsko	2. pilíř	NE	NE	NE	-
	3. pilíř	NE	ANO	ANO	9 080 Kč

Zdroj: Vlastní práce

V počtu výhod je ze všech fondových pilířů nejvýhodnější doplňkové penzijní spoření České republiky. Účastníkovi přispívá stát, ve většině případů také zaměstnavatel a navíc si může odečíst příspěvky od základu daně, pokud přispívá měsíčně alespoň 1 000 Kč. Při zaměření se na maximální možnou výši daňového odpočtu je nejvýhodnějším spořením individuální účet důchodového zabezpečení IKZE v Polsku, kde si účastník může odečíst příspěvky od základu daně v neomezené výši. Vesměs jsou všechny dobrovolné pilíře koncipovány tak, aby bylo umožněno přispívat zaměstnavateli a odečíst si alespoň část příspěvků od základu daně. Jasnou motivaci k vyšším úložkám ukazuje pouze české doplňkové penzijní spoření, které má limitovanou minimální výši úložek pro umožnění

¹⁷ Pouze pokud úhrn ročních příspěvků přesáhne 12 000 Kč

¹⁸ Platí pouze u dobrovolného příspěvku nad limit povinného pojistného

¹⁹ Pouze u zaměstnaneckého penzijního plánu PPE

²⁰ Pouze v případě spoření v rámci účtu individuálního důchodového zabezpečení IKZE

odpočtu, a také slovenský 2. pilíř, který motivuje účastníky k dobrovolným úložkám, které je rovněž možné do 2 % odečíst ze základu daně.

8.6 Likvidita

Z pohledu účastníka penzijního systému je likvidita dalším důležitým zkoumaným faktorem. Každého klienta při zakládání spoření, ať už penzijního, či účelově jiného, zajímá, za jakých podmínek a jak rychle se bude moci v případě potřeby ke svým naspořeným prostředkům dostat. Podmínky pro předčasné ukončení spoření a jednorázového výběru bývají ukotveny ve smlouvě, většinou se tento předčasný výběr ovšem klientovi nevyplatí. Tato kapitola se tedy bude zabírat tím, do jaké míry se tyto podmínky v rámci fondových pilířů v zemích Visegrádu liší, a zda je vůbec možné jednorázově vybrat naspořenou částku před nabytím nároku na pobírání dávek.

1) Česká republika

- 2. pilíř – V rámci tohoto povinného pilíře fungovala podmínka, že prostředky lze čerpat pouze a jedině při dosažení důchodového věku, neboť i za tímto účelem byl pilíř, ač jen na krátkou chvíli, zřízen. Účastník si tak mohl zvolit jednu ze tří možností pobírání penze, vždy ve formě anuity. Částečně znevýhodněn byl při výběru možnosti doživotní starobního důchodu, kdy při úmrtí účastníka propadají zbylé prostředky životní pojišťovně, jež si před počátkem výplaty klient zvolil.

Vzhledem k tomu, že tento pilíř koncem tohoto roku končí jakožto součást českého penzijního systému, mají účastníci samozřejmě nárok na obdržení veškerých plateb, jež do pilíře do této doby pošlou. Budou mít na výběr, zda si naspořené prostředky nechat vyplatit na účet či poštovní poukázkou, nebo je převést na účet ve 3. pilíři a navýšit si tak konto doplňkového penzijního spoření.

- 3. pilíř (původní) – Účastníci, kteří se rozhodli po reformě tohoto pilíře zůstat v původním systému v transformovaných fondech, mohou peněžní prostředky získat poměrně snadno. První možností je vypovězení smlouvy, kdy tato skutečnost musí nastat nejdříve po 1 roce přispívání (a to každý měsíc). Státu ovšem v tomto případě propadnou státní příspěvky, jež klient za dobu spoření získal a klient tak obdrží pouze jistinu společně s výnosy. Zdaněny budou také výnosy a příspěvky zaměstnavatele, a to sazbou daně z kapitálových výnosů ve výši 15 %. Pokud účastník nepotřebuje prostředky okamžitě, lze využít v tomto původním systému také možnosti výběru pomocí výsluhové penze, kdy lze vybrat až polovinu naspořených prostředků, a to po 15 let přispívání.

- 3. pilíř (reformovaný) – V nových účastnických fondech lze od smlouvy odstoupit až po 24 měsících přispívání. V tomto případě platí pro účastníka stejné sankce, jako v případě účastníka transformovaných fondů. Výsluhová penze již není možná.

2) Slovenská republika

- 2. pilíř – V případě tohoto pilíře nelze stejně, jako v případě českého systému, prostředky nikterak do dosažení důchodového věku získat. Poté má účastník opět na výběr ze třech možných forem anuit pobírání důchodu. Odlišnost zde existuje v možnosti čerpat předčasný důchod, pokud bude účastníkovi přiznán starobní předčasný důchod z 1. pilíře, a pokud bude aktuální hodnota osobního důchodového účtu dosahovat 0,6 násobku životního minima. Při aktuálním otevření pilíře, kdy je ponechána možnost volby účastníka z pilíře vystoupit, či do něj vstoupit, nelze při výstupu naspořené prostředky získat jinou formou, než-li jejich převedením do pilíře prvního.
- 3. pilíř – Podobně jako v případě českého systému prošel tento pilíř nedávnou reformou a rozdělil tak účastníky na ty, pro jenž platí původní podmínky doplňkového spoření a ty, kteří podepsali novou smlouvu od 1.1.2014 či dodatkem přistoupily na nové podmínky u svého původního spoření. K prostředkům se bylo samozřejmě možné dostat v původním systému dříve, a to již od 50 či 55 let, v závislosti na domluveném plánu. V novém systému je pak tato možnost až při dovršení 62 let, či důchodového věku. Rovněž lze prostředky získat jako v případě 2. pilíře, pokud byl účastníkovi přiznán nárok na předčasný důchod. Výsluhový důchod bylo možné obdržet v původním systému při dosažení věku 40 let po nejméně 5 letech spoření. V novém je to možné až od 55 let po 10 letech spoření. Odstoupení od smlouvy však bylo možné pouze v původním systému – suma odstupného je pak určena dávkovým plánem v hodnotě 80 % z prostředků důchodového účtu klienta. V novém systému se lze k prostředkům dostat nejdříve po 10 letech při zažádání o tzv. předčasný výběr. V tomto případě budou klientovi vyplaceny pouze jeho vlastní příspěvky, včetně výnosů. Příspěvky zaměstnavatele na účtu zůstanou až do doby vzniku nároku na penzi z tohoto pilíře (opoisteni.sk, 2015)

3) Polsko

- 2. pilíř – nárok na pobírání důchodu vzniká v tomto pilíři pouze a jedině při dosažení důchodového věku. Prostředky na účtu se uvolní pouze v případě smrti účastníka v době spoření, kdy po převedení daného poměru na účet v tomto pilíři manželovi či manželce vyplácí penzijní společnost zbylé prostředky na účet osoby určené ve smlouvě.

- 3. pilíř – K prostředkům v tomto pilíři se lze dostat v závislosti na tom, zda si účastník spoří v rámci zaměstnaneckého penzijního plánu či individuálně. V prvním případě lze prostředky získat ať už jednorázově či ve formě anuity až při dosažení věku 60 let či pokud nabyt účastník práva na předčasný důchod. Při individuální formě spoření lze výběr uskutečnit dosažením důchodového věku či ve věku 55 let, pokud účastníkovi vzniknul nárok na předčasný důchod. Odstoupit od smlouvy lze, ale v tomto případě podléhají výnosy daní ve výši 19 % a příspěvky zaměstnavatele propadají státu. V rámci individuálního penzijního účtu IKE lze od smlouvy odstoupit kdykoliv. Při ukončení v prvním roce spoření si společnost může účtovat poplatek, většinou ve výši 100 polských zlotých (přibližně 680 Kč). Účastník má rovněž povinnost zaplatit za sumu výnosů získaných za dobu spoření daň z příjmů ve výši 19 %. Odstoupení od smlouvy v případě účtu individuálního důchodového zabezpečení IKZE je možné, ovšem při jednorázovém vyrovnání, které bude účastníkovi vyplaceno dříve než při ukončení smlouvy, je zvyšován o tuto částku daňový základ účastníka. Jelikož v Polsku funguje progresivní zdanění příjmů fyzických osob, hrozí zde, že účastníkovi bude poté v roce výběru vyměřována vyšší sazba daně z příjmů z důvodu posunu do druhého či třetího daňového pásma. Předčasné odstoupení od smlouvy by se poté účastníkovi nemuselo tedy vůbec vyplatit.

4) Maďarsko

- 2. pilíř- Za doby své existence byl maďarský druhý pilíř nelikvidním stejně tak, jako v případě jeho visehradských sousedů. Při vstupu byl účastník vázán odvodem prostředků, na které měl nárok až v době, kdy mu vzniknul nárok na důchod z 1. průběžného pilíře.
- 3. pilíř – Nárok na výplatu penze ze třetího pilíře vzniká při dosažení důchodového věku účastníka. Podobně jako u výsluhové penze v původních transformovaných fondech České republiky, má účastník možnost po 10 letech vybrat celkovou sumu naspořených prostředků (nebo pouze její část). Pokud účastník nedodrží tuto čekací lhůtu a bude mít zájem o výběr části nebo všech prostředků dříve, sankcí za tento předčasný výběr je zdanění celé sumy daní z příjmů ve výši 16 %.

V následující tabulce je vyobrazen přehled jednotlivých pilířů s ohledem na jejich likviditu. V případě, že je možné odstoupení od smlouvy, jsou ve třetím sloupci uvedeny sankce, jež takovéto odstoupení následují. Pokud je v pilíři umožněn předčasný důchod, který není nikterak sankciován, je v posledním sloupci uvedeno o jaký typ důchodu se jedná a po jaké době má na něj účastník nárok.

Tab. 19 Srovnání aspektů likvidity fondových pilířů

	pilíř	možnost odstoupení	sankce	jednorázový výběr	předčasný důchod	typ
Česká republika	2. pilíř	NE	-	NE	NE	-
	3. pilíř – původní	ANO ²¹	ztráta státních příspěvků, daň z kapitálových výnosů 15 %	ANO	ANO	výsluhová penze po 15 letech spoření
	3. pilíř – reformovaný	ANO ²²	ztráta státních příspěvků, daň z kapitálových výnosů 15 %	ANO	NE	-
Slovenská republika	2. pilíř	NE	-	NE	ANO	při vzniku nároku v 1. pilíři
	3. pilíř – původní	ANO	ztráta 20 % naspořené sumy, navýšení základu daně	ANO	ANO	výsluhová penze po 5 letech (min. věk 40 let)
	3. pilíř – reformovaný	ANO ²³	vrácení výše uplatněné nezdanitelné části do 3 let od účinnosti předčasného výběru	ANO ²⁴	ANO	výsluhová penze po 10 letech (min. věk 55 let)
Polsko	2. pilíř	NE	-	NE	NE	-
	3. pilíř	ANO	ztráta příspěvků zaměstnavatele / daň z výnosů 19 % / navýšení základu daně ²⁵	ANO	ANO	při vzniku nároku v 1. pilíři
Maďarsko	2. pilíř	NE	-	NE	NE	-
	3. pilíř	ANO	daň z příjmů 16 %	ANO	ANO	výsluhová penze po 10 letech

Zdroj: Vlastní práce

²¹ Nejdříve po 12 měsících přispívání²² Nejdříve po 24 měsících přispívání²³ Nejdříve po 10 letech od začátku založení smlouvy a poté vždy jedenkrát za 10 let, vztahuje se pouze na vlastní příspěvky (ne zaměstnavatele)²⁴ Pouze za jistých podmínek, viz literární rešerše²⁵ V pořadí platí pro zaměstnanecké penzijní plány / IKE / IKZE

Tabulka ukazuje, že 2. fondové pilíře jsou pevně nastaveny pouze a jen pro navýšení důchodových dávek. Na Slovensku lze prostředky jako v jediné z visegrádských zemí obdržet s předčasným důchodem z pilíře prvního. Veškeré doplňkové dobrovolné pilíře mají společné sankcionování předčasného výběru ať už části naspořených prostředků či z důvodu odstoupení od smlouvy celkové sumy, neboť jsou primárně navrženy pro navýšení důchodů a nikoliv pro krátkodobé spoření. Nejvíce omezené odstoupení od smlouvy je na Slovensku, kdy v rámci reformovaného doplňkového spoření nelze odstoupit dříve než po 10 letech spoření. To je o 8 let více než v případě českého reformovaného 3. pilíře. Původní podmínky ovšem ke zrušení smlouvy rovněž nebyly oproti českému systému mírné, neboť účastník měl sice možnost odstoupit kdykoliv, ale v tomto případě se mu dostalo pouze 80 % z celkově naspořené sumy. V českých podmínkách je sankcí v původním i novém systému ztráta státních příspěvků a povinnost zdanění výnosů daní z kapitálových příjmů. Maďarský doplňkový pilíř se při předčasném výběru daní 16 % daní z příjmů. Sankce se různí v případě polského 3. pilíře díky variabilitě možností výběru forem spoření. Za nejméně komplikované se dají považovat sankce v případě spoření v individuálním penzijním účtu IKE, kdy je povinností zdanit výnosy z odvedených příspěvků a rovněž zaplatit poplatky při ukončení do 1 roku.

Pokud by se chtěl účastník vyhnout sankcím a zároveň čerpat prostředky dříve než při dosažení důchodového věku, existuje možnost výběru tzv. výsluhové penze, která je považována za jednu z forem výplaty dávek a nevztahují se tak na ni žádné poplatky ani dodatečná zdanění. Tento druh penze není možné obdržet v Polsku a v nových účastnických fondech v České republice. K prostředkům se lze tedy v případě Polska nejdříve bez jakéhokoliv finančního postihnutí dostat pouze při uznání nároku na předčasný důchod účastníka z pilíře prvního. V případě ostatních zemí Visegrádu má nejkratší dobu čekání původní systém doplňkového spoření Slovenska, a to 5 let. Účastník musí mít ovšem současně nejméně 40 let.

Obecně lze ve všech systémech spatřovat logicky největší výhody při splnění veškerých podmínek získání nároku na důchod a nelze je považovat za likvidní.

9 Diskuse a doporučení

Fondové pilíře ve všech zemích Visegrádské skupiny byly nebo jsou založeny na dlouhodobém spoření. Při zavádění 2. pilířů je na základě vypracované literární rešerše obecně považováno za nevýhodné účastnění se osob, které mají blízko do důchodu a podprůměrné příjmy. V Polsku byl dokonce vstup při zavádění 2. pilíře zakázán osobám starším 50 let. Dle analytiků ČSOB penzijního fondu lze v České republice účast v 2. pilíři považovat za výhodnou pouze tehdy, je-li účasten člověk s nadprůměrnými příjmy, který si zvolí rizikovější strategii namísto konzervativní, která ve většině případů svými výnosy sotva stačí na míru inflace. Expert Českomoravské konfederace odborových svazů Vít Samek při zavedení 2. pilíře udává: *„Vláda vytvořila produkt pro deset procent lidí. Ti nejbohatší ale spoření v druhém či třetím pilíři nepotřebují. Zajistí se na stáří jinak“* (zpravy.e15.cz, 2013). Dle odborových svazů se 2. pilíř vyplatí těm, kteří pobírají mzdu vyšší než 37 500 Kč. Slovenský premiér Robert Fico tvrdí, že druhý pilíř na Slovensku je nevýhodný pro milion lidí, což by znamenalo, že při účasti 1,46 miliónu lidí by tento pilíř měly opustit celé dvě třetiny Slováků. Jako argument mu posloužily první letošní nabídky výplat z tohoto pilíře, které jsou výrazně nižší v porovnání s těmi, které byly odhadnuty ekonomy z vládního Institutu finanční politiky a rovněž analytici z Univerzity Mateja Bela. (Onuferová M., 2015)

Neustálá neshoda politických stran ohledně zavedení / zrušení 2. pilíře či jeho samotného nastavení vyústila v minulém roce po parlamentních volbách v České republice v úplné zrušení tohoto pilíře. Poslanci navíc na konci dubna tohoto roku schválili zákon, který od června uzavře možnost krátkého vstupu do 2. pilíře z důvodu vzniku možných spekulací, které by stát mohly přijít na další milióny. Bohuslav Sobotka, předseda vlády a České strany sociálně demokratické, si od reformy slibuje, že povede zejména ke stabilizaci důchodového systému. (ČT 24, 2015) Odpůrci reformy jsou zejména členové pravicových stran, penzijní společnosti a Asociace penzijních fondů ČR. Místopředseda strany TOP 09 Miroslav Kalousek tvrdí: *„Čeká nás rovná dávka na úrovni chudinské dávky“*. (Kalousek M.; ČT 24, 2015) Další zastánce 2. pilíře prezident Asociace penzijních společností Vladimír Bezděk na svém blogu zpochybňuje základní tezi, která udává, že v rámci úbytku příjmů státního rozpočtu díky zavedení 2. pilíře nebude možné schodek z dlouhodobého hlediska částečně kompenzovat postupným úbytkem výdajů díky nižším vypláceným státním penzím. Udává: *„Rozhodnutí ukončit 2. pilíř vnímám jako jednoznačně motivované politické zadání, které prakticky nenechává prostor pro odbornou debatu typu „ano či ne“*. (Bezděk; blog.aktualne.cz, 2014)

Autorka se domnívá, že zrušení 2. pilíře za aktuálních podmínek bylo správným rozhodnutím, zejména z důvodu neschopnosti dosažení politického konsenzu v dané problematice, která tak vedla v nedůvěru obyvatel v nový zavedený pilíř již od samého počátku. Tato nedůvěra se odráží zejména v nízkém počtu zapoje-

ných účastníků. Autorka se rovněž ztotožňuje s výrokem Jaroslava Vostatka, vedoucího katedry Veřejné ekonomiky na Vysoké škole finanční a správní. Ten v rozhovoru pro Českou televizi argumentoval pro zrušení 2. pilíře s tím, že Česká republika tento pilíř již má právě ve 3. pilíři, ve kterém je zapojeno téměř 5 miliónu účastníků, a pokud by tak vysokou účast měl v 2. či 3. pilíři jakýkoliv jiný stát Visegrádské skupiny, byli by všichni spokojeni.

Autorka také zároveň souhlasí s kritikou zrušení druhého pilíře z pohledu důležitosti navrnutí alternativy a parametrických úprav stávajícího důchodového systému, neboť z dlouhodobého hlediska není možné spoléhat pouze na státní průběžný systém. Autorka rovněž silně doporučuje prostřednictvím reklamních kampaní ve prospěch fungujícího 3. pilíře zvýšit povědomí obyvatel o stávajícím stavu důchodového systému České republiky včetně jeho budoucího vývoje tak, aby nespolehali pouze na penzi z 1. pilíře.

Z výzkumu, který byl proveden pro Asociaci penzijních fondů totiž vyplývá, že celých 25 % z 500 dotazovaných respondentů vůbec neřeší budoucnost a 44 % se nachází ve špatné finanční situaci. Zbýlých 28,5 % se pak obává, že o své úspory přijdou. (STEM/MARK, 2015) Je třeba poukázat, že 3. pilíř nabízí účastníkům výhody v podobě státního příspěvku, který nefiguruje v žádné jiné zemi Visegrádu, či příspěvku zaměstnavatele i v případě, že spoří nízkou částku, např. 300 Kč měsíčně. Stojí za úvahu, že odkládáním i takto nízké částky lze v dlouhodobém horizontu významně zvýšit svoji životní úroveň ve stáří, a proto se autorka domnívá, že každý zaměstnaný člověk by měl být schopen tuto minimální částku odkládat, a to zejména ve svůj budoucí prospěch.

Následující doporučení pro Českou republiku jsou autorkou stanovena na základě výsledků práce v oblasti srovnávání fungování produktů fondových pilířů i penzijních systémů obecně.

Doporučení 1.: Obecně je častým diskutovaným tématem druh účasti v daném pilíři. Ve druhém pilíři byla účast při rozhodování se o vstupu založena na dobrovolném rozhodnutí. Stejně je tomu tak na Slovensku, kdy je navíc účastníkům při otevírání pilíře umožněno opakovaně ze systému vystupovat, případně do něj vstupovat. Autorka se domnívá, že toto rozhodnutí činí z pilíře značně nestabilní systém, který poté účelně nemůže fungovat rovnoměrně pro všechny občany. Se zavedením povinné účasti rovněž v teoretické rovině souhlasí také kritici tohoto pilíře, např. předseda sociálního výboru Poslanecké sněmovny Jaroslav Zavadil²⁶. Řešením by bylo zcela jistě zavedení povinné účasti nejen pro prvopojištěnce ale také pro ty, jež se aktuálně na trhu práce pohybují a nemají do odchodu do důchodu např. více jak 10 let a zároveň nedisponují podprůměrnými příjmy. Jako v případě Polska by se v tomto ohledu mohl omezit nevýhodný vstup těm, kteří již měli dostatečně dlouhý čas na to si navýšení příjmů v blízkém stáří jakýmkoliv způsobem zajistit. Na Slovensku funguje povinná účast ve 3. pilíři pro zaměstnance vykonávající rizikové práce. Po zrušení 2. pilí-

²⁶ Dle jeho názoru v politické diskuzi byl 2. pilíř díky dobrovolné účasti odsouzen od svého počátku k zániku. (Zavadil J., Spoření na důchod – jak bude vypadat?, 2015)

ře by tak bylo vhodné při již aktuálně vysoké účasti 3. pilíře uvažovat v této rovině o tom, zda z něj neučinit povinný nástroj pro všechny nově vstupující na trh práce.

Doporučení 2.: Dle jednatele finanční poradenské společnosti Finberry, Petra Michaljova, české penzijní fondy v průběhu posledních 20 let sotva dosáhly na inflaci. Tento fakt se potvrdil také v kapitole Výnosnost penzijních fondů z krátkodobého hlediska v rámci všech zemí Visegrádské skupiny. Důvodem je především volba konzervativních strategií z pohledu účastníků fondových pilířů a rovněž legislativa, jež fondy do jisté míry omezuje v rozhodování o umístění finančních prostředků účastníků. Rovněž garance nezáporného zhodnocení v transformovaných fondech činí na jednu stranu pilíř důvěryhodným, na druhou stranu zde nejsou velké prostory pro výnosy. Autorka doporučuje při zachování určité míry garance ve 3. pilíři zavedení vedle povinné konzervativní strategie také povinný výběr jedné z rizikovějších strategií, tak jako je tomu v případě 2. slovenského pilíře. Fondy by tak v závislosti na době do odchodu do důchodu přispěvek v určitém poměru investovaly do rizikovějších instrumentů a do konzervativních instrumentů finančního trhu. Tento poměr by se měnil s dobou odchodu do důchodu tak, že v počátcích spoření by bylo např. 80 % příspěvku účastníka investováno do rizikovějších instrumentů a s blížícím se věkem odchodu do důchodu by z důvodu zachování částečné garance tento poměr klesal až do doby blízké věku odchodu do důchodu. Při posledních zbývajících několika letech by poté byla ve vyšším poměru zastoupena konzervativní strategie z důvodu zachování dosaženého zhodnocení příspěvků z rizikovějších operací.

Doporučení 3.: Díky zavedení nové legislativy v rámci důchodové reformy od 1.1.2013, jež ukládá oddělení majetku fondů od majetku akcionářů, bylo umožněno českým penzijním fondům částečně snížit nákladovost, což shledává autorka velmi pozitivním. Jelikož je ukazatel nákladovosti určován v poměru k celkovému majetku fondu, logicky se zde nabízí možnost snížení nákladů prostřednictvím zvýšení aktiv fondu. Toho lze dosáhnout jednak na základě 1. doporučení v podobě zavedení povinného 3. pilíře alespoň pro prvopojištěnce, a jednak na základě motivace klientů, ať už potenciálních, či stávajících k vyšším pravidelným úlozkám. Autorka rovněž zohledňuje tvrzení Zbyňka Stanjury, místopředsedy Poslaneckého klubu občanských demokratů. Ten tvrdí, že kapacita razantního počtu navýšení není k dispozici. (Události, komentáře k uzavření 2. pilíře; ČT 24, 2015) Dle údajů statistického úřadu byla míra zaměstnanosti v červenci minulého roku 68,8 % a počet účastníků 3. pilíře zhruba 46 %. (czso.cz, 2014; ekonomika.idnes.cz, 2014) Autorka se tedy domnívá, že prostor pro zvýšení počtu účastníků ve 3. pilíři není malý. Snížení nákladovosti konkoců vede také ke zvýšení výnosnosti fondů, které by navíc mohla přispět navrhnutá opatření v doporučení druhém.

Doporučení 4.: Pokud má být aktuální dobrovolný 3. pilíř funkčním nástrojem důchodového systému, navrhuje autorka zrušení či výrazné omezení možnosti jednorázového výběru, který z dlouhodobého hlediska nezaručuje navýšení

důchodových příjmů jedince. Tato možnost, s výjimkou jistého omezení v případě slovenského reformovaného třetího pilíře, funguje ve všech státech Visegrádské skupiny. Pro navýšení životní úrovně důchodové populace je zapotřebí naspořenou částku rozložit do dostatečně vysokých anuit, ze které bude mít účastník konstantní užitek po celou dobu pobírání důchodu. Pro jednorázový výběr prostředků je pak možné zvolit jakoukoliv jinou formu spoření. V případě zachování této možnosti se autorka domnívá, že z výhod, které účastníkovi plynou v podobě státních příspěvků či příspěvků zaměstnavatele by tak měl účastník profitovat pouze při pobírání měsíčních anuit.

Doporučení 5.: Autorka se přiklání k zavedení prvku mezigenerační solidarity v rámci rodiny do 3. pilíře. V prvním pilíři důchodového systému ekonomicky aktivní obyvatelstvo platí důchody současným důchodcům, ale v mnohých případech nikoliv rodičům, kteří po jistý čas ekonomické aktivity svého potomka nedosáhli důchodového věku. Autorce přijde logické, ačkoliv se tento subjektivní názor může zdát veřejnosti laickým, věnovat byť jen část svého příjmu těm, kteří se velkou měrou zasloužili na dosažení vzdělání daného jedince. V častých případech totiž potomci výchovu a péči svých rodičů vnímají pouze automaticky, jako část svého vývoje. Každý potomek, jemuž byla věnována řádná výchova i prostředky k dosažení daného vzdělání by měl dbát na blaho svých rodičů, zejména pokud se blíží důchodovému věku. Autorka tak navrhuje, aby jedinec, který je účasten ve 3. pilíři zároveň alespoň s jedním ze svých rodičů, odváděl pevnou částku, např. 1-2 % ze mzdy, dle finančních možností účastníka, které poputují na účet doplňkového důchodového spoření právě jednomu z těchto rodičů. Toto opatření by tedy v konečném důsledku vedlo k navýšení budoucích příjmů, nikoliv populace, ale rodiny účastníka.

Doporučení 6.: Ve všech pilířích zemí Visegrádské skupiny vzniká, s výjimkou 3. pilíře České a Slovenské republiky, nárok na pobírání penze za klasických podmínek až při dosažení důchodového věku. Autorka se přiklání k zachování tohoto nároku i ve 3. pilíři v České republice. Jak již bylo zmíněno, pokud má tento pilíř vedle důchodů ze státního systému fungovat účelně a sloužit pouze a jen k navýšení příjmů a rovněž také životní úrovně důchodové populace, je zapotřebí, aby nastavení umožňovalo výběr prostředků pouze v důchodovém věku. Výjimku by tvořil jako v případě individuálního spoření na důchod v Polsku vznik nároku na předčasný či invalidní důchod, nebo prokázání účastníka o výrazném poklesu příjmů díky neschopnosti vykonávat práci, kterou byl v předchozím období schopen konstantně vykonávat. Pokud je ovšem účastník schopen i 5 let před dosažením důchodového věku bez újmy na zdraví vykonávat svoji pracovní činnost, nespátřuje autorka logiku v umožnění pobírání příspěvků v tomto období, pokud má být 3. pilíř jedinou pevnou existující součástí důchodového systému vedle pilíře státního.

10 Závěr

Tato práce se věnovala analýze penzijních systémů zemí Visegrádské skupiny se zaměřením na fondové pilíře. Cílem bylo na základě této analýzy a následné komparace nalézt vhodná doporučení a návrhy, které by mohly vést ke zlepšení českého důchodového systému, respektive fungujících fondových pilířů.

Na základě proběhnutých událostí nejdříve v maďarském a posléze také polském důchodovém systému v podobě částečného či úplného zrušení 2. pilíře si lze vzít příklad z toho, že i přes úspěch v podobě vysokého zapojení účastníků je důležité, jak se stát postaví k řešení problému rostoucího veřejného dluhu, neboť v obou případech bylo prostředků ze soukromých fondů využito za účelem snížení tohoto schodku veřejných financí. Nastavení třetích pilířů v těchto zemích není zdaleka tak zvýhodněno jako v případě systému českého.

Od roku 2013 po konec letošního roku funguje český penzijní systém na třech pilířích. První je jako ve všech zemích státem garantovaný průběžný systém, druhým pilířem se stalo důchodové spoření, jež bylo výsledkem reformy pravicové vlády premiéra Nečase, a třetím pilířem je rovněž reformované doplňkové penzijní spoření. Od následujícího roku bude systém opět založen pouze na dvou pilířích, neboť současná vláda Bohuslava Sobotky 2. pilíř s platností od 1.1.2016 zrušila. Účastníci, jenž si v tomto pilíři spořili, budou mít poté možnost vybrat jak 2 % úspory, které do pilíře posílali z vlastní kapsy, tak i 3 % výši opt-outu, o kterou byly poníženy odvody do státního průběžného systému. Pozitivem tedy je, že účastníci tak nepřijdou o své prostředky, jako tomu částečně bylo v Polsku či Maďarsku.

Za podmínek, na základě kterých druhý pilíř fungoval, lze konstatovat, že v České republice jeho existence neobstála. Příčinou selhání bylo jednak nastavení tohoto systému a jednak politická neshoda od počátku návrhu jeho vzniku. Tato neshoda panovala kromě Polska také v Maďarsku i na Slovensku, kde 2. pilíř stále funguje. Neustálými protichůdnými názory levicově a pravicově orientovaného politického zastoupení je však tato existence rovněž ohrožena a opakované otevírání systému z něj činí značně nestabilní nástroj důchodového systému. Základ správného fungování systému spočívá v získání důvěry většiny. Toho ale nikdy nelze dosáhnout, pokud budou jednotlivé politické strany neustále navzájem argumentovat o zavedení či rušení fondového pilíře. V tomto ohledu je třeba zdůraznit, že namísto dohadů je třeba nalézt oblast shody, a pouze v tomto případě je možné efektivně pracovat na nové důchodové reformě, která utvrdí obyvatele v její pevný základ, a který tak bude schopen fungovat v dlouhodobém horizontu a ne pouze v jednotlivých volebních obdobích.

Cíle této práce bylo dosaženo v podobě stanovení doporučení týkajících se parametrických úprav 3. pilíře České republiky, který bude od příštího roku jedinou součástí českého důchodového systému, a lze tedy doufat, že aktuální i budoucí opatření vlády přispějí k jeho upevnění v českém důchodovém systému.

11 Literatura

- Aggregate replacement ratio*. 2015. Eurostat [online]. [cit. 2015-03-22]. Dostupné z:
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde310&plugin=1>
- Analiza ofert IKZE w dobrowolnych funduszach emerytalnych*. 2015. Obiektywnie o Finansach [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z:
<http://www rankingofe.com.pl/a/oplaty-pobierane-przez-otwarte-fundusze-emerytalne/16.html>
- BALÁZS, SZELES. 2013. *The right to retirement pension information*. Central Administration of the National Pension Insurance [online]. (1) [cit. 2015-03-20]. Dostupné z:
<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=10404&langId=en>
- BEZDĚK, VLADIMÍR. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformy) - I. díl*. [online]. Praha: Česká národní banka, 2000, s. 62, [cit. 2013-11-06]. Dostupné z:
www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/.../vp2500.pdf
- BEZDĚK, VLADIMÍR. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformy) - II. díl*. [online]. Praha: Česká národní banka, 2000, s. 62, [cit. 2013-11-06]. Dostupné z:
http://invenio.nusl.cz/record/123899/files/nusl-123899_1.pdf
- BEZDĚK, VLADIMÍR. 2014. *Pár poznámek ke druhému pilíři důchodového spoření*. Aktuálně.cz: Blogy [online]. [cit. 2015-04-12]. Dostupné z:
<http://blog.aktualne.cz/blogy/vladimir-bezdek.php?itemid=23001>
- Central Administration of National Pension Insurance* [online]. 2013. [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: <http://www.onyf.gov.hu/en/>
- Centrum obsługi emerytalnej [online]. 2013. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z:
<http://centrumobslugiemerytalnej.pl/>
- COMMITTEE, joint report prepared by the European Commission's Directorate-General for Economic and Financial Af. 2012. *The 2012 ageing report: underlying assumptions and projection methodologies* [online]. Luxem-

- bourg: Office for Official Publications of the European Union [cit. 2015-03-23]. ISBN 978-927-9192-982. Dostupné z:
http://europa.eu/epc/pdf/2012_ageing_report_en.pdf
- Dôchodkové fondy. 2014. Finančné centrum peniazoch [online]. [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <http://openiazoch.zoznam.sk/dochodkove-sporenie/dochodkove-fondy>
- Dôchodkové poistenie. 2014. Sociálna poisťovňa [online]. [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <http://www.socpoist.sk/dochodkove-poistenie-qcg/48006s>
- Dôchodkové pripoistenie. 2014-2015. OPOSITENÍ.SK: Informacie zo sveta poistenia [online]. [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://www.opoisteni.sk/poistne-produkty/d-chodkove-pripoistenie/>
- Dôchodkový systém. 2014. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky [online]. [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <http://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/>
- Dôchodky.com [online]. 2012. [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: <http://dochodky.com/>
- Doplňkové dôchodkové sporenie - tretí pilier. 2014. Poistenie.sk [online]. [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://www.poistenie.sk/doplňkove-dochodkove-sporenie-treti-pilier>
- Druhý penzijní pilíř zruší vláda k lednu 2016.* 2014. ČT24 [online]. [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/292180-druhy-penzijni-pilir-zrusi-vlada-k-lednu-2016/>
- Důchodová reforma. 2014. Ministerstvo financí České republiky [online]. [cit. 2015-03-10]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/regulace/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma>
- Důchodová reforma. 2014. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2015-02-11]. Dostupné z: <http://socialniporadce.mpsv.cz/cs/164>
- Důchodové pojištění. 2014. Česká správa sociálního zabezpečení [online]. [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/>

- Emerytura.gov.pl [online]. 2014. [cit. 2015-03-16]. Dostupné z: <http://emerytura.gov.pl/>
- Executive summary. 2008. *OECD private pensions outlook* [online]. Paris: OECD, (1) [cit. 2015-04-03]. ISBN 9789264044388. ISSN 978-92-64-04438-8. Dostupné z: <http://www.oecd.org/finance/private-pensions/42153142.pdf>
- Fondy druhého důchodového pilíře se asi uzavřou pro nové klienty.* 2015. ČT24 [online]. [cit. 2015-04-14]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/309359-fondy-druheho-duchodoveho-pilire-se-asi-uzavrou-pro-nove-klienty/>
- Funded Pensions Indicators.* 2015. OECD.StatExtracts [online]. [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=PNNI_NEW
- GORA, MAREK. *Polish old age pension reform* [online]. Poland, 2000 [cit. 2013-04-11]. Dostupné z: http://www.actuaries.org/FUND/Budapest/Poland_Pension.pdf.
- GREGOROVÁ, ZDEŇKA. *Důchodové systémy.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 s. ISBN 80-210-2003-2.
- HOLUB, MARTIN, ŠTĚPÁNKA POLLNEROVÁ A MILAN ŠLAPÁK. *Analýza povinného spoření zavedeného v zahraničních důchodových systémech.* Praha: VÚPSV, 2005, 59, vi s. ISBN 80-239-5744-9.
- HOLÝ, DALIBOR. 2014. *Míry zaměstnanosti, nezaměstnanosti a ekonomické aktivity - červenec 2014.* Český statistický úřad [online]. [cit. 2015-04-15]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/miry-zamestnanosti-nezamestnanosti-a-ekonomicke-aktivity-cervenec-2014-6rpfp9knvs>
- HUNGARY. 2014. *Employee Benefits Reference Manual 2013-2014:* Swiss Life Network [online]. (1) [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: https://www.swisslife.com/content/dam/id_corporateclients/downloads/ebm/Hungary.pdf

III. Pilíř - Doplnkové penzijní spoření. 2014. Penzijní společnost České pojišťovny [online]. [cit. 2015-03-13]. Dostupné z: <http://www.pfcp.cz/doplnekove-penzijni-sporeni/o-produktu.html>

Implementation of Pension Reform Proposals. 2004. *Reforming Public Pensions: Sharing the Experiences of Transition and OECD Countries* [online]. (1) [cit. 2015-03-20]. DOI: 10.1787/9789264105812-5-en. Dostupné z: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/finance-and-investment/reforming-public-pensions/implementation-of-pension-reform-proposals_9789264105812-5-en#page1

JANDA, JOSEF. *Zajištění na stáří: jak se co nejlépe připravit na podzim života*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012, 197 s. Finance pro každého. ISBN 978-80-247-4400-1.

KREBS, VOJTĚCH. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 9788073575854.

LÉKO, ISTVÁN. 2011. *Maďarsko: reforma reformy penzijního systému*. Česká pozice: Informace pro svobodné lidi [online]. [cit. 2015-03-19]. Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/maďarsko-reforma-reformy-penzijniho-systemu-fae-/tema.aspx?c=A110118_063146_pozice_3049

LHOTSKÁ, KATEŘINA. 2014. *Analýza nákladovosti důchodových systémů v České republice*. Pracovní materiály Odborné komise pro důchodovou reformu [online]. (1) [cit. 2015-03-25]. Dostupné z: <http://www.duchodovakomise.cz/wp-content/uploads/2014/11/Ernst-Young-Anal%C3%BDzan%C3%A1kladovosti-2014.pdf>

LOUŽEK, MAREK. *Důchodová reforma*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014, 100 s. ISBN 978-80-246-2612-3.

Niezależny Ranking Otwartych Funduszy Emerytalnych 2015. 2015. RankingOFE.com.pl [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: <http://www.rankingofe.com.pl/a/oplaty-pobierane-przez-otwarte-fundusze-emerytalne/16.html>

O nás. 2014. Asociace penzijních společností ČR [online]. [cit. 2015-03-11]. Dostupné z: <http://www.apfcr.cz/cs/o-nas/zakladni-udaje-apf-cr/>

- OECD: Global pension statistics. *Pension Markets in Focus: 2014* [on-line]. 2014 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/daf/fin/private-pensions/Pension-Markets-in-Focus-2014.pdf>
- ONUFEROVÁ, MARIANNA. 2015. *Máte odíst' z 2. piliera? Odpoveď nájdete v jednej tabuľke*. Denník N [online]. [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/40122/chudobnejši-starsí-nech-radšej-odídu/>
- PALATA, LUBOŠ. 2014. *Polská lekce: Jak se kroutí krkem penzijním fondům*. Peníze.cz [online]. [cit. 2015-03-17]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/duchodove-spořeni/287664-polska-lekce-jak-se-krouti-krkem-penzijnim-fondum>
- Pensions at a Glance 2013: *OECD and G20 Indicators* [online]. 2013. [cit. 2015-05-11]. ISBN 9789264203938. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013_pension_glance-2013-en
- RADOVÁ, JARMILA, PETR DVOŘÁK A JIŘÍ MÁLEK. *Finanční matematika pro každého*. 7., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009, 293 s. Finance (Grada). ISBN 978-80-247-3291-6.
- Retirement-income systems in OECD and G20 countries [online]. 2011. [4th ed.]. Paris: OECD [cit. 2015-03-30]. *Pensions at a glance 2011*. ISBN 978-926-4095-236. Dostupné z: http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2011_pension_glance-2011-en
- RUBEŠ, LUKÁŠ. *Doplňkové penzijní spoření a důchodové spoření: pro finanční poradce, zaměstnavatele a budoucí důchodce*. Úvaly: Systemia, c2013, 137 s. ISBN 9788026038924.
- SCHNEIDER, ONDŘEJ, LIBOR DUŠEK A JIŘÍ ŠATAVA. *Penzijní systémy*. IDEA CERGE-EI: Projekt Národohospodářského ústavu Akademie věd ČR, v.v.i. [online]. 2012 [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: http://idea.cerge-ei.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=7&Itemid=10
- SIMONOVITS, ANDRÁS. Hungarian pension system and its reform. In: *Institute of economics, hungarian academy of sciences* [online]. 2009 [cit. 2013-04-13]. Dostupné z: <http://econ.core.hu/file/download/mtdp/MTDP0908.pdf>

SLANÝ, ANTONÍN. *Sociální ochrana a důchodový systém*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 70 s. ISBN 80-210-3390-8.

Social insurance. 2014. Ministry of labour and social policy [online]. [cit. 2015-03-17]. Dostupné z: <http://www.mpips.gov.pl/en/social-insurance/>

Sociální reformy ve střední Evropě - cesta k novému modelu sociálního státu?. Vyd. 1. Editor Kristina Koldinská, Martin Štefko. Praha: Auditorium, 2011, 240 s. ISBN 978-808-7284-148.

STEM/MARK, pro Asociaci penzijních společností ČR. 2015. *Proč se lidé neza-
bezpečují na stáří*. ČT24 [online]. [cit. 2015-04-13]. Dostupné z:
[http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/286939-penzijni-
pripojisteni-existuje-v-cesku-20-let-jeho-vynos-sotva-pokryl-inflaci/](http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/286939-penzijni-pripojisteni-existuje-v-cesku-20-let-jeho-vynos-sotva-pokryl-inflaci/)

TŮMA, ONDŘEJ. 2013. *Druhý pilíř startuje. Jak se mu vede u sousedů?* Pení-
ze.cz [online]. [cit. 2015-03-16]. Dostupné z:
[http://www.penize.cz/duchody/247524-druhy-pilir-startuje-jak-se-mu-
vede-u-sousedu](http://www.penize.cz/duchody/247524-druhy-pilir-startuje-jak-se-mu-vede-u-sousedu)

Virtuálna dôchodková správcovská spoločnosť, a. s. [online]. 2014. [cit. 2015-05-11]. Dostupné z: <http://www.virtualnadss.umb.sk/index.asp>

Výpočet odborů. 2013. E15.cz/zpravy [online]. [cit. 2015-04-10]. Dostupné z:
[http://zpravy.e15.cz/domaci/ekonomika/vypocet-odboru-druhy-pilir-se-
vyplati-az-u-mzdy-nad-37-500-korun-991227](http://zpravy.e15.cz/domaci/ekonomika/vypocet-odboru-druhy-pilir-se-vyplati-az-u-mzdy-nad-37-500-korun-991227)

Zájem o spoření ve 3. pilíři opadá. Fondům ubylo 85 tisíc střadatelů. 2014. ID-
nes.cz: Ekonomika [online]. [cit. 2015-04-15]. Dostupné z:
[http://ekonomika.idnes.cz/sporeni-na-penze-ve-3-piliri-duchodoveho-
systemu-ve-2-ctvrtletí-2014-pyf-
/ekonomika.aspx?c=A140819_121401_ekonomika_spi](http://ekonomika.idnes.cz/sporeni-na-penze-ve-3-piliri-duchodoveho-systemu-ve-2-ctvrtletí-2014-pyf-/ekonomika.aspx?c=A140819_121401_ekonomika_spi)

Zakład Ubezpieczeń Społecznych [online]. 2015. [cit. 2015-03-17]. Dostupné z:
<http://www.zus.pl/>

